

Universitätsbibliothek Wuppertal

Ivstiniani Avgvsti Historia

Procopius <Caesariensis>

Lugduni, 1594

Liber III

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-147](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-147)

VI. anni hu
ius belli p̄ri
cipium.

baldo renunciant. Belisarius interim iter aggre-
ditur, Byzantiumque recta contendit. Et annus tunc
quintus huius belli exibat, quod Procopius histo-
ria demandauit.

PROCOPII DE BEL-
LO GOTHORVM
LIBER TERTIVS.

BREVIARIVM.

1 Belisarius cum Go-
this debellatis Byzantium
ingreditur. Eidem trium-
phus negatus. Quanta in
eum populi beneuolentia:
quante eius virtutes. Præ-
fectorum Italia delicta. In-
crementa regni Gothici.
Vraie interitus. Theudi-
baldo rege interfecto succe-
dit Ataricus.

2 Totilas Theudibal-
di nepos, Atarico occiso
regnum accipit. Veronam
à Romanis captam Gothi
recipiunt, aduersarius fugat-
is. Artabazus & Totila
ad suos oratio. Duellum
memorable. Mors Artabazus, & sæda Romano-

rum fuga.

3 Florentie obsidio. Pug-
na inter Romanos &
Gothos. Totile in captiuos
& Beneuentanos humani-
tas. Eiusdem successus. Ius-
tiniani milites ob stipen-
dia non soluta. Petulant ex-
agunt. Maximini & De-
metrii à Iustiniano præfe-
ctorum ignauia. Classem
Romanam Totilas dissi-
pat, & Demetrium captiuo
Neapolitanis obseſis o-
stentat.

4 Ad Neapolitanos
oratio Totile. Neapolis de-
ditio. Totile singularis beni-
gnitas erga hostes. Muri
urbis dedita diruti. De
pumien-

punientis flagitiis Totila ad suos oratio. Pœna supra toris. Romanorum ducum & militum scelera. Totile ad senatū Rom. literæ. Ariani Roma eiechi. Totilas Hydruntem obsidet & de Roma inuadenda cogitat.

5 Belisarius in Italiam redit, & Hydruntē seruat. Vires aduersarij Totilas fraude explorat & Tyburto potitur. Ad suos & Gothos Belisarij oratio. Illyrici, qui Iustiniano militabāt, domum se recipiunt. Ricilas Belisarij armiger in temulentia temerarius occiditur.

6 Proditur consilium Rom. Pisaurum Belisarius munit, & literas mittit ad Iustinianum. Ioannis negligentia in curandis rebus cōmissa. Cypriani constantia & cedes. Romæ obsidio & fames. Placentiam ad deditionem sollicitat Totilas. Subsidia Belisario missa. Eruli Narsetem sequuti Sclauinos cedunt.

7 Childibij fortissimi ducis aduersus Antarum gentem pro Iustiniano res gesta, & interitus. Alter Childibius suppositus miris

artibus. Antarum mores & religio. Pseudo Childibij N. rses carceri mādāt.

8 Belisarij conatus. Valentini & Phocæ temeritas ac cedes. Frumentū Romæ uelut à Gothis interceptum, & Vigilio manus præcisæ. Placentinorum horrenda fames. Ad Totilam Pelagius Diaconus mittitur intercessor. Totile ad Pelagium oratio: & Pelagij responsio.

9 Romanorum ad præfectos oratio. Bellæ & Cononis scelestæ auaritia. Grauisissima Romæ fames. Ioannis & Belisarij ad Epidammum de bello cōsilia. Aduentus Ioannis in Calabria, quam recipit cum Brutijs & Lucanis. Recimundus à Ioanne capitur.

10 Belisarij, de Romanis obsessis solliciti, strategema. Bessæ uacors & auarus animus. Successus strategematis Belisariani. Isuacis temeritas & præceptis ambitio. Nimia Belisarij trepidatio, reipublicæ: & ipsi perniciosa. Isuacis interitus. Quorundam Isuacorum proditio. Summa Bessæ & Cononis socordia.

II Romam Totilas no-
Elu capit, nec fugientes per-
sequitur, sed oppidanos in-
tercessione Felagij vita do-
nat. Romanorum miseria.
Totile, modesti principis,
ad suos oratio. Senatorum
legatio & epistola Toti-
la.

12 Ad Totilam, qui
Romã abolere cogitat Beli-
sarij litere. Ioannes hostem
vagam coercet. Martiani
ad Gothos transfugium, &
Spoleti recuperatio in Beli-
sarij orationem. Ioannes Ta-
rentum occupat & munit.

13 Belisarius cum pau-
cis Romam recuperat, in-
staurat, & aduersus Toti-
lam defendit. Altera ur-
bis oppugnatio. Prosperita-
tis Gothice inclinatio. To-
tila oratio ad suos, & Pe-
rusie obsidio.

14 Ioannis Patricios
Romanos liberare conantis
varia fortuna & fuga. No-
uus ex Grecia in Italiam
missus exercitus, cuius du-
ctores ad bella inepti. To-
tilas Erulos fundit. Belisa-
rius in Siciliam nauigat,
ut inde Tarentum traice-
ret.

15 Belisariani Totila-
nos fundunt. Totila strate-
gema. FaZe prescelti virile
facinus & obitus. Fuga
Belisarij. Sclauini inuadunt
Illyricum. Terræmotus. I-
nusitata Nili exundatio.
Porphyrij ceti prodigiosi ca-
ptura. Ruscianum obside-
tur. Antonine legatio.
Theodora Augustæ mors.
Cono propter auaritiã à
suis occisus Rome.

16 De Rusciani ob-
sisione soluenda conatus
Belisarij, sed irriti. Ruscia-
ni deditio. Insidie Iustinia-
no structe ab Artabane,
cuius artes prolixè descri-
buntur.

17 Arfaces Artaba-
nis socius Iustinum frustra
tentat: ille enim conspira-
tionem patefacit, cuius con-
silia Charanges prolixius
aperit. Marcelli episcopi
Romani tarditas. Germa-
ni innocentiam premi; Iu-
stinianus, non opprimit, sed
Occidentis iacturam patit-
tur, & Gallias Germanis
concedit. Regum Franciæ
vetus privilegium.

18 Gepidarum res ge-
ste. Longobardorum pro-
fœdere aduersus Gepidas
ad

ad imperatorem oratio. Gepidarum item aduersus Longobardos.

19 Iustiniāni cū Longobardis fœdus, & in Gepedas expeditio. Longobardorum perfidia. Belisarius Byzantium redit inglorius, & otium colit. Ilai ad Totilā defectio & immanitas. Romā iterum obsessam & fortiter propugnatam Isauri Gothi produunt.

20 Romā Totilas Paulus Cilix pro Iustiniāno molem Adriani occupat. Desperantium virile consilium. Romani ad Gothos accedunt. Totile benignitas. Francorum Rex ei filiā negat uxorem. Roma instaurata. Diogenis ad Centum cellarum deditionem tentat. animus respōsum. Deditionis futura conditio nes. Ariminum captū, & inclinatio consiliorum Iustiniāni.

21 Sclauinorū excursiones, strategema. Victorie, humanitas. Totile in Siciliam expeditio. Germani in Africa res geste. Mutatio rerum in Italia, Propter Sclauinos reuocatur Germanus Antiarum victor,

& morbo perit.

22 Artabanis in Italianam nauigantis classē tempestas disciuit. Gothi in Italianam redeunt. Exercitus Sclauinis oppositus. Milites ad dimicandum suos duces cogunt. Romani suam ignominiam abolent. Belisarius Oriētis prætorio præfectus. Narses belli dux mittitur contra Gothos.

23 Totilæ classis. Ioannes iniussu imperatoris cum classe soluit, & suos ad pugnam hortatur. Gothorum ducum oratio. Inter Romanos & Gothos prælium nauale. Penes Romanos victoria. Artabanus Gothos in Sicilia exterminat.

24 Francorum in Italiā progressus. Legati imperatori ad Francos oratio. Eorumdem respōsum. Corsicam & Sardiniam Totilas capit. Sclauinorum incurfus. Longobardorum cum Iustiniāno fœdus. Hiatus terre ac inundationes. Crotonis obsidio.

25 Narsētis ad bellū Gothicum apparatus, & liberalitas. Eiusdem transitum Franci impedire uolunt. Teias contra Narsē-

tem Verona subsistere iubetur. Ioannis de profectio-
ne consilium. V sarilas ho-
stem literis prouocat, & in-
terficitur. Totilas ad hostē
contendit.

26 Ad Totilam lega-
tio Narsetis, cuius pruden-
tia multiplex & ad suos
hortatoria, ut & Totila, o-
ratio subiungitur. Acies
Narsetis. Docas Gothus
Romanum ad singula e cer-
tamen suo malo prouocat.

27 Totilas rei eque-
stris peritiam ostendat, ut
hostes falleret. Narsetis cir-
cumspectio & Totila erra-
tum. In exercitu Romano
omnium alacritas. Gotho-
rum sine pugna pavor &
fuga turpissima, ingēnsque
clades.

28 Cum quinque mili-
tibus fugiens Totilas letha-
li vulnere accepto paulo post
moritur. Alia interitus

Totila narratio. Narsetis
pietas. Longobardi propter
admissa scelera exauctora-
ti. Franci successus Iustinia-
ni impediunt.

29 Teias rex Go-
thorum creatur. Narfes
multa oppida recuperat, &
Romam capit, cuius cla-
ues tertio ad Iustinianum
mittuntur. In ciues & pa-
tritos seuitur, Teias tre-
cētos Romanos obsides ob-
truncat. Ragnaris Gothi
dolos & in milites Roma-
nos immanitas.

30 Francos Teias al-
licere nititur ad sui defen-
sionem. Eiusdem strategie-
ma. Miracula montis Ve-
suuij. Gothorum in despera-
tione pugna. Teie fortitudo
insignis, & indigna mors.
Animosa Gothorum sa-
cinora. Gothi tandem se ui-
ctos fatentes certis condi-
tionibus dimittuntur.

Sabietis &
fortissimi du-
eu gratissi-
mus redi-
tus.

VSPENSIS Belisarius adhuc & du-
biis rebus, cum Vittige Gothorum-
que optimatibus, & Theudibaldi Vi-
beris, pecuniāque omni, & regia,
preciosaque cætera supellestile se-
cum deuectis, Byzantium venit, Ildigere, Va-
leriano, Martino ac Erodiano præfectis sequen-
tibus. Vittigem verò cum vxore Iustinianus
gratanter

gratanter suscepit, barbarorum item agmen pro
 oximia corporum specie ac magnitudine miraba-
 tur. Theoderici deinde in curia dignas spectaculo
 recepras gazas senatoriis viris seorsum visendas
 exposuit, rerum gestarum magnitudinem gloria
 ducens. Non enim vel has populo spectandas hic
 præbuit, nec Belisario vt triūpharet permisit, quē-
 admodum alias, cūm ex Gelimere rege & Vandilis
 victoriam retulisset. Sed in omnium ore Belisarius
 erat egregiis victoriis duabus ornatus, quales an-
 te hac mortalium nemini contigere: quippe qui re-
 ges duos Byzantium captiuos deduxerit, & Gize-
 richi Theodericique ingentes opes præter omniū
 spē Romanis vt ex hostibus spolia essent: vnde vel
 apud barbaros ipsos nemo vnquam clarior & fama
 celebrior fuit, quippe qui deuictis ex hostibus in
 publicum ærarium maximas rursū inuexit diui-
 tias, & terræ marisque dimidiam partem tā breui
 recuperauit. *Erat igitur Byzantinis ciuibus volu-
 ptati Belisarium intueri, in forum quoridie prodeū
 tem, vel se inde domum recipientem, atque adeo
 vt tanti spectaculi hos nulla satietas caperet. nam
 eius pōpa spectatior ob præeuntium turbā & sub-
 sequentium erat, vt quem Vādilorum, Gothorū-
 que & Maurusiorum multitudo sequeretur nō me-
 diocris. Ad hæc accedebat, quōd pulchritudo hunc
 magnitudōque corporis honestabat. humilem præ-
 terea se benignūque adeo, atque aditu obuiis qui
 būsque perfacilem exhibebat, vt infimæ fortis viro
 persimilis videretur, *Milites item, & rusticani, &
 cuiusq; generis homines certatim hūc beneuolētia
 prosequēbantur. nā in suos præcipuē milites muni-
 ficētia cæteros anteibat: & qui bello t̄ rē fortē male
 geflissent, pro acceptis vulneribus pecuniā nō par-
 uā donando, indignationē ac simul mœstitiām sæ-
 pius permulcebat: ei verō qui in acie se egregiē ha-

*Omnis potest
 stas consensit
 est impatiens.*

*Belisarij
 auctoritas.*

*Spolia opti-
 ma.*

*in Græco
 sic, Erat &
 corpore pul-
 cher ac pro-
 cerus. &
 vultu omni-
 um formo-
 sistimus.*

*Belisarij sta-
 tura, & for-
 ma & vir-
 tutes.*

** sic verū
 debuit,*

*Amor autē
 virtutis e-
 ius tam in-
 militibus,
 quam agri-
 colis, in expu-
 gnabilis e-
 rat.*

** casum a-
 liquem per-
 tulissent.*

* *Reltius*, buisset, * varia dono dabat in præmium ornamen-
armillas & ta. Et qui præterea aut arcus, aut rei alterius belli-
borgues, cæ iacturam præliando fecisset, cōfestim alia & po-
phœnia xxi tiora per Belisariū parabantur. Erga agricultores a-
sp̄n̄los. gressit̄sque homines tanta hic indulgentia ac pro-
 uidentia utebatur, vt Belisario ductante exercitum
 nullam hi vim paterentur: sed ex insperato potius
 opulenti ac diuites reddebantur, vt qui crebrò ad
 se aduentantibus copiis, maiori omnia in victum
 precio venditarent. Segetes insuper dum in agris
 maturefcerent diligentius tuebatur, ne forte * e-
 quorum greges has deuastarent, † frugésque ceteras
 inuitis dominis suos attingere prohibebat. Er-
 rat item vir continentior, vt qui præter denupram
 sibi vxorem nouerit nullam, nam ex Vandilis Go-
 this̄que tanta multitudine & forma egregia foeminas
 quum bello cepisset, earum nullam vel in eius
 conspectum venire, vel se alloqui quoquam pacto
 permisit. Ad cætera eius huiusmodi ornamenta
 perspicax quidem & viuudum accedebat ingenium,
 quippe qui vel dubiis ipsis in rebus, ad ea quæ po-
 tiora forent excogitanda, mirum de se in modum &
 opportunè valeret, in ipsòque belli discrimine ani-
 mi præstaret magnitudine, è tutòque & confide-
 rarius ad res gerendas audentior esset. festinare
 præterea, cunctarique in ipsis aduersus hostem co-
 natibus, vt res deposcebat. in rebus trepidis bene-
 sperare, nec terrore aliquo capi; non prosperis inso-
 lens esse, nec vitam in deliciis agere. nec quisquam
 vnquam hominū fuit, qui temulentum hunc viderit.
 [Et quàm quidem diu Romanorum exercitui
 tam in Africa, quam in Italia præfuit; perpetuò vi-
 ctor erat, & obuia quæuis occupabat. Vbi verò By-
 zantiū arcessitus venit, magis etiā multo, quàm an-
 tea, virtus eius innotuit. Nā ipse omni virtute præ-
 stans, & opū magnarū potentia, protectorūque ac fa-

* ἵππων,
 equitatus,
 aut equo-
 stres copia.
 † ἀρούρης
 que maru-
 ros fructus.

Hac notū
 hisce [ ] in-
 elusa, de
 Græco codi-
 ce nos adie-
 cimus, omis-
 sa ab inter-
 prete.

ac fa-

satellitū subsidio viros omnes illustres, qui vnquā fuerunt, excellens; non abs re formidabilis erat vniuersis magistratibus atque militibus. quippe si quid imperaret, aduersari audebat nemo, nec iussa vlli perficere vllō modo dedignabantur, tum virtutis reuerentia permotum potentiam mteruentes. Nam I† suis hic sumptibus equitum milia septē * & delectorum in hostē ductabat: quorum singuli in aciem stare; ad pugnāque prouocare hostium fortissimum quēque, se dignum ducebant. [Romani quidem ciues prouectiores ætate, quum ab Gothis obfessi, quæ fierent in bellicis conflictibus, viderēt: admiratione magna rapti aiebant, domum vnicam Theoderici potentiam euertere.] Belisarius igitur vt dignitate auctus est: ita & ex sententia iam validior factus, ea maximē consulebat, quæ rebus * Romanis conducebant plurimum, consultaque aliorū sic aduertebat, vt suo pre arbitrio cuncta perageret. Cæteri verò præfecti ad Italiæ gubernationem relicti, & inter se pares, nihil nō priuata ad commoda gerere animis destinarant, militūque libidini permittere iam subditos cœperant: † quibus nec decentem habere: quo sanē efficiebatur, vt plerisque in rebus delinquerent, deperditæque breui Romanorum * res sint. Nam postquam Theudibaldus ex Rauenna Belisarium discessisse est certior factus, barbaris circa se omnibus in vnū contractis, & Romanis simul militibus, quibuscunque res innouari placebat, quæ ad obsidū imperiū pertinerent, diligentissimē procurabat, & omni studio nitetur dominationē Italiæ Gothis recuperare. Sed quum primū regnare is cœpit, non vltra homines mille hunc sequebantur. Quūque vnū dūtaxat in agro Piceno reliquū esset barbaris oppidū, paulatim tamē & cæteri omnes, qui in Liguria & Venetorū in

* quorum
reysi nemo
poterat.

† sua è do-
mo.

Rursus in-
clusa reli-
querat in-
terpres.

* imperato-
riū.

† ac nequē
iam sibi sa-
tis consulerē
poterāt, nec
milites di-
ffis audsen-
tes habebāt.

* res vni-
uerse sint.
quod equidē
dicturū
sum, quo pa-
tē factū sit.

*Avaritia
& crudelitas
belli du-
cam impe-
diunt quo-
minus felici-
ter agere
possit in ho-
stis.*

*Unofusmet
sibi reddit
hostes infen-
dissimos.*

*Prudentia
Vitalij cum
hoste nondū
viribus au-
tō pugnan-
tis, non feli-
citer cedit.*

*Incrementa
regni The-
odibaldi, seu
aldibaldi.*

regionibus erant, ad hunc concessere. Alexandrum interea quempiam imperator, Belisario ad se reuocato, in Italiam misit, procurandæ Reipublicæ causa. Is vbi primū Rauennam se contulit, absurdiora quædā animo agitare, & rationis expertia, quippe qui Italos homines, qui regiam nē attigissent quidem pecuniā, nec vlla rempublicam vel iactura vel iniuria affecissent, ad pœnas luendas ad se euocabat, & peculatus item insimulabat & fraudis, siue in Theodericum quōdam admissæ, siue in Gothos principes alios: vnde & dependere sine mora cogebat, quodcūque is affirmasset per fraudem illos interceptisse, vel sibi vendicasse in lucrum. Militum præterea vulnera, & subita discrimina, egregiæque eorum facinora exilioribus præmiis compensabat, & minoribus longe, ac ipsi sperassent. Quo factū, vt Italos omnes imperatori breui infensos reddiderit, & militum nemo iam vellet discrimen in bello subire: vnde cum odiis inter se hi decertarent, vt rē Romanam perosi, effectum facile est, vt hostiū res in maius procederent, & Romanorum præfectis iā cæteris quiescentibus, solus Vitalius, qui in Venetos tunc fortē abierat, vt militum multitudine fretus & Erulorum ingentibus copiis, ausus sit cum Ildibaldo manus cōserere: id maxime veritus, quod & factum postea est, ne si auctis nimium viribus, is in se aduentaret, coerceri per se minimè posset. Cū itaque apud Taruisum fortiter pugnatum fuisset, eo Vitalius prælio longe inferior factus, fugam cepisset, paucis quibusdam recuperatis, complures in ea pugna amisit, & Erulorum præsertim pars magna absumpta, cum hisque & Visandrus eorū præfectus. Vitalius verò solus profugit. Qua ex re per Romanos tam infeliciter gesta, Ildibaldi nomen celebre factum ad Imperatorem perfertur, & mortalibus ferè innotuit cæteris. Haud longe post, vberacta

peracta hæc sunt, inter Vraiam Ildibaldumque inimicitia hoc modo intercessere. Erat Vraia tunc vxor, quæ vt opulenta muliebrem mundum præ cæteris Gothorum fœminis consecuta, ita & egregia corporis forma primatum facile obtinebat. Hæc verò inter alias barbaras magno cum ornamentorum & vestium apparatu quum in balneum semel curandi corporis gratia descendisset, Ildibaldi in eo vxorem lineis obductam vestibus conspicata, non ceu Gothorum regi matrimonio iunctam decuit, venerata est, sed contemptim de ea potius loqui, & denique aspernari. Qua de re illa, & ex acceptæ iniuriæ absurditate, ingenti percussa dolore, ad virum lachrymabunda Ildibaldum venit, & simul efflagitavit opem vt ferret, seque ab Vraia vxoris iniuria vindicaret. Ildibaldus itaque his verbis indignatione accensus, Vraiam apud barbaros partim carpendo, partim & ad Romanos defectionis insimulando, comprehensum denique interfecit. Ex eoque tam retro facinore hunc oderant gothi, ægreferentes tam temerè Vraiam fuisse ex humanis sublato. iam enim multi inter se coeuntes, Ildibaldo, qui tam impium scelus patraffer, aperte conuiciari, haud tamen ab eo poenas exigere audere. Erat inter hos quidam Bellas nomine, genere cepes, nondum tamen ad id dignitatis euectus, vt regius armiger haberetur. Hic sane vir Vraia vxoris tam venustæ speciem dum animo versat, mirum hanc in modum deperibat. Ildibaldus itaque, cum interea Bellam hunc in hostem emittit, Vraia hæc quondam vxorem barbaro alteri cuidam matrimonio iungit. Quamobrè Bellas cum e castris redisset, vt erat suapte natura ad iram propensior, acceptam ea ex re contumeliam minime ferens, Ildibaldum obruncare animo destinat, rem omnibus gothis pergratam facturum se ratus.

Accumulationes muliebres. In vraiam mulierem magni nominis & in ignem incidere, idem.

Vraias à rege occiditur Cupiditas vindictæ in viro potenti omnia corrumpit.

Quid non maleficus amor designat? Theudibaldus rex interfecit. Mors ubique principibus viris imminet, & sapientia è cruenta.

Itaque Gothorum cum optimatibus epulantem hunc nactus, quod per insidias agendum antea duxerat, tunc & aperte tam audax facinus exequendum decernit. Sed aderant circa diuescentem Ildibaldum ex regio more circumfusi satellites, iamque rex stratis incumbens manum cibis admouerat, cum Bellas ipse ex improviso cibum adhuc detinentibus digitis, inopinanti illi caput ademit, quod ferme supra mensa statim collapsum conuiuas exterruit, & plane obstupescit. Vraia itaque exo-
 has dedit Ildibaldus poenas, iamque & hyems exacta tunc erat, & belli huius quod Procopius scripsit, annus sextus euaserat. Erat tum forte in Gothorum exercitu Ataricus quidam Rugianus genere, quem statim Rugi (nam & hi Gothica erant ex natione) cum ob Ildibaldi interea caedem turbulentiore omnia essent, regem pronunciarunt, non tamen ceteris volentibus Gothis, ut quorum pars maxima rem aegre ferret, non enim recuperanda Italiae spem profus amiserant. Sed Ataricus iste nil quippiam gessit memoratu dignum. nam cum paucis superuixisset hic mensibus, ex humanis decessit.

VII. anni principium.

Ataricus princeps ignauus, regno & vita cito excidit.

Principis magna spei characteres, prudentia, & in rebus gerendis solertia.

Qua ratione sibi cauet Totilas post Ildibaldum ne eum.

2. TOTILAS interea quidam Ildibaldi nepos, cum valeret prudentia plurimum, & in rebus gerendis maximam esset solertiam consecutus, magni apud Gothos momenti habitus est, & his qui Taruisij in praesidio erant, forte tunc praerat. Nam ubi primum de Ildibaldi morte est is certior factus, Rauennam ad Constantianum euestigio misit, qui procius & comitum suorum salute, fidem ab eo & precariam peteret. Qua impetrata, pollicebatur eius in potestatem se, dum vellet, venturum; dediturumque illi Taruisium oppidum, & praesidiarios milites. Quibus Constantianus mandatis, iam laetior factus, iureiurando facturum se omnia, quae peteret, confirmauit. Die itaque constituta, qua ad eam rem peragen-

peragendam vtrique erant inuicem conuenturi, in eo denique constiteret, vt Taruisini eius custodes præsidij, Constantiani admissis intra vrhem familiaribus, oppidum statim his traderent. Iam verò & Gothi Atarici grauius ferebant imperium, virum hunc haudquaquam idoneum rati, qui cum Romanis gereret bella, eundemque plerique apertius oderant, vt qui magnarum ferum occasionem his sustulisset: demum concordiam animo omnes ad Totilam Taruisinum mittunt, & ad Gothorum imperium suscipiendum hortantur. Nam cum summo adhuc Ildibaldi regis desiderio tenerentur, in Totilam, vt sanguine illi coniunctum, spem omnem victoriæ verterant, satis sperantes ea virum hunc velle, quæ ipsi deferrent. Is verò vbi Gothorum mandata accepit, propalâ ad Romanos resecta defensione respondit, Si Ataricum regem in tempore obruncarent, confestim se hos secuturum, facturumque pro eorum arbitrio vniuersa. His barbari auditis in Atarici exitum moliri insidias, & his continenter iuncti. Dum hæc barbarorum in castris geruntur, Romani exercitus perinde in tuto iam constitissent, Gothorum negociis satis confisi, vt quieturi deinceps, nec scire quidem, nec quoquam pacto animo agitare, quemadmodum aliquid in barbaros molirentur. Vnde Ataricus Gothis ad se vniuersis vocatis, monere eos pacis & concordiaæ cœpit, & ad Iustinianum Imperatorem oratores deprecaturum vt mitterent, pacemque secum his conditionibus facerent, quibus & foedus inire cū Viti ge antehac voluissent, Gothi scilicet vt trans Padum loca tenerent, & reliqua ipsi Italia Imperatori cederet. Ataricus igitur eius per Gothos consilio comprobato, suis ex amicissimis ad Iustinianum nonnullos legauit imprimis admonitos, vt sub specie hæc peragendi, quæ diximus, cum Imperatore nil

*Gothorum
erga Toti-
lam asse-
ctus.*

*Caput Ata-
rici petri To-
tilas. Nece-
nim scriptum
socios pass-
tur.*

*Placidi prin-
cipis consi-
lia bellicosis
subditis in-
grata.*

*Atarici ad
imp legat-
io.*

*Bellicosum malunt Gothi, qui tan-
dē bello pe-
reunt.*

aliud agerent, nisi id duntaxat ab eo deposcerent, vt vbi vniuersam ei tradidisset Italiam, cum eaque non paruum pecuniam, inter patritios se viros ascriberet. Dum interea igitur oratores Byzantium eunt, Gothi Ataricum per fraudem ac dolos obtuncant: quo mortuo, Totilas ex conuento suscepit imperium. Iustinianus verò de Atarici interitu certior factus, deque suscepto per Totilā principatu, odisse nil desinebat sui præfectos exercitus, simul & irridere. Ioannes interim, Bessāque, & Vitalius, ac cæteri omnes, qui per Belisariū relictis ad custodiendā Italiam cum exercitibus fuerant, dispositis per singulas vrbes custodiis Rauennā conueniunt, vbi Constārianus & Alexander, cuius antea memini, stationem habebant, consilioque ad inuicem habito, potius fore & longè commodius visum Veronam, quæ in Venetis est, prius ducere, eaque cum Gothis eodem manentibus in potestatem redacta, aduersus Totilam, & in agrum Picenum deinde contendere. Sic itaque ad hominum duodecim milia contractum exercitum præfecti

*Romani ad
Veronam
accedunt.*

*Marchia-
nus prodere
Romanis Ve-
ronam nisi-
tur.*

vndecim numero Veronam duxere. Ad quam vbi stadiis sexaginta est proximè ventū, mediis in campis locarunt, qui ea e regione patentissimi sunt, & ad urbem Mantuam pertinent. Erat tunc fortè Marchianus nomine quidam, vir sanè præcipuus, qui à Verona non procul locum veluti præsidium incolebat, & Iustiniani Imperatoris studiosissimus erat. Vnde Veronam Romanis prodere miro studio nitebatur. Erat præterea illi ex portarum custodibus quidam vnus à pueritia cognitus: ad hunc ex amicis nonnullos dimisit, qui hominem pecuniis suadendo corrumperent, vt Imperatoris exercitum intra urbem reciperet. Quod fermè vbi custos ille se facturum promisit, eosdem nuncios Marchianus ad præfectos Romani exercitus mittit,

mittit, conuenta vt his per se facta renunciarent, & secum vnâ nocte vt insequenti Veronam urbem inirent cohortarentur. Visum itaque demum præfectis illud conducere, vt eorum ex numero vnus cum paucis quibusdam præcederet, & si custos fores aduenientibus aperiret, his protinus occupatis exercitum inde securius intra urbem exciperent. Sed cum subire nemo id discriminis vellet, Artabazes solus Armenius genere, & bello egregius, ad id rei conficiendum non inuitus se obtulit. Is vero Persas quondam ductauerat, quos Belisarius cum Bliscane quodam è Persia Byzantium paulo ante transmiserat, Isaurorû delecto præsidio. Is itaque ex vniuerso exercitu viris centum delectis, nocte iam intempesta, quamproximè muros accessit: & vbi custos ex conuento portam aperuit, nonnullis ibi in custodiam collocatis, exercitum ad se euocauit: muro deinde milites Romani inscensò, quos fortè deprehendunt custodes, de improviso inuadentes obruncant. Quod malum Gothi vbi primum vniuersi seniere, per portas alias ab hac longè diuersas fuga euadunt. Non procul Veronæ à muris rupes quædã eminentior extat, vnde quæ intra urbē geruntur conspici omnia veluti è specula possunt, & hominū in ea numerus haud difficulter iniri, prospectusque longior subiectos in campos patet. Eo se Gothi cum recepissent, nocte tota conqueuerunt. Romanorū verò exercitus, qui stadiis inde aberat quadraginta, haud dum vrbi progrediendo appropinquarat, Romanorum ducibus ipsi, de rebus vrbani bonisque Veronensium ciuiū diripiendis inter se altercantibus. Vbi itaque dies illuxit, & Gothi à summo rupis, quam insederant, vertice diligentius cognouissent, quoti nam hostiū per urbem diuagarentur, quantumve exercitus alius ab vrbe distaret, cursu citato per easdem por-

*Præfectorū
deliberatio.*

*Artabaz is
audacia.*

*Romani Ve
ronam ingre
diuntur.*

*Gothorum
circumsp
ectio.*

*Gothi Ve
ronam reci
piunt, occa
sionem obla
tam pruden
ter ample
cti.*

tas, quibus prius euaserant, repetunt urbem. non enim ingressi antea hostes portas has occuparant. Romani itaque cognito Gothorum in urbem iam reditu, pari omnes consensu in muri propugnacula fuga statim se recepere, & superuenientibus ingenti multitudine barbaris, cum hisque conferentibus bello manus, Romanorum ex agmine milites plerique & Artabazes ipse mira de se opera ædendo, ac fortius decertando, hostes in se effulse ruentes validius impugnabant. Romani demum exercitus principes, Veronæ rebus, etsi haud dum par-tis, inter se distributis, cum cæteris copiis Veronam eundem esse tandem decernunt: cuius portas cum clausas inuenissent, & hostes simul se summa

Romani de prada necdum parta litigant. Nul-lum vitium auaritiæ te-trius, præsertim in belliducibus.

vi defendentes, celeri cursu mox retrocedere, profectio-nemque facere fugientibus similem, tamen si suos conspicerentur supra muros pugnantes, suppliciterque petentes, ne se destituerent, sed ibidem tamdiu operirentur, quo ad ipsi fuga se ad eos & incolumes recepissent. Sed quia misericordiam haudquam recipit timor, Romano iam abeunte exercitu, qui circa Artabazem erant, cum præ hostium

Fœda Rom-fuga, & in-focios ingra-ta mens at-que prorsus effera. Auaritiæ effecta vides.

multitudine, aperta vi pellerentur, suorum desperatis iam auxiliis, è muro se statim saltu præcipitant, & utcunque his liquit, euasere. Ex quibus qui fortè molli ac leni solo prolabebantur, corpore inoffenso, agmine vno Romanorum se ad castra recipiunt, quos inter & Artabazes fuit. Qui verò confragosis in locis ceciderant, ad vnum omnes interiire, Romani deinde traiecto Eridano Fauentiam se receperunt, quæ utique est Æmyliæ ciuitas, à Rauenna stadiis centum & viginti dis-iuncta. Totilas verò, ubi ea quæ Veronæ gesta fuissent, perdidicit, Gothorum vi in magnam ad se euocauit, qui cum præsto fuissent, ad quinque milia hominum contracto exercitu in hostem ductauit. Qua de re

de re certiores iam facti Romanorum præfecti, de rebus præsentibus consultabant. Artabazes itaque cum in medium prodiiisset, verba istiusmodi fecit: *Nemo vestrum, o principes viri, hostes contemnendos iccirco nunc ducat, quia multitudine sint nobis inferiores, vel quia cum deuictis à Belisario sit decertandum, & in eos eundem, qui fracti iam animo sint. Multi nanque falsa opinione decepti, seipsos sæpius sefellerrunt, & dum nil opportunè alios parui faciunt, partas iam vires dissoluerè potuerunt, nam aliàs antehac res malè gestæ, viros solent ad egregium aliquod facinus facitandum hortari, nimirum cum fortuna ipsa vel desperatus iam rebus ad optima queque & maxima audendum compellit. Et hæc equidem non aliqua vestri suspicione captus nunc differo, qui exercitum ducitis: sed quia recens cum his decertatus, satis istorum iam hominum perdidici audaciam. Sed nemo hostium duxerit suis viribus ascribendum, si modicis cum copiis quis superetur, quandoquidem ut præstantium multitudine virtus, ita & succumbentium innotescit. Reor itaque vobis potius id conducturum, si fluminis transitum asseruando, cum barbaris bellum tunc ineatis, cum eorum pars annè dimidia superato, in alterius ripæ regionem enaserit, quam cum istorum copiis uniuersis & unum in locum contractis manus denique conseratis, hoc modo si vincimus, profectò nulli non id gloriæ feret. gloriæ nanque & ignominiam rerum ipsarum nuncupare exitus solet. Et victores ipsos efferre laudibus consuevere mortales, dum quemadmodum sit victoria parta, perquirunt. His Artabazes peroratis, dum Romani inter se præsidēs diuersa ac repugnantia sentiunt, nil opportunè exequabantur, sed ibi diutius commorati, tempus in cassum terebant. Iam verò Gothorum appropinquabat exercitus, cumque traiciendus his fluuius esset, suos ad se Totilas conuocatos his verbis commonefecit: *Cætera bella, o viri, mihi propinquitate iuncti, easdem**

Artabazes ad Romanos oratio, quæ suadet ut transitu fluminis diligenter asseruato, bellum cum hoste audacius accedente fortiter meat.

Ducum perniciosa discordia.

Totila ad suos oratio, qua eos hortatur ad pugnam, vltima proposita, argumentis ductis a necessario, a facili, vtili, honesto, &c.

ferè de se exercitibus solèt pugnâs promittere, in certaminibus: nos verò fortuna haudquaquam cum hostibus pari, sed longe diuersa nunc vñ in id bellum prodimus. illi nanque deuicti, si ita contigerit, non longe post aduersum nos sunt prelium integraturi: quandoquidem per Italiam passim, & in oppidorum presidis magna vis militum his reliqua sit, ex Byzantiâque exercitum alium his affuturum subsidio haudquaquam possit absurdum videri: vobis vero si ipsum id patiamur, hoc duntaxat relinquetur, Gothorum nomen cum spe simul dispareat: quippe qui ex hominum milibus centum, ad quinque milia redacti iam sumus. Illud deinde, vt ad memoriam reuocetis, non ab re fore existimauerim, cum arma in Imperatorem efferre Ildibaldo duce antehac decreuistis, non maiores copias superfuisse, quàm hominum mille, & in agro Piceno oppidum vnum vnde quaque hostium locis obduclum. Vobis tamen eo bello superioribus factis non solum militiam accrenisse sat constat, sed imperium propagando res melius processisse. Nunc itaque si nauare vos operam vultis, bello (vti par est) prospère succedente, hostes omnino superaturum me spero, quandoquidem qui numero ac viribus praualent, victores euadere plurimum solent. Vestrum quisque enixè in hostem ac promptus eat: in quo si vos non nauiter strenuèque gesseritis, nullo hi poterunt pacto de cætero expugnari.

Agite itaque, spe optima freti cum hoste nunc manus conferite: nec secus istorum vel iniustitie satis confisi imus in prelium, qui in subditos ita se habuere, vt ad nostram vindicandam iniuriam, Italicensibus ipsis pro eorum in Gothos audaci facinore ac simul proditione, non aliud vt inferatur supplicij genus sit necessarium, adeò summatim vt dicam, his omnia malu sunt per Romanos ingesta, quos in fidem susceperant. Quid enim hoc hostium genere captus facilius, apud quos nec diuina quidem, nec humana sat iura valent? Accedit etiam, quod terrore per nos illis iniectus, vt bene sit nobis in ipso certamine spe-

ne spe-

ne sperandum, effecerit. non enim in alios nunc homines
 imus, quam qui nuper cum Veronam venissent, ea vrbe
 tam temere desinita, nec villo mortalium persequente, tam
 iupiter se in fugã dedere. His Totilas suos hortatus, *To. Vila Bra-*
 ex his qui se sequebantur militibus, viros trecen- *tege ma.*
 tos stadiis viginti trans amnem ab ire mox iussit,
 & in hostium terga ex improviso vt comparerent,
 cædendõque hos acrius infestarent, vt turbati &
 pauefacti, nec roboris vllius reminiscerentur, nec
 virium. Ipse verò flumen confestim pertranseun-
 do recta in hostem duxit. Romanis deinde huic
 obuiam prodeuntibus, & copiis vtrinque instru-
 ctis, vir Gothus Vlaris nomine, corporis magni-
 tudine præstans, ita & visu terribilis admodum, ac
 factis acer; bellõque bonus, ex alteris castris equo
 medium in campum immisso, armatus galeatuf-
 que prodijt, & ad singulare Romanos certam-
 en identidem prouocauit, conciuirque. Vn-
 de cæteris præ formidine quiescentibus, solus
 Artabazes aduersus hunc statim processit. Itaque *Artabazes*
 vtrinque equis calcaribus concitatis, vbi inuicem *Vlarim*
 est, & in proximo ventum, infestis se impetunt pi- *duello vin-*
 lis. Sed prior Artabazes dextrum Vlari latus trans- *cit.*
 figit. tum barbarus letali accepto iam vulnere, ex
 equo supinus in terrã prolabebatur, ni forte quod
 gestabat adhuc in manu telum & à tergo petre in-
 hererat, hunc labi nil sineret. Tum vero Artabazes
 acrius insistendo in hominis viscera telũ, ictus cre- *Nimia au-*
 brius iterando, tamdiu adegit, quoadusque tan- *dacia paris*
 dem vulneribus confectum hunc crederet. Sed *exitium vo-*
 dum incautius conficere is hostem contendit, pili *lori.*
 forte tum ferrea cuspis, quod Vlaris adhuc retine-
 bat, vt erat subrepta, se ingerentis thorace sensim
 trajecto, cutẽque leniter lacerata, ex insperato in-
 de ad fauces lapsa, arteriam huic interrupit, vnde
 sanguine multo sine villo doloris sensu mox de-

*Artaba Rex
victor fluxu
sanguinis ex
vnguatur.*

*Successus
stragematis
Gothici,
Fada Roma-
norum cla-
des.*

*Victoria fru-
stru, celeri-
tas in hoste
persequendo.*

*Perturba-
tio immodi-
ca turpium
consiliorum
mater.*

*Subsidio oc-
currendum,
priusquam
ad obsessos
accedat.*

fluente, Artabazes Romanorum ad castra equum dum concitat, Vlaris Gothus moribundus in terrâ lapsus procubuit. Sed Artabazes ipse sanguinis profluvio nil penitus remittente, post tertium diem ex humanis excessit, sui que desiderium vel mortuus quidem Romanis reliquit. Exercitus deinde manus utriusque cōserere, & in inuicem fortiter decertare, in ipsoque pugnae ardore barbari trecenti illi, quos supra meminimus, Romanis post terga ex insperato comparuere. Quibus hi visis, maioremque esse multitudinem rati, pauore ingenti percussi, sese in fugam proripiunt: quos barbari insectati, foedè concidunt, & quos viuos cepissent in custodiis habuere, signaque omnia, quod antea nunquam Romanis contigerat, adimunt. Romani verò exercitus duces, ut cuique licuit, cum paucis quibusdam iam fugam capesserant, & in qua se forte receperat oppida, vigiliis statim & custodibus firmant.

3 Hoc Torilas bello peracto, non longe post aduersus Iustinum & Florentiam urbem copias misit. Hisque Vndellam Rodericumque & Vliarè bellicosissimos viros praefecit: qui ubi eò demum venere, circa muros mox confidendo, obsidione hos cingunt. Iustinus verò, quia nullos in urbem conueherat antehac commeatu, perturbatione affectus immodica, Rauennam statim ad Romani exercitus principes misit precatum, sibi ut periclitanti opitulatum venirent. Noctu qui mittebatur frustratus hostem, Rauennam peruenit, resque quo statu Florentiae essent denunciauit. Tum verò Romanorum non parui momenti exercitus extemplo Florentiam Cyprianus & Ioannes duxere: de quorum aduentu per exploratores Gothi facti iam certiores, soluta obsidione, in locum qui Mucialla dicitur, & diei via à Florentia distat, secedunt. Postquam verò Romanus exercitus cum Iustini se copiis iunxit (is nanque

nanque paucis ad eius vrbis relictis in custodiam, suis obuiam venerat) præfecti omnes in hostem duxere. Hisque progredientibus perutile fore est visum, vt ex omni exercitu lectissimi quique præcederent, ex incurfionéque cum hoste repentius confererent manus, eodémque & cæteræ copię sensim vadentes superuenirent. Sorte itaque in primores exercitus missa, fortunæ sententiam singuli expectabant: & ea demum in Ioannem cadente, statim is cogitur cum suis militibus præeundo in hostem ire. Barbari verò aduentu in se Romanorum præcognito, campo eodem, in quo tunc forè habebant castra, præ formidine destituito, in vastiorem & proximum collem, qui ea prominet regione, effugium tumultuosius habuere. Ioannis verò tum milites, vbi ad hostes venerunt, operæ in hos nauandæ incumbunt. Et barbaris viriliter se defendentibus, impulsione res acrius gerebatur, vnde permulti vtrinque specimen de se virtutis ædendo cadebant. Ioannes interea clamore ingenti ac turba in hostes dum impetum facit, suis è satellitibus quidam telo per barbaros ictus procubuit. Cuius ex casu Romani parumper submoti, pedem iam referebant: superuenientes deinde in campum Romanorum tunc copię, phalange facta ibidem quum constitissent, refugientes ad se Ioannis iam milites recipiebant: cum hisque simul prodibant in hostem, & ex ea rerulere pugna victoriam, atque adeo, vt barbaros delere non difficulter potuerint, ni sorte quadam per Romanorum castra falsus delatus rumor fuisset, Ioannem à suis armigeris esse eo prælio interfectum. Que fama vbi primùm ad principes ipsos peruenit, haud quaquam diutius ibi manendum duxere, sed indecoram omnes discessionem mox facere, incompositæque abire, non turmatim

Kk. ij.

*Romanorū strategema.**Gothorum terror panis.**Pugna Rom. in hostes, initio felix.**Falsus rumor v̄ Romanam perurbat. Vide quanti momenti sit fama in bello & quam acriter puniendū sint falorum rumorum delatores.*

aut ex ordine sed seorsum vt poterat quisque, sese in fugã proripere, in qua multi mortales insectantibus barbaris interiere. Qui verò incolumes fortè euaserant, multos iam dies nemine insectante turpiter fugirabant. Demũ se in præsidia vt licuit recipientes, præter Ioannis interitum falso iam creditũ, aliud nihil timoris fuisse ac fugæ causam compererunt. Quæ ex re territi adeo fuerant, vt ne cõeundum quidem inter se ducerent: sed seorsum singuli intra muros se continebant, ac simul ad futuram omnia præparabant obsidionem, nimirum ve-

*Principis vi
horis in ca
ptiuos hu
manitas
multorum
obsequium
sibi conciliat.*

riti, ne in se barbari irent. Totilas interim quum in captiuos Romani exercitus studij plurimum ac beneuolentiam præ se non mediocrem tulisset, eos tantopere sibi conciliauit, vt volentes plerique apud se militarent. Iamque hyems hoc bello, quod Procopius scripsit, finiebatur. Cæsennę deinde mox Totilas ac Petræ præsidia cepit, & paulò post se in Thusciam contulit, locisque in ea iam pertentatis, quũ ad se nemo concederet, amne Tyberino transmissio, non tamen vrbis ingressus confinia, ad Cam

*Beneuentiã
Totila mu
ri diruti, vt
hostiles im
petus remo
ueret.*

panos & Samnitas diuertit, Beneuentum inde munitissimum oppidum nullo in potestatem labore redegit, eiusque muros ad solũ mox diruit, ne fortè exercitus aliquis ex Byzantio eo se conferens, vt è loco munito, in Gothos impetum facto, negocium his exhiberet. Neapolitanos deinde obsidere decreuit, quandoquidem se intra urbem recipere, & si pleraque quidem & allicibilia prædicantem hi prorsus renuerent. Conon eam tunc custodiebat, cum Isauris Romanisque mille. Sed Totilas ipse cum maxima copiarum parte haud procul à moenibus castris positus quiescebat, partẽque exercitus ad Cumas dimissa, cum his simul & aliis munitissimis locis positur, pecuniarumque numero nõ mediocri. Fœminas verò quasdam paritias, captis

captis in oppidis per suos cōprehensas, nulla pro-
 fusus affecit iniuria, sed summa cum diligentia libe-
 re abire permisit. Vnde factum, eius vt nomen vt
 sapientiæ, ita & benignitatis celebre apud Roma-
 nos iam esset, ac maximi fieret. Quūque nuspiam
 hostes sibi obuiam irent, paucis e suo exercitu cir-
 cummissis, res mēmoratu dignas gerebat. Brutios
 nanque, & Lucanos subegit: Apuliæque & Calabria
 simul potitus, publica tributa frequenter exigere,
 & omnium rerum prouentus rapiēdo & fraudan-
 do sibi habere, cætera haud secius factitare, ac Ita-
 liæ sortitus iam esset imperium. Exercitibus au-
 tem Imperator suis, quia staturis tēporibus haud
 quaquam stipendia retulissent, magnam debebat
 pecuniam. Hæque de causa Italos homines Ro-
 mani milites bonis priuabant. Idque quū frequen-
 tius facerent, magno omnes in luctu esse, & in vitæ
 bonorūque discrimen venire. Itaque nec duci-
 bus quidem obediētes milites erant & libentius
 longē in vrbibus, quā in castris manebant. Con-
 stantianus nanque Rauennam tenebat, Ioannes
 Romam, Spoletum, Bessas, Iustinus Florentiam,
 Perusiam Cyprianus, & cæteri item omnes diuer-
 sa, vt quemcunque ex fuga saluris locum tunc na-
 cti fuissent. Quibus de rebus certior Imperator iā
 factus, calamitatis loco hæc ducens, Maximinum
 prætoriorum Italiæ eparchum creat, vt cæteris
 præfectis in bello præset, & militibus necessaria,
 vt opus cuique erat, subministraret; cū eoque clas-
 sem misit exercitibus plenam, ex Armeniis & Thra-
 cibus comparatis. Cum his simul & Hunni pau-
 ci quidam nauigationem suscipiunt. Maximinus
 igitur ex Byzantio cum vniuersa Græciæ classe
 profectus, vt primū in continentem venit, fru-
 stra tempus & diu terendo, vno quodam in loco
 ociosus & torpens confedit. Erat nimirum rei hic

*Infaminiæ
 sexum seui-
 re, inde corū
 & immane.*

*Felices suc-
 cessus elemē-
 tem princi-
 pem comi-
 tantur.*

*Milites Hi-
 spendio fru-
 strati suū
 pradones.*

*Maximinus
 P. P. Italia,
 vir ad ves-
 gerendus ine-
 pius. In au-
 lis principū*

*personarum
regnat acce-
pto, nec pu-
blica rei,
sed privata
sapius ratio
habetur.*

*Demetrius
bonum con-
siliū non
exsequitur,
Imbelles &
timidi in
perpetuis te-
nebris ince-
dunt.*

*Diex &
audax Ce-
phaleneus,
quantum po-
tuit Demo-*

bellicæ imperitus, vnde & formidolosus mirum-
que in modum cunctator & negligens. Post hunc
Imperator & Demetrium misit, qui sub Belisario
militarat, cohortique & pedestri militi præerat.
Quum itaque in Siciliam Demetrius nauigasset,
Cononemque accepisset & Neapolitanos arctius
oblidi, in summa rerum omnium angustia esse: &
si percupidus opè laborantibus ferre, viribus tamè
quum nondum satis valeret, & quæque parui mo-
menti copiæ sequerentur, rē huiusmodi vt faceret,
animo agitur. Ex vniuersa Sicilia nauibus quam
multis contractis, frumentisque & necessariis aliis
rebus completis, ex insula soluit, hostibus speciem
præbens magnos exercitus, rāra nauium copia de-
portari. Et sanè sic erat hostibus persuasum, vt qui
magnas in se adduci iam copias crederent, nam &
ingentem aduersum se classem è Sicilia soluisse ac-
ceperant. Sed quum ea Demetrius nauium multi-
tudo, & si Neapolim recta contenderet, hostibus
vt equidem reor, terrori vt esset, vrbique & Nea-
politani salutis veritus tamen discrimen, Neapo-
liam nauigatione transfessus, Romanum diuertit
in portum, indèque cōtrahere milites summo stu-
dio nitebatur: qui tamen perinde à barbaris debel-
lati, & maximum in modum ab his sibi timentes,
Demetrium sequi aduersus Totilam Gothosque
nullo pacto tunc velle, nec duci se in prælium pati,
vnde cum his solū, qui ex Byzātio secum adue-
nerant, ire Neapolim cogitur. Erat tū fortè Deme-
trius alter quidā genere Cephaleus, nauta quon-
dam maritimorum operum, & simul discriminum
apprimè peritus. Is quippe in Lybiam Italiāque
cum Belisario nauigarat, ex eāque nauigandi longa
consuetudine rerum huiusmodi peritiam ceperat.
Vnde Neapolitanæ vrbis procuratorem Impera-
tor hunc constituerat. Sed postquam barbari obfi-
dione

dione locum cœpere, vt erat is lingua immodicus, *trij præfecti*
 ea Totilam obsidione maledictis frequenter ince- *fortunam*
 sere, & simul conuitiari, atque adeo vt linguæ par- *promouit,*
 cere nil videretur. Is itaque ex longa obsidione ni- *sed frustra.*
 mium iam increbrescentibus malis vehementer
 affectus, ex Cononis præfecti sententia clam lem-
 bum conscendit, & ad Demetrium, qui ex Byzan-
 tio venerat, animo ingenti nauigationem solus sus-
 cepit. Vnde quum mirabiliter ad eum incolumis
 peruenisset, ad rem gerendam quam maximè con-
 citauit. Totilas verò de Romanæ in se classis aduē-
 tū iam certior factus, cum nauibus aliis & multis
 in statione antea præparatis, dum hostes ad litus
 applicant classē, nō procul ipse a Neapoli de im- *Classis Rom.*
 prouiso adueniens, terrore primo statim congressu *claud. & su*
 iniecto, in fugam hostes auerit, in eaque multos *ga.*
 obruncat, viuos quam plurimos capit, solis his e-
 uadentibus, quibus in nauium lembos primo ipso
 insultu licuit desilire, quos inter Demetrius fuit,
 classis eius præfectus: naues autem omnes cum i- *Pana dica-*
 plis oneribus virisque barbari confestim cepere, *cis & effre-*
 cum hisque & Demetrium illum, quem diximus, *nis lingua.*
 Cephaleneum comprehendunt, quem tamen non
 vita priuarunt, sed lingua manibusque præcis,
 abire quò vellet denique permiserunt; has tan-
 dem Demetrius luit ex sua dicacitate pœnas. De-
 mum & Maximinus cum omnibus nauibus Sici-
 liam appulit, & Syracusas profectus, pro belli for-
 midine ibidem vt quieturus permanlit. Quod v-
 bi Romani exercitus duces perdidicere, ingenti
 celeritate ac studio ad eum miserunt, qui suppli-
 citer peterent, omni postposita mora sibi vt auxi-
 lium ferret periclitantibus: & inter cæteros Cono,
 qui intra Neapolim urbem a barbaris validissime
 obsidebatur. iam enim sibi ac suis defecerant ne-
 cessaria. Maximinus verò pro innata sibi ignauia

p̄uoreque, Imperatoris veritus minas, ab aliisque
 it̄ em increpitus, & conuictis demum affectus, iam
 sibi desperans, Syracusis manendum sibi decernit,
 copias tamen omnes cum classe Erodiano Deme-
 trioque ductandas ac Phassæ, media hyeme Nea-
 polim mittit. Sed ea classis vbi prope Neapolim ve-
 nit, & violentior mari ventus incubuisset, immen-
 tasq; excitaret procellas, Demetrius secūdis se flu-
 ctibus permittebat: iamque tēpestas nauium deder-
 serat remos, & nauis ad exequēda officia nil tem-
 poris permittebat, ita vt nec iubentū quidem &
 hortantium dicta exaudirent, præ vorricum sonitu
 obturbati: sed confusē omnia facere, dum perflan-
 tis spiritus vis intolerabilis quædam turbauit, in
 quo hostes tum forte statiuā haberent. Vnde mox
 barbari eiectas ad se naues ingressi, milites in his
 partim nemine repugnante obruncāt, partim de-
 mergunt, viuūque cum aliis Romanorum ple-
 risque præfectum classis Demetrium capiunt. Ero-
 diano tamen & Phassæ fugam interea capeffere li-
 cuit, quia non propinqui admodum hostiū castris
 eiecti peruenerant. Totilas verò circumiecta collo-
 Demetrii reste, & ad Neapolis muros protractum,
 monere obsessos hunc iussit, ne de cætero vana spe
 falsi auxilia expectando sese deperditum irent, sed
 urbem quantocyus dederent Gothis, & malis se
 ingentibus liberarent: quandoquidem posthac
 Imperator nulla sibi transmittere subsidia posset,
 & identidem affirmare, ea cum classe omnes pror-
 fusus his vires ac spem deperisse. Tunc verò obses-
 si, quum necessariarum rerum inopia ac fame vlti-
 mæ, quam credi potest, opprimerentur; ad hæc
 conspicati, quam indigna Demetrius pateretur,
 spe omni amissa, ad ululatus & gemitus summa
 eum animi molestia reciderūt. vnde ciuitas omnis
 cumultu

Classis Rō.
 horrenda
 calamitas
 militū
 rages. Hæc
 præfēti ma-
 gna culpa.

Indigna pa-
 titur, qui di-
 gna negle-
 git.

tumultu & comploratione repletur.

4 **TOTILAS** demum, qui in propugnaculis erant, hostibus euocatis, verba huiusmodi fecit. Nihil ipsi vel criminationis, vel cause in vobis nacti; viri Neapolitani, ad urbem hanc obsidendam concessimus, sed ut ab insensissimus omnium dominis, vos denique in libertatem vindicaremus, & cuique vestrum gratias quandoque possemus & pro arbitrio reddere, pro vestris erga nos in bello hoc beneficiis, proque his, quae à Romano antehac hoste perpepsi fuistis. Soli namque Italicensium omnium maxime erga Gothorum hanc gentem beneuolentiam pratulistis, & compertum sat habeo, in hostium vos ditonem vel inuitos quidem venisse: unde quia cum illis una & vos obsidere nunc cogor, vestre erga nos fidei pudet, tamen si non Neapolitanorum malo urbem nunc obsidemus, non igitur quia obsidionis mala egre nunc fertis, odio Gothos habendos esse in praesentia censeatis: siquidem qui amicos afficere beneficiis committuntur, nullo pacto sunt per hos incusandi, vel si per ea, quae non nunquam iniucunda forsitan sunt, his gratiam facere videantur. hostium autem formido nulla vos subeat, nec praeterita recensendo, relatuos ex nobis illos victoriam existimate, nam quae in vita hac mirabiliter & fortuito non nunquam vel in sperato contingunt, temporis processu desinere solent ac labi. Nos igitur ea erga vos beneuolentia sumus, ut vestri ob gratiam vel Cononem praefectum ac milites ceteros malorum prorsus immunes abire quo velint, & suis cum rebus permitturi nunc sinus, si nobis tradita urbe hinc statim abscesserint: pro his vero proque Neapolitanorum salute, nihil impedit, quo minus iusuranaum fidemque demus. Huiusmodi Totilæ orationem tam ciues ipsi quam Cononis milites comprobauerunt, nimum namque iam famis necessitas degraubat. Ut fidem tamen erga Imperatorem seruariant, & simul aliquid operiendo subsidij, triginta dierum spatio pollicentur urbem se dedituros.

Totila ad Neapolitanos oratio, qua suadet ut à Romano ad Gothos redeat.

Obsidionis odium grauius a se depellit.

Beneuolentiam & fidem pollicetur.

Obsessorum cursu.

Neapolis
dedisset.

* *Septimus*
Vll. anni
principium.
Totila singu-
laris huma-
nitas, illustri
principis di-
gnissima.

Magni ani-
mi est pro-
prum placi-
dum esse ira-
quillumque,
& iniurias
atque offen-
siones sem-
per despice-
re.

Totilas verò ab Imperatore spem vt his omnem adimeret, trium mensium tempus se daturum promittit, ea conditione, vt & ipsi quæ pollicerentur, seruarét: quòd si aliter fecerint, impetum imprimis se in muros facturum confirmat, aperteque se eos oppugnaturû. Hæc igitur ita vtrinq; conuêta. Qui verò obsidebantur, non expectato tempore præstituto deficientibus præsertim necessariis ad victû rebus, Totilam non longe post ac barbaros simul in urbem recipiunt. Iamque hyems se circumege- rat, & belli huius quòd scriptit Procopius annus * sextus finiebatur. Totilas igitur Neapoli capta, eam in captiuos præ se tulit benignitatem, quæ vtrique nec barbaro, nec hosti sat conuenit. quippe qui Romanorum præ inedia affectorum imprimis curam suscepit, nec secus & eorum, qui quum cibo diutius caruissent, imminuti viribus viderentur. Veritus itaque, ne ex repentino nimo cibo ad satietatem desumpso, vti par erat, ingurgitati perirent, medendi hunc modum excogitauit. Custodibus in portu portisque dispositis imperauit, neminem eâ abire permitterent. Tum ipse omnibus moderatio- ne prouida quadam, parciûsque, quàm pro singulo- rum appetentia cibos præbere, hósque eotenus quotidie famescentibus addere, quoad ne auctos quidem ingestósque sibi sentirent. Sic itaque viri- bus in his confirmatis, patentibus apertisque fori- bus, libere, quò quisque abire iam vellet, permisit. Cononem verò, eiu'sq; milites, quibus manere apud se haudquaquam placebat, impositos nauibus nauigare, quò animus ferret, & pro arbitrio iussit. Tum illi si in Byzantium nauigationem susciperét, probro sibi quòd egerant fore & ignominia rati, Romam potius eundum decernunt. Sed aduerso vento his obsistente, quum nulla esset nauigandi facultas, in ancipiti erant, & curis iam anxij vere- bantur,

bantur, ne Totilam vt potitum victoria promifforum denique pœniteret, néve per eum ingenti aliquo malo afficerentur. Quib. de rebus Totilas certior factus, vniuerfos ad fe conuocatos, folando & confirmando, & integrata quam dederat fide, bonum animum habere hos iuffit, & fuo cum exercitu vt fe immifcerent, indéque neceffaria fibi coëmpra vt ab amicis deferrent. Denique quum ea vis venti rurfum & continenter ingrueret, ita vt temporis plurimum tereretur, equos & iuméta his tribuens, infuper & viaticum elargitus, per continentem Româ verfus iter vt facerent, imperauit; viæ fimul comitib. datis Gothis & probatiffimis viris, vt tutò abirent. Neapolis interea muros folo equare is cœperat, ne è loco munito impetum facitandò, Gothis negocium exhiberent. Malebar is fanè apertiore in campo cum Romanis & hoftibus armis decernere, quam dolo & fallaciis depugnare. Itaque quum eius muri maiorem demolitus iam partem fuiffet, quod reliquum fuit, dimiffit intactum. Per id tempus Græcus quidam & Calaber genere ad Totilam Neapolim venit, ex eius armigeris quendam incufaturus, quòd eius filiam virginem per vim conftupraffer. Totilas verò id ære ferens, fummo ftudio nitebatur, vt qui delatum crimè patrâffe fe minus negaret, commiffi pœnas facinoris lueret, vnde cõprehendi mox iuffum in carcerem tradit. Huius vicè barbarorum primores quidam folliciti, (erat nimirũ vir ille acer, bellòq; strenuus) inter fe coëuntes, Totilam ftatim conueniant, conuentumque enixe precantur, miffum illi crimen vt faceret. Tum ille, quæ dicebantur, benignius auditis, nec perturbatione vlla affectus, orationè apud fuos huiusmodi habuit. *Non equidem, ò viri cõmilitones, vel quia nimia fim inhumanitati obnoxius, vel quòd propinquorum meorum calamitatem*

Altera Totila in hostes benignitas. Seruare proprium est excellentis fortunæ.

Neapolis muri diruit.

Gothus quidam de illato stupro accusatur.

Primorus militaris in prudentia.

Totila ad suos oratio de puniendis flagitiis.

habeam voluptati, hæc ut facerem apud vos verba, confitui; sed ut ne quid Gothi mali contingat. Non enim me præterit, magnas hominum turbas rerum nomina in contrarium vertere, ut qui humanitatem dicere improbi-

Ingenij hu-
mani impro-
bitas.

tatem consueverunt: unde & rectora queque corrupti ac perturbari contingit. Sinistrum quippe, & planè improbum dixerim, qui leges velint ad verum acrius circumscribere, ut earum nominibus pro velamentis ad impietatem & nequitiam visi, peccare intrepidè queant, & prauitatem præ se tutius ferre: Sed vobis equidem consulo, ne mortalium cuiquam id permittatis, ut cum vestri ipsorum salute viri cuiuspiam delicta commutet, nec quocquam pacto vos sceleris, qui nulli iniuriam intulistis, participes reddat. Delinquere nanque, & in delinquentes inferenda supplicia intercipere, ut equidem reor, æquè se habent. Velim itaque ea vos mente, & sic de presentibus hisce decernere, ut si vobis optio detur, è duobus alterum deligatis, aut enim vir iste pro illata iniuria luiturus est pœnas, aut Gothorum est, ut non salua

Huic oppo-
nenda iusti-
tiae cura &
conseruatio.

Respublica sit necessarium, nec bello ut vsquam victoria pariatur. Animaduertite, quanta antehac nobis in huius belli primordiis militum copia fuerit, utque in sub-

Vnus per-
cat, potius
quam uni-
tas. Et ex in-
iuria prospe-
ri successe-
riuntur.

sistia prospe eundis periculis quam sit clarior facta. Et paucis ut rem omnem absoluaui, pecuniarum vis quanta & innumerabilis, equorum præterea armorumque quanta antehac vis, quot in Italia ipsa munitiones, quæ omnia haudquaquam pro inuiti comæatu his esse videntur qui bella gerunt. Sed postquam Gothi sub Theodato fuisse, homine quidem qui equitatem præ diuitiarum assequendarum cupiditate minoris fecisset, quam deum nobis minus propitium reddiderimus, quòve nostra fortuna euaserit nostis, & à quibus quantisque simus viris deuili. Nunc verò à nobis Deus pro his, quæ deliquimus, iam satis pœnarum quum habeat, pro arbitrio rursus dirigit vitam. Et breuiter ut rem omnem expediam, supra vota nobis rem administrat: quippe qui supra vires

Ang. à con-
trario.
Ab experie-
tiis.

hostes

hostes iam superauimus. Completi itaque uelle uictoriae causam, iustitiam exercendo, nobis profecto plus longè conduxerit, quàm huic aduersando uideri inuidiam nobis ipsi fecisse, fieri enim non potest, ut qui uel iniuriam fecerit, uel vim sortè intulerit, in certaminibus ipsis probe se gerat, quandoquidem pro singulorum uitæ conditione regitur & belli fortuna. His Totilæ dictis Gothorum in primores collaudatis, armigerum, qui uirgini stuprum intulerat, de cætero haudquaquam repetere, sed de eo & pro arbitrio ut Totilas ageret, permisere. Tum ille morte affecto, qui uirginem uitiat rat, bona quoque eius, quæcunque fuere, uitiatæ mox tradit. Dum hæc interea Totilas peregisset, Romani exercitus principes, & simul milites ipsi res subditorum diripere, contumeliosisque & sceleribus nil reliquum facere, adamarasque habere in prælidiis fœminas, luxuriæ ac temulentia operam dare. Sed milites ipsi, quum se præfectis inobedientes contumacésque exhiberent, in omnem absurditatis & flagitij speciem incidebant. Italicis præterea uniuersis relinquebatur, ut ab utroque exercitu grauissima paterentur. nã & agris ab hostibus priuabantur, & suppellectile omni ab Imperatoris, ut dominantis, militibus. Ad hæc accedebat, quod quum rerum necessariorum inopia premeretur, ut uapulare impune hi possent, & planè deperdi. nam & Romanos milites ipsos, quum suos ab hoste oppressos tueri nil quirent, ne suorum quidem tunc fœdè factorum pudebat, sed pro eorum sceleribus deniq; efficere, barbarorum ut Itali desiderio tenerentur. Quibus reb. Constantianus per motus, literas ad Imperatorem perscripsit, hisque aperte significabat, nullo pacto se posse hoc bello Gothis obstitere. Cæteri; item præfecti in eandem sententiam concedentes, suam denunciabant, ueluti expressa confessione, ad certamen ignauiam,

Conclusio, in
suo principe
digna.

Pœna stu-
patorum.

Romanorū
ducum &
militum sce-
lera, qua
summus re-
rum arbiter
iustissimè
postea sup-
plicis coer-
cet.

In odiū ho-
minum in-
currunt, &
animi forti-
tudine pre-
uantur.

*Totila ad se
natū Rom.
litera.* Totilas interea Romanorum fenatui literas in hęc
sententiam misit. Quicumque finitimus iniuriam infe-
runt, siue id ignorantia egerint, siue obliuione, merito de-
bent in eos se clementiores prestare, qui ab se sint mala

*Exprobra-
tio iniuria
rū, quas Ro-
mani Go-
thus à qui-
bus multa
acceperant
beneficia in-
tulerunt.* perpeffi, nam peccandi que incidit fortuito causa, maxi-
mam delicti huius admittit partem, & deprecatur. Si quis ve-
ro premeditatus iniuriam infert, huic certe nil reliquum
fiet, quo eius facta excuset: qui pe quem non solum rei
patrat e crimen, sed voluntatis etiam culpam ut ferat, par-
erit. Quam igitur hęc ita se habeant, vobiscū animis agi-
tate, quo pacto sint per vos excusanda, que in Gothos ges-
seritis. Num ne Theoderici & Amalassunthe in vos be-
neficia ignoratis? an temporis diuturnitate & vestra
obliuione, nullius momenti fuisse ea sunt visa? tametsi isto-
rum neutrum sit, non enim leuibus & vanis quibusdā in
rebus, in maiores vestros, in vōs que nuper gratos quondam
nostri se principes ostenderunt, sed in grauibz quidem &
necessariis. Atqui in sue ditionis homines quid nam vir-
tutis exerceāt Græci, vel auditione percepisse reor, vel ex-
perientia didicisse. Proinde Gothorum & Italicensū bo-
na istorum fore decernitis, quibus & vos inhæsisse existi-
mo. Sed que nam ab his sitis hospitiibus & amicis adepti,
vos forte non præterit, si qua ipsi in parte eorum nunc me-
ministis, que Alexander Romanorum præfectus factu-
rum se animo destinarat, ut milites ipsos omittam, & mili-
tum duces, quo um benevolentia & animi magnitudine
fruebamini, & eorundem de causa ad id fortune res per-
uenere. Me verò vestrum existimet nemo, barbarorum ut
principem, per iactantiam his verbis nunc vti, nam illud
pro indubitato assenerim, quempiam ab his esse faci-
norosis pœnas denique exacturum. Quin potius quo pa-
clo non fore id absurdissimum videatur, quum deus
ipse pro illata tam multis iniuria, militibus istis præse-
ctisque sit supplicia denique illaturus; vos verò in isto-
rum tam sædè facta libentius concedatis, nec eximi ma-
lis vos putiamini, que à sceleratis hominibus inferuntur.

*Amplifica-
tio, à colla-
tione conuer-
sationis Græ-
corū & Go-
thorum in-
ter Roma-
nos.*

*Exaggera-
tio flagitio-
rum qua
Græci Ro-
mae patra-
bant.*

Occasio

Occasionem itaque aliquam præbetote, qua apud Gothos ipsos rem vestram excusatius tueamini, & ipsi vobis errati ut veniam demus. Sed ad hanc consequendam occasionis estis tunc aliquid præbituri, si belli sine non expectato, quum adhuc quippiam est reliquum spei, que potiora sunt, delegeritis; & emendatione denique facta, ea insuper sarciat, que per vos sunt indecētius gesta. Literas in hanc Totilas sententiam scriptas ex captivis cuidam Romā deferendas, & ad Senatum mox tradit. Ioannes forte in vrbe tunc erat. is Senatoribus interdixit, ne Totilæ quippiā respōderēt. Vnde Totilas iteratō alias literas atq; itē alias ad Romanos perscripsit, in quibus gravissimo se iuramento aperte obstrinxerat, nulli vnquam de cætero Romanorum mali quicquam Gothorum quempiam illaturum. Quis verò mortalium iteratas tabellas Romanam pertulerit, nil equidem habeo, quod affirmare sat queam. nocte nanque intempesta publicis illæ in locis affigebantur, & vbi iam illuxisset, innotescabant. Sed Romanorum præfecti, quum sacros quosdam, Arianæque sectæ viros suspectiores haberent, ex vrbe omnes protinus eiecerunt. Quibus rebus Totilas cognitis, exercitus parte in Calabria missa, Hydruntis præsidium vt tentarent, iniunxit. Sed eius loci custodes quum haudquaquam vterō ad Gothos concederent, Totilas suis mox imperat, vt oppidum obsiderent. Ipse verò cum maiori & reliqua exercitus parte ad circumiecta vrbi Romanæ loca ductare statim contendit.

5 CVIVS profectioe cognita Imperator, & si fortissime adhuc sibi insistentibus Persis, mittere rursum in Italiam Belisarium cogitur. Iamque hyems se circumegerat, non usque belli huius annus exibat, quod scripsit Procopius. Belisarius itaque secundo iam in Italiā venit, per paucis admodū

Ad Romanos exhortatio.

Ioannes Totila responderi vetat.

Litera repetita, publicis locis affixa.

Ariani Romana eieciuntur, in Totila despectū.

Initium anni X. Reditus in Italiam Belisarii.

ex Byzantio abductis secū militibus. nam quo antea is habuisset, ab exercitu, qui in Media erat, nequaquam eduxerat: vnde militum apud se raritate compulsus, Thraciam omnem circumueundo, pecuniāque effulse præbendo, iuniores & voluntarios quam multos contraxit. Huic ex Imperatoris permisso & Vitalius aderat Illyricorum præfectus, qui ex Italia nuper redierat, vbi & Illyrios reliquerat milites. Vtrique igitur, quum ad hominum millia quatuor contraxissent, Salonas se contulerunt, ea mente vt Rauennam inde & imprimis contenderent, ex eoque loco bellum Gothis, quoad liceret, inferrent. nam per Romanum agrum nec tuto transire hi poterant, nec hostes fallere transeundo, quos in Calabria Campaniæque castra habere acceperāt: nec vim his quoquam pacto inferre. non enim æquis aduersus Gothos hi viribus ibant. Interea, qui in Hydrunte obsidebantur, Romanis, quum commeatus penitus defecissent, cum obsidentibus barbaris ad colloquium conuenerunt, pactique inter se sunt, Gothis vt præsidium traderetur, & ad id peragendum vtrique diem præfiniunt. Belisarius interim commeatibus in naues impositis, ad anni spatium suffecturis, cum his Valentinum iussit Hydruntem ocys navigare, indeque primos statim custodes abducere, quos morbo & fame acceperat contabuisse, aliōsque ex his, qui secum tunc nauigarent, ad custodiam loci habendam sufficere: quibus perfacile foret, vt integris & vigentibus, & abunde suppetentibus rebus ad victū necessariis, præsidium tutius asseruare. Valentinus itaque secundum nactus & validum ventum, nauigatione Hydruntem quarto ante præstitutum dedendi oppidi diem peruenit, & sine custodiis portum deprehensum mox occupat, præsidiumque nemine interpellante iniuit. Gothi nanque præsidiariorum militū

promissis

Qua ratione militem contraxit.

Expeditio eiusdem.

Hydruntis obsidio.

Belisarius Hydruntem seruat.

Gothorum nimia fiducia fortune Valentini viam seruat.

promissis fidentes, nec quicquam interea sibi impedimento fore ad capiendum præsidium rati, negligentius se erga proxima Hydruntis loca habere, & in segnitiam quiescendo relabi. Quo factum, vt classe de improviso in se veniente conspecta, repidi obsidionem mox soluerent, & procul inde facta discessione, translatisque alio castris, quæ sibi iam obtigissent, ad Totilam perferunt. Valentini deinde milites quidam, quos fortè cupido incesserat eius regionis loca depopulari, incursione inconsultius facta, ad maris litus quum hostes obuios habuissent, cum his manus conseruere: quo prælio vt prorsus deuicti, non paruo numero fuga se in mare præcipitant. Vnde centum septuaginta desideratis, ceteri se Hydruntem ad præsidium receperunt. Valentinus verò veteribus eius præsidij affectis inedia inuentis custodibus, & his inde abductis, ex Belisarij ipsius imperio alios & recentes validioresque primis substituit, & com meatibus ad integrum suffecturis annum, cum reliquis copiis Salonas venit. Vnde & Belisarius cum classe vniuersa mox soluens, Polam applicuit, vbi & moram exercitum disponendo, aliquamdiu cōtraxit. Totilas interim, vbi eò Belisarium applicuisse accepit, id eius cognoscendi vires iam cupidus egit. Bonus nomine quidam, Ioannis nepos, Genuæ dux præsidij erat. huius nomine literas ipse adulterinas ad Belisarium scribit, enixius obsecrando, ad se vt maximo in discrimine laborantem celerrimè opitulatū venirent. Viris deinde cautiorebus quibusdam delectis, & vafredine probè imbutis, perferendas ad Belisarium literas tradit, & simul commonefacit, eius vt vires aduertendo diligentius & speculando cognoscerent, & à Bono se Genuæ præside missos dissimulanter prætenderēt. Quos Belisarius, vbi in eius conspectum venire, pro sua cōsuetudine bene-

*Militum
præda cupi-
dorum mer-
ces, fuga nō-
pe. & exci-
dium.*

*Præsidium
Hydruntis
renouatum.*

*Totilas affa-
tè vires ho-
stis explo-
rat.*

*Belisarius
non saturū
circumspic-
tus.*

*Explorato-
ris solertia.*

*Tybur à To-
tila capi-
tur, Gothico
exercitu ab
oppidanis,
qui præfidi-
rius militi-
bus infensi-
erant, intro-
ducto.*

*Tyberim
Gothi occu-
pant.*

*Belisarij ad
suos & Go-
thos oratio,
qua ratio-
nem reddit
sua expedi-*

uolè ac perbenignè suscepit, & literis deinde per-
lectis, Bono præfecto vt renunciarent iniunxit, cū
vniuerso exercitu se non longe post assuturum. Illi
vero, vt fuerat per Totilam imperatū, rebus om-
nibus perlustratis, & diligenter animaduersis, quū
se ad Gothorum exercitum recepissent, non magni
momenti Belisarij esse copias affirmarunt. Totilas
interim Tybur, quod Isaurorum præsidio teneba-
tur, proditione hoc pacto cepit. Ex incolis quidam
cum Isauris portarum custodibus, nullo ipsorum,
crimine pauloante iurgati, hostes, qui proximè ca-
stra habebant, noctu introduxere. Vnde Isauri quū
vrbem in hostium esse potestatem aduerterent, ag-
mine vno inter se coeuntes, integri omnes fere fu-
ga euadunt. Tum Gothi ciuium nemini parcere,
sed cum vrbis præfulè occidione vniuersos occi-
dere, & cædibus tantopere in hos defæuire, vt ex-
plicaturus has minime sim, ne inhumanitatis & sæ-
uitiæ monumenta posteritati relinquam. Inter cæ-
teros & Catelus interijt, vir sanè inter Italos pro-
bus. Lånque & Tyberim barbari occupant. Vnde
factum, vt haudquaquam Romani de cætero pos-
sent flumine commectus deuehere. nam & scæus
annem situm id oppidum est, supra vrbē Romani
stadiis centum & quinquaginta. Quod quum à Go-
this iam teneretur, veluti è propugnaculo è regio-
ne siue per Anienem fluuium hi nauigantibus, siue
terra iter habentibus infesti erant. Belisarius au-
tem, vbi cum vniuersa classe Rauennam peruenit,
Gothi qui forte tunc aderant, & simul Romatis
in vnum contractis, orationem huiusmodi habuit.

*Haudquaquam nunc primum, ô viri, id contigit, vt e-
gregia virtutis probitatisque opera per nequitiam & pra-
ua delerentur facinora. Iam pridem enim humanis id re-
bus aperte insitum est, & sanè pleraque proborum homi-
num facta, deperdita pessimorum quorundam prauitas
inter-*

intercidere ac corrumpere potuit. Quod utique nunc imperatoris rem planè sefellit, cui tantopere, ut delicta castigat, est cura; ut de Persis paruis delicta ac demum posthabita, quæ in manibus erat, victoria; me rursum ad vos per id temporis transmittendum censuerit, ea ut sarcinam, & ad sanitatem reducam, quæ per præfectos & exercitus duces nil rectè antehac sint, siue in milites, siue in Gothos, & utcumque in ceteros facta. Enimuerò nil prorsus delinquere, nec humanum esse equidem reor, sed præter mortalium ipsorum naturam. Delicta verò corrigere imperatorem admodum decet, ut charos præterea, & amicos soletur, eius & dignitatis est, & prudentiæ: quo fiet, ut non solum nunc ipsi à molestiis quondam illatis & grauius vindicemini, sed statim ut liceat imperatoris beneuolentia frui, qua re nil dignius afferri mortalibus potest. Quum itaque ad hæc exequenda præsto nunc sim, vestra intererit, totis eniti nunc viribus, futuris ut commodis persruamini. Vos igitur, ut cuique siue necessarij sanguinèque coniuncti, siue amici beneuolique apud Totilam hoc tempore sunt, euestigio renocate, id si egeritis, & pacis bona habituri propediem estis, & ab imperatore non mediocri ad vos est peruentura utilitas. Ipse verò, non ut belli huc cupidus veni, nec ut hostis Romane ditionis hominibus sim. Quod si non opere præcium ipsi duxeritis, quæ potiora sunt vobis, deligere, & nobis obuiam ire plerique nolint; necesse erit omnino, ut vel inuiti pro hostibus habeamus, qui contra nos arma desumpserint. Hac habita Belisarius oratione, Teramunthem armigerum, & ex his alios, qui se sequebantur, nonnullos, cum Vitalio vna, Illyricisque militibus in Æmyliam misit, eius regionis ut locos tentaret. Vitalius itaque suis cum copiis quum Bononiam peruenisset, præsidii sese tradentibus captis, quietum eo se in oppido continebat. Illyrici interea milites, quos eo traduxerat, nullis prorsus malis affecti, nec voce tenus, quæ se offendisset, derepente

tionis in Italiam, deinde petit ut officium quisque fide liter exequatur.

Rem bell. de curat.

Illyrici sua receptionis causas ad Iustinianum præscribunt, & veniam impetrant.

& temere abeuntes domum se contulerunt, missisque ad imperatorem legatis, veniam dari sibi deprecabantur: quando quidem non alia se domum de causa receperant, nisi quia necessariis, ac simul stipendio fraudari se dicerent. his ferme res publica magna debebat pecuniâ. Ad hæc accedebat, quod & Hunnorum exercitus quum Illyriam inuasisset, eorundem libero; coniugisque pauloante abduxerant, quibus Illyrici illi rebus compulsi, agmine vno abierant. Sed his imperator, & si tum primum successisset, veniam tamen errati postea dedit. Vnde & Totilas cognita Illyriorum secessione, exercitum Bononiam misit, Vitaliam perinde ac reliquos milites vt statim inuolarum. Vitalius tamen, ac simul Teramunthes hostium in se aduentu præcognito, locatis in aduentantes insidiis, magno ex eis numero interfecto, cæteros auertere in fugâ. Eo in prælio Nazares aderat, vir quidam egregius, natione Illyrius, & ex Illyria militum quondam præfectus: cuius præter cæteros omnes singularis & admirabilis opera fuit. Hac deinde pugna confecta, Teramunthes Rauennam ad Belisarium redit, qui alios ex suis armigeris ternos & delectos cum militibus mille Auximum Romanis ibi per Gothos obsessis suppetias misit, qui ferme Totilâ cum copiis suis frustrati, Auximumque ingressi, incursionem in barbaros facere animo destinarant. Sed postera die circa meridiem certiores iam facti hostium nonnullos in proximo esse, vrbe egrediuntur, vt his occursum. Exploratores tamen prius mittendos ad hostes esse decernunt, eorum vires diligentius speculatum, ne temerè in barbaros & inconsideratus rueret. Ricilas verò Belisarij armiger, sed tunc temporis temulentus, inuitis cæteris, solus ipse ad speculandum equo in cursum acto celerrimè iter arripuit. Quumque in Gothos tres incidisset,

Vitalij & Teramunthes strate-gema.

Subsidium Auximianis missum.

*Ricilas in temulentia temerarius occiditur
Ebrietas furor brevis est cuius exitus lucidus fuit.*

ter, & loco præcipiti, primum quidem vt oppugnatus hos constitit, & rem strenue gerit: sed vbi hostium vim magnam peruidit in se vnum coortam deferri, in fugam statim concitat equum, quo ex insperato & loco difficili procumbente, ingenti hostes clamore in hunc tela coniciunt. Quam rem Romani ex ædito conspicati, suo vt militi opem lauri concurrunt. Ricilas interea pilis iam multis o-pertus emoritur. Teramunthis verò tunc milites barbaris in fugam versis, sublatum sui commilitonis cadauer in Auximum intulere, exitum vitæ fortitum non sua virtute dignum.

6 Tunc verò Sabinianus Teramunthesque cum Magno ipso eius præsidij duce, communicato consilio, non vsui fore sibi comperiebant, illic de cætero immorari, id animo agitantes, hostibus nunquam pares fieri se posse. Et dum interea obsessorum cibos absument, eo celerius se effecturos, vt a barbaris præsidium capiaturque vti que vbi sic fore sunt visa, ipsi quidem cum milicibus mille se ad discessum parare, & noctu iter aggredi velle. Qua re sic constituta, ex his ipsis militibus quidam occulta profectioe & voluntaria ad hostium castra se contulit, denunciauitque, vti res se apud Romanos haberet. Vnde & Totilas ipse cum delectis duobus milibus viris nocte insequenti stadiis triginta ab Auximo itinera asseruando insedit, eiusque rei nulli præbuit sensum. Gorhi interea hostes noctem circa mediâ conspicati pertranserunt, exertis hos ensibus de improviso adoriuntur incautos, ex hisque ducetos interfecerunt. Sabinianus interim Teramunthesque cum reliquis, vt in tenebris delitescendo, Ariminum fuga contendunt. Gorhi verò sarcinariis iumentis omnibus potiuntur, quæ commeatus & arma gestabant. Ad litus Ionici sinus oppida duo Pisaurum Fanumque inter Auximum & Rauennam

Conflicta bellica nisi sub silentio contineantur, clades pariturus.

Præditur consilium Rom. unde ducentorum strages & immemororum, sarcinarii armorumque direptio & inaurum.

sunt sita, quorum domibus in huius belli primordiis Vitruges concrematis, muros ad mediam partē deleuerat, ne fortē illis Romani præoccupatis Gothis se infestos præberent. His verò ex oppidis alterum, & id quidem Pisaurum, Belisarius occupare decernit, vt cuius ager illi esset tum visus equorum in pabula peridoneus. Missis itaque noctu ex amicis quibusdam ad id peragendum idoneis, qui portarum singularum latitudinem altitudinēque clā & diligentius metirentur: fores postremo ad eandem dimensionem constructa, & ferro munitas nauigio impositas Pisaurum misit, iussitque Sabiniani militibus vt eas portis mox coaptarent, ipsique intra muros manerent, ac vbi in tuto iam constitissent, quicquid è mœnibus dirutū collapsūve fuerat, lapide vtrunque limoque sarcirent. Sed Totilas, quæ per hos gerebantur, præcognitis; non paruis cum copiis Pisaurū venit, & præsidio pertētato aliquandiu ibi moratus, quū capere illud non posset, re demum infecta ad Auximum reduxit exercitū. nō enim Romanorū adhuc quisquam in hostem exibat, sed intra muros omnes se continebant. Belisarius interim suis ex armigeris duos Romā transmisit, vt simul cum besā vrbis custodias asseruerent, nec quoquam pacto exirent in hostem. Totilas deinde, & Gothorum exercitus, vbi Belisarij copias acceperere non ea multitudine esse, vt suis resistere conatibus possent, locorum validissimas quæque munitiones infestandas per se ac suos esse decernunt: vnde & in agro Piceno parte copiarum ad Firmiū Asculūque dimissa, positis castris ad hæc oppida obsidendum sedulo constiterunt. Iamque & se circumegerat hyēs, & annus huic decimus bello finiebatur, quod historiæ Procopius commendauit. Belisarius verò cum obsessis auxilio esse non posset, Ioannem Vitaliani nepotem Byzantium misit, grauissi-

*Pisaurum
Belisarius
munit.*

*Totila cona-
tus irruit.*

*Imperato-
rū in vtro-
que exerci-
tu varia
consilia.*

*XI. annus
belli Gothi-
si.*

grauissimóque iureiurando adegit, ad se enixè vt re-
 ditum, & quoad posset, acceleraret; Imperatorém-
 que suo nomine precaretur, magnam vt sibi pecu-
 niam maiorésque copias & arma insuper mitte-
 ret. milites quippe deberi sibi pecunias causando,
 séque omnium egentissimos esse, prælia detrecta-
 bant. Vnde & Imperatori in hanc sententiam scri-
 pfit epistolam. *In Italiam, Imperator optime, venimus, Belisarij ad*
non viris, non armis, non pecuniis demum muniti: Imp. episto-
que utique qui non ad necessitatem sit consecutus, bellum laqua perie-
(vt reor) gerere nunquam sat commodè poterit. Thra- militem, ar-
ciam ipsi & Illyriam obeundo, milites non paucos de- ma & pecu-
mes imbellésque. Spectamus præterea & qui hic sunt postulati nem huius
reliqui milites haudquaquam satis ad id bellum valere, prudenter
& hostes reformidare quammaximè, vt qui ab his exponens.
sæpius victi animum ad seruitutem transulerint. nec sanè
hi frustra hostem antehac veriti fugitabant, & equis dim-
missis, proiectis in terram armis turpi se dederunt. fuge.
Nec fieri præterea potest, pecuniarum prouentum vt ex
Italia capiam, quippe que iterato per hostes pristinos occu-
pata nunc detinetur. Nostri præterea milites quia con-
tumaces iam redditi sunt, nostro haudquaquam pa-
rent imperio: unde nec iubere his aliquid possumus. Ac-
cedit etiam, quod debita illis pecunia imperandi, nobis au-
daciám sustulit. nec illud te lateat velim, maximam tuor-
um militum partem vltro ad hostes se contulisse. Si igit-
ur in Italiam duntaxat Belisarium mittere animo ine-
rat, bene habet: sum nãque in medijs fere nunc Italis. At
si libido est hostes pervincere, necessarium est, vt per te alia
pleraque ad id præparentur. non enim fieri sine administris
potest rebus in bellicis imperator. Necesse est itaque, vt
armigeri & satellites mei omnium primi ad me trans-
mittantur. Magno deinde qui Auximys seruat, Hun-
norum barbarorumque aliorum parua manus, hisque
in stipendium vt pecuniæ dependantur. Ioannes

verò quum plurimum temporis Byzantij contri-
uiffet, nil profus eorum peregit, quorum ob gratiã
per Belifarium mittebatur. Sed virgine ex Deme-
trio Imperatoris nepote progenita in vxorem tra-
ducta, Veneri operam dabat. Torilas interea Fir-
mium & Asculũ cepit: in Thufcos inde profectus:
Spoletũ Afiumque obfedit. Spoletũ verò Erodiã-
nus custodia præerat, Sifridus Aflij Gorhus ge-
nere, alias tamẽ miri erga Romanos & imperatoris
res ftudij. Sed Erodiãnus cum hoftibus in collo-
quium venit, ab hisque dierum triginta indutias pe-
tit, his tamen conditionibus, vt fi nulla interea per
Belifarium auxilia mitterentur, cum militibus ciu-
itatem & incolas Gothis dediturum fe diceret, fi-
liũque pro futura deditioe obfidem dedit. Post-
quam verò confirmum iam aderat tempus, nec ali-
unde Romanis subsidia ferebantur, Erodiãnus &
cæteri, quibus fuerat præfidij custodia credita, fa-
ctis ex pactionibus fe & Spoletum Torilã dedunt.
Ferunt nõnulli Erodiãnum, quia Belifarium ipfum
odiffet, Gothis sese Spoletũque prodidiffe, vt cu-
vitæ factorũque rationem exacturum ad fe Beli-
farius minaretur. Sifridus autem cum fuis militi-
bus facta in hoftes eruptione, è fuis complures ami-
fit, & ipfe fimul occubuit. Afini deinde duce
amiffio in re præfenti confilij inopes vrbe[m] exem-
plo hoftibus tradidere. Post hæc Torilã ad Cypria-
num protinus miffit, & Perufiam fibi vt proderet,
precabatur: post præces, & minas adiecit, fi minus
obtemperaret: variẽque animum eius verfando, pe-
cuniarum infuper vim maximam fe illi daturum
pollicebatur fi postulata perageret. Verũm vbi apud
Cyprianũ nec minis fibi, nec precibus res suc-
cedebat, ex illius armigeris Vliarum quempiam
corrupti pecunia; hominẽ vt dolo necaret. Tũ
ille Cyprianum folum conuentum, de improuifo
obtruncat,

*Dum Ioan-
nes negligẽ-
ter curat rẽ
publicam,
& priuata
indulget, Tu-
rilas dilige-
ter occafio-
nem oblatã
perfequitur.*

*Facile ini-
micitia me-
tuenda ma-
giu quam a-
perta.*

*Cypriani
confantia.*

*Ingenium
Gothicum.*

*Indigna Cy-
priani ca-
des.*

obruncat, & fuga ad Gothos se recipit. His Totilas
 rebus peractis, Romam contendit, quam statim v-
 bi est proxime ventum, obsedit. Agrorum verò cul-
 toribus per omnem Italiam mali nil quippiam in-
 tulit: sed terram vt intrepide colerent, nil secus ac
 antea, imperauit; sibi que ac Reipublicæ tributa de-
 penderent, & fructus dominis reportarent. Gothi
 verò, dum muris interea appropinquant, Artafres
 Barbationeque non paucos secum ductantes, & si
 improbante id Bessa factum, eruptionem in eos fe-
 cerunt, & statim compluribus interfectis reliquos
 in fugam vertere. Quibus quum diu insisterent, &
 ad plurimum viæ euecti inlectandi studio essent,
 in hostium insidias præcipitarunt, vbi maiore suo-
 rum parte amissa, vix duces ipsi euasere. Quo factū,
 vt haudquaquam de cætero auderent hostibus ob-
 uiam ire sibi vel acriter insultantibus. Vehementior
 exinde fames Romanos vrgebat, quum nullas pos-
 sent ex agris fruges inuehere, & rebus essent mari-
 timis interclusi. Gothi nimirum Neapoli in pote-
 statem reducta, minoribus variisque nauigiis, circa
 eius regionis insulas vltro citroque adnauigando
 diuagabantur, & diligentius obseruabant, qui nam
 ea nauigationem haberent. Vnde vniuersas è Sici-
 lia naues, quæ Romanum ad portum cursum tene-
 bant, eorum in manus cum nautis ipsis peruenie-
 bant. Totilas deinde in Æmyliam transmissò exer-
 citu, Placentiam siue vi, siue deditioe suis, vt ca-
 perent, imperauit. Hæc ferme ciuitas inter cæteras
 Æmyliæ vrbes præstantior est, & præsidium habet
 præualidum, ad fluménque Padum posita est, ac so-
 la ex omnibus ea, è regione oppidis Romanorum
 in ditione relinquebatur. Vbi verò Gothorū Plac-
 centiæ appropinquauit exercitus, oppidanos leni-
 ter compellendo hortari & suadere, urbem Totilæ
 ac Gothis pacificè traderent. Quibus vbi pro voto

*Romanos To-
tilas obsi-
det & pru-
denter agit
cum agrico-
lis.*

*Victores vbi
sunt.*

*Annona ea
vixit Roma*

*Gothorum
prosperi suc-
cessus.*

*Placentia
situs.*

Obsidio.

nil succedebat, non procul ab vrbe positis castris, ad
 oblidionem se hi pręparabant, & eo impensius, quo
 & oppidanos pręferant necessarius indigere.
 Per id tempus Imperatoris pręfectos, qui Romę
 tunc erant, prodicionis suspicio cepit, vt quibus
 Romanus vir Cethegus & inter senatores facillę
 princeps, suspectior esset, qui ea statim de causa Cę-
 tum cellas ab vrbe discedens se contulit. Belisarius
 interim vt vrbi Romę, ita & summę rerum quum
 nõ parum timeret, vt qui ex Rauenna aliõ nil quic-
 quam affetre ex tantulis pręcipuę copijs subsidij
 posset, Romam inde proficisci animo destinat, &
 circumiecta vrbi loca euestigio occupare, vt e propin-
 quo suis laborantibus quiret pręsidio esse. Iam
 enim, quod a principio Rauennam venisset, hunc
 pœnitebat: quod tamen Vitalio suadente & Ma-
 gno pręfectus cum Imperatoris incommodo fece-
 rat. Nam vbi se primum intra Rauennã incluserat,
 visum est hostibus, se iam liberius posse, & pro arbi-
 trio bella tractare. Belisarius itaque Iustino cum
 paucis quibusdam ad Rauennę custodiã constituto,
 inde innox soluens, Dalmatiã oram legens, eiusque
 regionis loca iuxta adnauigando suis cum copijs E-
 pidamnum deuehitur, vbi exercitum ex Byzantio
 expectando aliquandiu quieuit, perscriptis primum
 ad Imperatorem literis, quibus & pręsentem ad cę-
 tera rerum statum significabat. Ille vero non lon-
 ge post Vitalij nepotem, Isaacem Armenium A-
 rarij & Narsetes germanum fratrem cum exerciti
 milit ex barbaris Romanisque contractũ militibus,
 qui omnes Epidamnum deuecti, cum Belisario se
 coniunxere. Imperator deinde Narsetem & hunc
 eunuchum ad Erulorum principes legat, vt his sua-
 deret, in Italiam traducerent copias, & cum suis vn-
 a militarent. Vnde ex Erulis quam multi Narsetem
 secuti, in Thraciã loca hybernatum venire, vt po-
 stea

*Cethegus
 prodicionis
 suspectus.*

*Belisarij
 consilium.*

*Consilij execu-
 cutione.*

*Subsidia Be-
 lisario mis-
 sa.*

*Eruli Nar-
 setem se-
 quuntur.*

Rea vere proxime ineunte ad Belisarium inde transmitterentur. Aderat cum his & Ioannes, quem Fagam cognomine dictabant. His itaque iter habentibus fortuna contigit quædam, quæ ingentibus bonis Romanos ex insperato affecit. Magnæ nuper Sclauinorum hominum manus Histrum flumen traicientes, & eius regionis loca depopulati Romanorum vim maximam ceperant. Cum his Erulis inopinantes quum manus conseruissent, & simul spem præter vicissent, magno eorum numero interfecto, captiuos omnes per eosdem abactos, abi re ad propria permisere.

7 Sæd Narces interea quempiam nactus erat, qui Childibij nomen, clarissimi quondam Romanorum præfecti, falso sibi emittitur. Childibius enim quidam ex Iustiniani familia fuerat, vir sanè rebus in bellicis acer admodum atque industrius, contemptorque adeo pecuniarum, ut in re sua familiari pro maximis opibus duceret, nil penitus possidere. Hunc Imperator quarto imperij anno Thraciæ vniuersæ præfectum ad Histrum tuendum constituerat flumen, & tam cauè asseruandum, ne de cætero barbaris peruium esset: quandoquidè ante hæc sæpe ut Huni, ita & Antarum Sclauinorumque gentes flumine eodem traiecto, insanabilibus malis Romanos affecerant. Sed Childibius posthac adeo terrori barbaris fuit, ut per triennij spatium, & quædiu eo præfecturæ hic munereungebatur, barbarorum nemini vnquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce ac sæpe transuecti, barbarorum vim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Post tertium tamen Childibius annum modicis Histrum quum copias traiecisset, vniuersam Sclauinorum gentem obuiam habuit: vnde inito fortiter prælio,

Eruli Sclauinos cadunt.

Childibij ficti ty historia.

Antarum natio, vnde cognomen Antici Iustiniano.

Childibij interitus.

cum Romanis permultis & Childibius cadit: quo
 mortuo barbari liberè Histrum flumen traicere,
 Romanorūque res sæpius incurfare. Quo factū,
 vt vel vniuersæ Romanę tunc vires non ea in re v-
 nius Childibij æquare virtutem potuerint. Antis
 deinde Sclauinique longo post tēpore inter se dis-
 fidentibus, & certamen denique ineuntibus, Antæ
 ab hostibus superantur. Vir itaque quidam Sclauin-
 us ex captiuis iuuenem nactus Childibium nomi-
 ne, primum tum pubescentē, domum abduxit. Sed
 Childibius ipse temporis progressu bellicis est in
 rebus industrius factus, & miræ erga dominum
 charitatis, vt qui eius tuendi gratia vitæ sæpe dis-
 crimē subierat, & bello se perstrenuè gesserat, qui-
 bus ex rebus ingentem retulit gloriam. Vnde non
 longe post Antarum vis magna Thraciæ loca quā
 inuasisset, depopulatis ea è regione agris, Romano-
 rūque rebus direptis, multos mortalium demum
 cum cætera præda ad proprios lares quum se refer-
 rent, traducū: his ex captiuis quempiam vnum in
 domini clementioris potestatem & perhumani for-
 tuna deduxit. Erat nimirum captiuus ille vir sagax,
 & sanè versutus, & qui facilè posset in negotio ho-
 mines circumuenire ac fallere. Itaque quū magno-
 pere cuperet Romanorū ad terras redire, nec vlla id
 arte assequi posset, rem excogitauit huiusmodi.
 Dominus imprimis conuentum, pro eius humani-
 tate, & in se diligentia mirificè laudat, & suæ probi-
 tatis ob gratiam ex deo pleraque sibi bona fore as-
 firmat, seque haudquaquam ingratum pro eius in
 se benignitate videri impostero posse: verū si
 sibi optima consulenti obsequi velit, nō longo post
 temporis interuallo magnarum pecuniarum domi-
 num se eum facturum strenuè pollicetur. Esse nan-
 que apud Sclauinos ait Childibium, Romanorum
 quondam præfectū, habitu nunc quidē seruili, sed
 barbaris

*Childibius
 aliter, suppo-
 siticus.*

*Hominis
 vafri ver-
 satum consi-
 lium.*

barbaris ipsis incognitum. Si igitur illi placeret, pro Childibio redimendo dependere precium, hominēque Romanorum ad loca traducere, pro indubitato asseuerare, maximam a Romanis se gloriam relaturum, & ab Imperatore non paruas opes. His dictis, Romanus ille, & seruus, domino, quæ voluit, persuasit. nam & secum vna ad Sclauinos contendit, cum hisque, quia fama vtrique innotuerant barbaris, mutuo ac tuto diuersabantur. Pecunias itaque multis Childibij domino persolutis, hominem, quem petierant, coemerunt. Inde profecti quū protinus abiissent, & domum se iam recepissent, rogat mox hominem emptor ille & dominus, num ipse Childibius esset Romanus ille præfectus. Tum ille nil de dignatus, quæ vera essent, ex certa confessione fateri, quemadmodum antehac secum actum sit explicat, vt Antius & ipse genere sit, & quum aduersus Sclauinos vna cum suę nationis hominibus pugnam inisset, ab hostium sit quopiam captus: nunc vero quum in patriam venerit, liber & ipse sit ex lege futurus. Tum igitur, qui argentum persoluerat, ne hiscere quidem tunc primum, sed mœreore mox affici, & suæ simul factæ iacturæ non mediocriter indolescere. Romanus verò, & seruus ille, qui dominū consolari, & quę in vero essent, refellere vellet, ne qua sibi res fortē in patriam reditū moraretur, hunc quidē virum Childibium esse identidem affirmare; sed præformidine, vt qui in medijs hostibus nunc diuersetur, haudquaquā ex vero sibi velle cuncta retegere: quod si Romanorum ad terras peruenerit, non solū nihil omnino hunc veritū, occultaturum se esse qui sit, sed vti par est, gloriæ honorique id habiturū. Dum interea de huius viri nomine in ea controuerſia fieret, vulgaris iā sermo ad omnes perferri cœptus. Antarum gens iraque eius rei ob gratiā quum ad inuicem conuenissent, cōmu-

Domini uacordia.

Captiui ingenua confessio.

Serui uasritio.

Antarum stultia peruersitas.

ne decernunt id sibi fore negotij, atq; adeo ex eare ingentia quædam se habituros sperabant, quandoquidè Romani exercitus principè redactum in potestatem haberent. Atqui Antarù Sclauinorùmque nationes, non ab homine aliquo vno reguntur: sed ab antiquo plebeia cõmunique libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtilis sint, vel fortè difficiles, in cõmune consilium deducuntur. Cetera verò omnia vtrique ferè genti paria sunt & simillima. His præterea barbaris lege cautù est, & a suis maioribus proditum, inter deos aliquè vnũ, qui fulminis sit fabricator, rerũ omnium dominum ac solum esse vt credant, illiquè boues & hostias ceteras mactent: fortunã verò nec sciunt quidè, nec aliã vim aliquam in homines habere fatentur: sed postquam sibi siue domi morbo correptis, siue in prælio constitutis è propinquo mors imminet, iubentur quidè, si incolumes fortè euaserint, deo confestim pro anima sacrificiũ facere. Vnde quũ primum mortis illud discrimen defugerint, sacrificium ex voto ac promissis absoluunt, & putant ferme hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse. Syluas præterea & Nymphas hi colunt, & dæmones alios, hisque sacrificia peragunt, & inter sacrificandum vaticinantur. Habitant autem incondita quædam tuguria, & longo abinuicem interuallo, & singuli domicilij locum, vt sæpe fit, mutant. In prælio autem pedestres plerique in hostem eunt, clypeum telãque in manu gestantes, thoracem tamen non induunt: nonnulli verò nec tritam quidem & obsoletã habent, dum interea bellum fit, vestem; sed velamenta duntaxat quædã, ad femur vsque tendentia, hunc in modum aduersus hostes consistunt, porrò vnã vtrisque & barbarã lingua, quinetiam nec corporis specie inter se differunt, nam & prolixiore statura sunt omnes, & viribus plurimum valent. Corporum verò, & co-

marum

*Eorundem
religio &
mores.*

Sacrificia.

Vaticinia.

Domicilia.

Arma.

Sermo.

Statura.

Vires.

marum colore nec candido admodum; nec rutilo
profus, nec in nigredinē omnino vergente, sed su-
brutili magnopere sunt. Virā vero vt duriorē, ita &

Color.

planē inculcam neglectamq; Massagerarum more
ducunt, & quidem fordibus, vt illi, cibo, ingurgitan-
tur: callidi tamen siue malefici minime sunt, sed in

*Viendi ra-
tio.*

populando ac rapiendo Hunnicā seruant consuetu-
dinem. Et sanē Sclauinis quondam Antisque vnum

erat ac simile cognomentū, quippe quo Sporos pri-
ci idcirco denominarunt; quia, vt reor, dispersi per
tabernacula & seorsum singuli habitabant: affarim-
que terras habent, vt qui maximam in vltiore Hi-

*Spori, vetus
Antarum
& Sclauino-
rum appella-
tio.*

stri fluminis ripa incolūt partē. Antæ itaque isti in-
ter se tunc tēporis coēntes, vt ad proposita redeam-
us, hominem identidem cogere, sibi vt fateretur,
Childibium se esse, & Romanorum præfectū: quod

si inficias iret, supplicia se illaturos acrius commi-
nari. Dum hæc agerentur, imperator Iustinianus
missis ad barbaros hos oratoribus quammaximē
hortabatur, vnum vt omnes incoherent locū, & ve-
terem præcipuē urbem Turrim cognominatam, su-
pra Histrum sitā, per Traianūque quondam ædifi-
catam, nunc tamen ex barbarorum direptione peni-
tus desitutam. Hanc igitur urbem imperator Iu-
stinianus, vt Romano atinentē imperio, daturum

*Turrim op-
pidum Iu-
stinianis
Antis of-
fert, & a-
lia, vt bar-
baros conti-
neret.*

se gratis his fatebatur, adnissurūque familiaritate
eisdē sibi, quoad posset, coniungere; & magna in su-
per donaturū pecunia, vt confederati sibi in poste-
rum essent, Hunnosque perpetuō infestaret, qui in
Romanorum vellent excurrere principatū. His bar-
bari acceptis, probatisque simul cōditionibus, factu-
ros se omnia polliceri, si Childibium Romanorum
præfectum de integro constitutum, vt secum co-
habitaret, permiserit; identidem affirmando, eum
haud dubie Childibium esse, quem apud se tunc
detinerent. Quibus ex rebus vir ille, quem Chil-

*Childibij
nomen sup-
positius
quidam eo-
cipit.*

dibium barbari nuncupassent, quam optime sperando elatus, peruelle quidem, ac planè fateri, se Childibium esse, qui Romanos quondam ductasset. Unde quum ea de causa Byzantium is mitteretur, eodem itinere Narfes obuiam venientem offendit, &

Pseudo Childibium Narfes in colloquium venit. Sed ubi demum hominè hunc nebulonem quempiam esse deprehendit, & Childibium se planè mentiri, tamen Latinam vocem emitteret, Childibique indicia de se non pauca æderet, ut quæ antea sic didicisset, ut satis iam posset ea distimulare, in carcerem statim coniectum vera profari cogit, Byzantiumque traducendum curauit. Sed iam vnde digressus sum redeo.

8 BELLSARIVS interea Valentinum ex suis armigeris, alterum Focam nomine, & hunc quidem bello egregium, Romanum ad portum cum exercitu misit, eius vè loci præsidium cum præsidariis militibus aliis, quibus Nocentius præerat, custodirent, & quoad posset, crebris eruptionibus hostium copias infestarent. Valentini itaque Focæque milites ex præfectorum permissu Romam clam mittunt, Bessæ qui nunciarent, hostiùm statim se castra de improvisoque inuasuros, & simul rogarent, ex militum numero, quos intra urbem haberet, ut pugnaeissimos quosque delectos, quum primum factam per se incursionem præsenferit, quam celerrimè sibi subsidio mitteret, ut utriusque exercitus iuncti ingentem inferre iacturam barbaris possent. Id tamen Bessæ præfecto haudquaquam vè fieret, placebat; tamen militum tria milia secum haberet. Quibus Valentinus & Focas confisi, cum quingentis duntaxat hostiùm castra nil tale sperantium de improviso quum inuasissent, paucos quosdam interfecerunt. Cuius tumultuariæ pugnae, & si celeriter sensus ad obsessos pervenit, nemo tamè ex urbe opè his allaturus prodibat. Tū illi iam suis diffisi ad portum integri omnes &

nullo

Pseudo Childibium Narfes in colloquium venit. Sed ubi demum hominè hunc nebulonem quempiam esse deprehendit, & Childibium se planè mentiri, tamen Latinam vocem emitteret, Childibique indicia de se non pauca æderet, ut quæ antea sic didicisset, ut satis iam posset ea distimulare, in carcerem statim coniectum vera profari cogit, Byzantiumque traducendum curauit. Sed iam vnde digressus sum redeo.

Ad bellicas impressiones intentus est dux vigilans.

Valentini & Phocæ factus.

Bessæ prudentia.

nullo suorum desiderio se receperunt. Rursūque hi ad Bessam nunciis missis, ignaviae hunc & formidinis incusabant, nil opportune se occupantis, affirmantes praeterea paulopost in hoste se incursuros, hunc hortabantur ut in tempore sibi adesset, & cum omnibus copiis barbaros ipsos adoriretur. Bessas verò negare identidem acie cum his discernendi ob gratiam in hostes se proditurum. Valentinus interea & Focas maioribus in barbaros viribus impetū facere animo agitabant, iamque se ad id praeparabant. Sed Nocentij quidā interim miles sponte ad Totilam veniens nunciat, die proximē insequenti futurum omnino ex portu in se insulrus ut fiat. Tū ille locis ad id opportunis homines bellicosos in insidiis locat, in quas demum quum Valentinus & Focas suis cū copiis incidissent, cum magna suorum iactura & ipsi mortem oppetiere, pauci ex his quum vix effugissent, in portum se receperunt. Per id tēpus Vigilius vr̄bis Romanae praesul, quum in Sicilia esset, magnum navium numerum frumento cōplet, & Romam transmittit, ratus omnino vr̄bem tuto adire hos posse, qui onera navibus importarent. Quae utique quū Romanum ad portum cursum tenerent, hostes earum aduentu praecognito, paulo ante priores ipsi quum in portū venissent, intra muros delituerunt, ut eò naues iā descendentes nullo negotio caperent. Sed hos, qui in mœnibus erāt, custodes mox cōspiciti, ē propugnaculis veste altius agitata, signum nautis ad se nauigantibus dabant, ne ultra progredierentur, sed aliò quocunque possent, verterent vela. Illi verò prodito signo non intellecto, sed rati potius, qui in portu erant, Romanos, praegaudio & ex suo aduentu alacres factos, id signum dedisse, seque ad portum ineundū hortati, prospero ac praesenti afflāte his vento intra portum celerrime cū navibus

M. j.

*Prosperi
successus nob
litares viros
ad tema
raria confi
lia impel
lunt.*

Proditio.

*Valentini
& Foca
interitus.*

*Vigilius e
piscopus Ro
manus au
nonam cu
rat.*

*Frumentum
à Gothis
intercipi
tur.*

*Valentinus
Vigilij
caricus.*

*Episcopo
præcisa ma-
nu.*

*XII. annus
belli Gothi-
ci.*

*Placentia
ad carnes
humanas
ventum.*

*Pelagius ad
Totilam
mittitur in-
tercessor.*

peruenerunt. In quibus Valentinus episcopus quidam, cum Romanis plerisque aliis nauigabat. Tūc barbari ex insidiis confestim exorti, naues omnes nemine defendente mox capiunt, episcopum cum Romanis comprehensum ad Totilam ducunt, cæteros verò obruncant, & cum oneribus naues remulco trahentes euestigio abeunt. Totilam interea quum episcopum, quid sibi nam vellet, rogasset; & mendacij apertius conuicisset, vtraque illi manus præcidit. His ita peractis, iam hyems se verterat annus, quod scripsit Procopius. Vigilius interea Romanus antistes ab Imperatore ex Sicilia euocatus Byzantium venit. nam vt eò contenderent, diutina ea in insula hic traxerat moram. Eodem tempore & Romani in Placentia vrbe obsessi omnibus iam necessariis deficientibus, fame coacti cibi genere vtebantur mortalibus insueto, vt qui se inuicem esitarent: quo factum vt se ac Placentiam hostibus deditioe traderint, salute pacta. Nec secus & in vrbe Roma obsessis necessaria omnia defecere. Erat tunc fortè inter Romanos & sacros viros Pelagius quidam diaconus, qui diu Byzantij commoratus, maximam sibi cum Imperatore conciliarat amicitia. Vnde & pecuniarum vi maxima circumfultus, Romã se pauloante, quàm obsideretur, contulerat. In eaque deinde obsidione necessariis indigentibus, eius pecuniæ partem largiter impartitus, quum vel antehac esset inter Italos omnes vir probus, maiorem vti par erat, charitatis & in proximos quosque benevolentia gloriã retulit. Hūc igitur quum præ fame indigna quædam Romani & difficillima paterentur, facile suadent, conuentū vt Totilam precaretur, paucorum sibi dierum indutias his conditionibus daret, vt si intra constitutum inter se tempus nemo sibi suppetias ex Byzantio

tio venerit, sine mora se ipsi urbemq; barbaris proderent. His cum mandatis ubi ad Torilam Pelagius venit, & ab eo est perbenigne susceptus, prior Totilas ita exorsus est. Constat sane apud barbaros omnes id lege cautum esse, oratores ut hi plurimum colant & venerentur. Mihi vero, qui virtutis sibi aliquid compararunt, qualis tu es, honorem deferre simul & reverentiam iam pridem studium fuit. Sed oratoribus delatos honores, siue illatam his ignominiam, non personarum mansuetudine, siue verborum tumiditate & elegantiâ discerni reor, sed quum vera quaedam fatentur, vel non sanis admodum verbis utuntur. Oratori itaque illi honor deferri maxime solet, qui veritate mox patefacta ad suos dimittitur: sed is ignominia præ cæteris affici, qui ubi commentitia quaedam & subdola fecerit verba, ad suos mox redeat. Cætera quidem Pelagi, que à nobis petieris, facile consequeris, tribus dumtaxat exceptis; & ubi hæc caueris, ut planè subiciias, magis expediet, ne fortè maximâ ipse causam præbeas, quo minus eorum vel peragas, quorum ob gratiam Pelagii huc aduenisti, vel nos fortè ex re infecta incuses. Petere nanque, que presentibus haudquaquam rebus conveniant, plurimum proculdubio facit, nemo pro votis ut quippiam consequatur. His autem sic interdico, ne quoquam pacto pro Siculis, vel urbis manibus hisce, vel transfugis servis verba nunc facias: quandoquidem fieri non potest, ut aut Gothorum opera uti pro Siculis queas, aut murus ut iste urbis integer maneat, vel servi ipsi, qui nobiscum nunc militant, suis quondam de cætero ut dominis seruiant. Verum ne videantur hæc inconsiderata quadam per nos pretendi sententia, & causas ipsas explicaturi mox sumus. Fuit olim Sicilia insula & prisca quidem temporibus pecuniarum ut Felix prouentu, ita & cuiusvis generis frugum in ea nascentium, cæteris terris fecunditate præstantior, atque ut non solum hæ incolis suppetant, sed vel vobis Romanis indidem ad vitam sint necessaria per

M m. ij.

Totila ad Pelagium oratio, qua primùm delegatorum privilegio, dignitate, & officia describit.

Deinde quæ statuerit animo declararat, nempe se postulata Pelagii concedere, tribus exceptis.

Vult enim Siculos bella persequi, Placentia muros euertere, servos qui cum Gothis militant retinere.

Siculorum in Gothos malam mentem aperit, ut Pelagius intelligat, quorum pax illis de- negetur. annos singulos exportantibus satis. Vnde tunc primū Romanī Theodericum deprecabantur; ne ea in insula maius aliquod Gothorum praesidium collocaret, ne ea res fortē ad ceteras prosperitates eorum libertatem interpelleret. His ita peractis, hostium exercitus in Siciliam nauigauit, qui sermē nec hominum multitudine, nec re alia vlla nobis essent in bello pares. Siculi verō visa hostium classe, non ad Gothos quicquam denuntiare, nec se continere munitionibus, nec hostibus saltem

censere utcunque occursum tunc esse, promptissimē patefactis urbium portis, supinis hostium exercitum manibus exceperunt, & haud secus egere, ac insidissima seruitia solent, quae diutius in carcere asseruatā dum dominorum volunt manus effugere, in nouos quosdam & alienigenas statim incidunt. Ea itaque ex insula hostes, ut e loco munito impetu factō, omni Italia ora sine ullo potiti negotio sunt: quoniam etiam vel urbem hanc Romam cepere, ac tantum inde frumenti numeum importarunt, ut vel obfessi in anni spatium queant Romanis obsistere. De Siculis haecenus, quibus per Gothos ut venia detur, fieri nullo pacto iam poterit, eriminum magnitudine misericordiam ab his adimente, qui affecti iniuria sunt. Nunc

Car. Placentia mania solo adaequare Tortilas constituerit. verō intra hos muros hostes se exercendo in campum quidem descendere, & nobiscum acie decertare minimē censent, dolis verō & deceptiunculis continenter & in singulos dies nos oppugnando, iniuste quidem nostris rebus & planē absurdius nunc potiuntur. Ne itaque iterato haec eadem patiamur prouidendum iam ducimus. Quae enim praeter ignorantia semel circumuēti falluntur, si rursum in infortunium recidunt, quia minus periclitando prouideant consuetam sibi calamitatem, haudquaquam ex aduersante fortuna id fieri videbitur, sed quia se deliquisse planē ignorent; vel illud quidem adiecerit quisquam, & vobis omnibus maximē profuturum, ut urbis haec moenia solo equeantur, ne cum alijs & ipsi demum coërciti, vel ab insulantibus hostibus circumuallati, sed malis exclusi alieno periculo

no periculo nec ullo vestro discrimine victoribus futuri sitis in premium. De seruis vero, qui ultrò ad nos concesserunt, dicturi hæc sumus. Si enim qui nobiscum fuere in hostem instructi, & à nobis deinde fidem nostra ex confessione acceperunt, ne se unquam veteribus dominis uscinque restituamus, vestras in manus dedendos esse nunc censuerimus, profecto nec vobis quidem traditam fidem seruaturi quandoque essemus.

Non enim qui vel cum omnium miserrimis pactiones factas neglexerit, erga alium quempiam firmiorem præ se ferre animum quiverit. Quin potius veluti absurdioris naturæ indicium ad omnes, qui secum versantur, circumferre perfidiam videretur. Hæc Tullius. Pelagius verò ita respondit;

Summum tibi, vir strenue, in dicendo Studium fuit, me simul & oratoris nominem extollere, & si aliàs in sordidissima statuisti nos sorte.

Virum nanque amicum & oratorem, non solum eum assesse contumelia duxerim, qui vel caput illi percussit, vel aliquonis in hunc desentiat modo, sed vel qui re infecta dimiserit ad se delegatum. non enim homines oratoris munere idcirco funguntur, ut honorem ab his consequantur, qui suscepturi se sint: sed quod usui Reipublicæ imposturum sit peragendo, ad eos, qui se legauerunt, mox redeant.

Fit igitur, ut vel affectis iniuria longè magis cõducatur eorum aliquid effecisse, quorum ob causam venerint, quam principum verbis benignioribus auditis, nil pro spe consequutos ad suos redire. Deprecari autem haudquaquam sat scirem, quæcunque præfatus nunc es. cur enim quisquã ei molestum se præbeat, qui antequam postulatis respondeat, conuentiones facturum se neget? Sed illud equidem minime subdicebo, quod præ te facile feras, quantum erga Romanos, qui in te arma susceperint, ostensurus benignitatis & benevolentia sis, qui in Siculos tibi nil aduersatos immortale quoddam decernas effundere odium. Sed ipse mea ad te omisa legatione, ad deum hæc transferam, qui supplicum contemptores odisse solet.

9 His Pelagius dictis abscessit. Quæ Romani

M m. ij.

Seruos Placentinos in exercitum Gothico retinere quæ de causa vult.

Pelagij responsio.

De legatorum munere.

Primum articulum de Siculis attigit, præuocatur ad Dei tribunal.

Vltimum supplicium humanerit, famos.

vbire infecta ad se redeuntem videre, eo acrius animo conflictari, quo & fames quotidianè inualescendo insanabiliter eos afficeret: militibus verò nondum necessaria deerant, sed se adhuc sustinebant. Vnde Romani Græcis immixti, exercituum præfectos Bessam & Cononem adeuntes, lachrymabundi & multo cū gemitu profati huiusmodi sunt.

Romanorū
ad præfectos
oratio, qua
petunt in
summa pen-
nuria al-
quod leua-
men.

Talem nobis presentem esse fortunam spectamus, ut si vel impium aliquod aduersum vos facinus patrassetis, haudquaquam posset id meriti nobis in crimen ascribi. Necessitatis siquidem magnitudo excusationis in se plurimum habet. Nunc verò quum nobis ipsi ad opitulandum nil quicquam sit virium, verbis ostensuri calamitatem ipsam hanc deploratum nunc ad vos venimus. Sed benigne, que dicturi nos sumus, audiatis precamur, nec vlla dicendi audacia obturbari vos volumus, sed malorum ex ea pensitare nunc magnitudinem: nam qui de salute cogitur desperare, nec opere quidem, nec verbis decorum seruare de cetero poterit. Nos verò, o principes, nec Romanos quidem, nec vobis consanguineos ducitis, nec eorundem vel morum vel legum socios esse, sed perinde rebelles, & qui Imperatoris non vltro intra urbem exercituum exceperimus, sed hostes potius ipsos in vos armis desumptis. Nunc verò veluti acie victis captisque bello, vobisque in seruitutem ex lege cedentibus, date vestris manciuis, fames, pvs alimenta, non ad necessitudinem suffectura, sed que ad tenuem saltem vitam ducendam sint satis, ut & nos supersites sacri, vobis contra subministremus, quecumque dominis serui par est ut ministrent. Quod si id vobis non facile placet, sed dignum duxeritis, sine vlla ope missos nos facere, id lucri estis denique habituri, quod in seruorum nihil operæ insudabit sepulturam. At si ne id quidem de vobis sperandum relinquatur, saltem nos obruncate, nec morte honesta nunc fraudetis, nec vitæ exitum nobis inuideatis, omnium proculdubio suavissimum, sed vno facinore infinitis Romanos liberate difficultatibus.

Ignauissimū
mortis ge-
nus, fames,
& consul-
trix pesti-
ma. præs-
tim apud o-
mnium vici-
genos.

cultatibus. Præfecti itaque his auditis, commeatus Romanis quos tribuât, nullos in præsentia esse respondent, ipsos vero necare se impium ducere, nec planè sine discrimine fore, si sic relinquuntur, Belisarium tamen, & ex Byzantio transmissos exercitus identidem affirmare, affuturos propediem esse. Denique his verbis Romanos solati dimittunt. Fames interea inualefcente in immensum quum accreuisset, maximum in malum euasit, ut quæ ciborû absurdiora quædam suggereret genera, & naturæ excedentia terminos. Sed Bessas Cononque, ut vrbis præfecti custodiæ, frumenti maximum numerum intra mœnia sibi reconditum, sua necessitate militibus fraudatis, Romanorum primoribus, & his quidem diuitibus, ingenti pecunia venditabant. Medimni siquidem, quod vtrique mensuræ est genus, aurei septem precium erat. Sed quibus non tantæ erant domesticæ facultates, cibos tam delicatos ut possent, & tanti opulentiorum more absumere, eius precij parte quarta depensa, fursure medimnum complentes, pane inde sordidiore confecto diuescebantur, id cibi genus necessitate ipsa suauissimum faciente. Bessas porro, & eius armigeri, qui bouem habent venalem, aureis quinquaginta vendebant. Ex Romanis verò, cui vel equus forte obisset, vel istiusmodi aliquid demortuum erat, & putidum, inter foedissimos habebatur, quia mortui animantis vesci carnibus posset: cætera hominum turba vtrifcas duntaxat edebat, quales circa vrbis pomerium & locis incultioribus passim hæc affatim nascuntur, quas tamen decoctas, ne vel sapore, vel innatis offenderetur aculeis, esitabat. Quamdiu itaque aureus fuit Romanis numerus, frumentum (ut dictum est) & fursures coëmebât. Verum vbi demum his defuit, domesticam

*Præfectorū
in miseros
oppidanos
immanitatem.*

Bessa & Cononis scelerata auaritia. In belliducibus pecunia cupiditas acerbissimum malum.

Fidem, probitatem, ceterasque bonas artes auaritia subuertit: prohi, superbiâ crudelitatē, Dei contemptū, omnia venalia habere edocuit.

suppellectilem omuem in forū inferre, & pro diurno hanc victu in eorum commutare iacturam. Sed ubi militibus frumenti nil reliquum fuit, quod impartiri Romanis possent, ad vtricas vniuersū ita circumspicere. Quibus deficientibus, quum earum nō magna his copia esset, atque adeo ad saturitatē non omnes haberēt, corpore extenuari deniq; ceperāt, colorque quum in pallorē se paulatim & liuorē vertisset, humillimi idolis videbātur: plerique verō vel incedentes, vel dentibus adhuc ipsis vtricas mandentibus, de improviso exanimati cadebant. Iamque vel purgamentis in cibum & ster coribus utebatur, nonnulli etiam fame nimīū degrauiati, manus sibi met inferebant, quum nec canes quidem, nec mures de cætero inuenirent, nec aliud vsquam demortuum animal, quibus vti in cibum possent.

Erat inter cæteros Romanus vir quidam, liberorū quinque factus iam pater. hunc filij omnes circum sistendo, prehensandoque vt assolent, cibum sibi efflagitabant. Tum ille nec ingemiscens quidem, nec vllō edicto turbationis indicio, sed fortissimē dolore dissimulato, filios iussit se subsequi, vt cibum mox accepturos. Vbi verō supra Tyberis pontem peruenit, capite obuoluto, velatisque oculis, in Tyberis aquas cōfestim desiluit, spectāribus filiis, Romanisque cæteris, qui ea tunc fortē è regione constiterant. Vnde Imperatoris præfecti ex ea ciuium Romanorum desperatione terrore perculsi, traditis, qui abire ex vrbe vellent, pecuniis; quocunque animus ferret, vt secederent, statim iussere. Quò factum est, vt paucis admodum Romæ relicti, in fugam se omnes proriperent, & quò cuique licuit, diuersim abirent: eorum tamen pars maxima rescentibus præ inedia viribus, mortē passim obibat, nonnulli ab hostibus intercepti interiire. Cum Romanis itaque sic, vt diximus, actum. Isaacis interea,

*Stravisiua
Romae facta
mes.*

*Lultuossimus
patrius
quidam
suis, ex
fictu in
fictu, &
de
heratione.*

*Penuria
an
uena machi
ma firmis
ma & acer
vima ad vr
bium expu
gnationem.*

rerea, & Ioannes ubi tandem exercitus Epidamnū
 venit, seque cum Belisario iunxit, Ioannes omni-
 bus in continentem expositis copiis, eius regionis
 pedibus ut sinum peruaderent, iussit; ut eandem
 cum vniuerso exercitu ferrent fortunam. Sed Belisario id fore inutile visum, quin potius ad circum-
 iecta vrbi loca mox vna nauigandum cūctis decer-
 nit. Et id quidem tēsebat longe plurimum rebus
 suis conducere, siquidem per continentem eunti-
 bus sibi, & tempus esse longius conterendum re-
 batur, & aliquid ad interpellādum se occursum
 posse tamen Ioannem aiebat, per Calabros & gen-
 tes finitimas alias progrediēdo, per paucos inde &
 reliquos barbaros propulsare, & intra sinum Ioni-
 cum omnibus locis in potestatem reductis, coniū-
 gere se demum cum aliis circa urbē affuturis tunc
 copiis, ad quā ipse descendere cum altero exerci-
 tu animo agitabat, ut qui magnopere vereretur, ne
 si acerrime demum obliideretur Romani, vel pau-
 culam utcumque interpositam moram plurimum
 posse publicis rebus officere, nauigantibus verò &
 vento secundo ac valido incidente, faciem sibi fo-
 re Romanum in portum descensum; sed pedestri
 exercitu ex Hydrunte ad urbem proficiscentibus
 quadraginta dierum spatium necessarium esse ad
 iter conficiendum. His Belisarius Ioanne commo-
 nefacto, cum vniuersa classe ex Epidamno soluit,
 nactusque prosperum ventum Hydruntē non lon-
 ge post appulit: cuius aduentu Gothi præcognito,
 quicumque ad obsidendum præsidium tunc forte
 constiterant, soluta statim obsidione ad Brundu-
 sium ferebantur, (quæ fermè ciuitas duorum die-
 rum via ab Hydrunte abest, & ipso in littore Ioni-
 ci sinus est sita) Belisarium rati ea è regione fretum
 mox traiecturum. Ad Torilam inde, quemadmodū
 præsentia se haberent, euestigio perferunt. Tum

*Ioannis de
 profectioe
 consilium.*

*Belisarij
 consilium
 melius.*

*Huius consi-
 lij rationes.*

*Aduentus
 fortissimi
 ducis hosti-
 lera exerci-
 tū dispar.*

ille vniuersum exercitum, vt iamã hostib. occur-
surus, parare; & Gothis iniungere, qui in Calabria
essent, vt quoad possent, ea transitum custodirent.

*Belisarij &
Totilastra
regemata,
seu celeritas
in bello.*

Sed Belisarius prospero sibi ad nauigationem af-
flante vento, ex Hydrunte Romam classe contem-
dit. Et dum interea Gothi se negligentius gererēt,
nec diligentem in Calabris custodiæ curam habent,
Totilas ipse vel quiescendo intentius adeo om-
nines in vrbe[m] aditus obseruabat, vt commeatus
inferri nil possent. Supràque Tyberim est excogi-
tando id machinatus. locum in primis ea deligit
parte, qua flumen in angustum descendit, stadiis ab
vrbe nouemdecim, trabes ibi prælongas in vtran-
que pertinentes fluminis ripam locauit, pontis in
speciem, ligneasque excitauit vtrinque turres, in
hisque imposuit pugnacissimorum virorum præsi-
dium, ne lembis nauigiisque alijs ex portu produ-
ctis, aditus in vrbe[m] pateret. Belisarius interim

*Ioannis ad-
uentus in Ca-
labriam.*

Romanum in portum inuehitur, & Ioannem ibi ex-
ercitu præstolabatur. Sed in Calabriam ille, dum
hæc gererentur, traiecerat; nil sentientibus Go-
this, qui Brundisij, vt diximus, erant; ex hisq; cum
duos quosdam interceptisset, qui exploratum adue-
nerant, alterum extemplo obtuncat, alterum verò,
quia sibi ad genu procubuisset, viuum seruauit, &
eo libentius, quo nec præfecto ipsi, nec exercitui in-
utilem se fore prædixerat. Hunc Ioannes sic scisci-
tando affatur: *Quid enim ipse, si incolumem missum te
fecerim, mihi Romanisque allaturus es commodi?* Tum
ille se polliceri facturum, vt Gothis nihil omnino
huiusmodi expectantibus de improviso insistat.

*Captiuus sic
suorum pro-
ditor.*

*Ioannis stra-
tegema, &
celeritas in
agendo ob-
seruatu di-
gna.*

Ioannes verò fide illi salutis data, necesse fore re-
spondit, vt & equorum, quos Gothi haberent, gre-
ges sibi ostenderet. Vbi itaque vel ad id operam se
nauaturum professus est barbarus, hunc ipsum du-
cem Ioannes secutus, hostium equos tum primùm

pascentes deprehendit, immissoque peditatu, qui
 multitudine prævaleret & robore, hos statim præ-
 occupat: cursu deinde citato ad hostium castra
 mox ducit, in quibus barbarorum quàm multi,
 quum dearmati imparatique essent, re subita terri-
 ti, ac pristinae simul virtutis obliti contrucidantur,
 pauci euadentes ad Totilam demum perueniunt.
 Ioannes deinde Calabros omnes solatus, eorum-
 que animis delinitis, Imperatoris vt partes bene-
 uole tuerentur, effecit; ex eo permulta pollicitus,
 & Romanis ex copiis bona quandoque his fore. Ex
 Brundulio postea quam celerimè potuit mouens,
 Canusium venit, quæ ciuitas est inter medios Apu-
 los sita, dierum quinque à Brundulio via, in oc-
 cidentem & Romanam versus eunti distat: ab Canu-
 sio quinque & viginti stadiis haud procul & Can-
 nae sunt vicus, ingenti illa Romanis illata per An-
 nibalem clade nobilitata. Eo in loco Tullianus no-
 mine quidam, Venantij filius, vir sane Romanus,
 in Brutis & Lucanis non minus diuitis quàm vi-
 ribus pollens, Ioanni quum in conspectum venis-
 set, Imperatori id noxae dabat, quod in Italiam mi-
 sisset exercitum: qui Italicèses grauiter affecisset: vn-
 de pro indubitato asseuerabat, quod si humanitate
 erga hos de cætero vterentur Romani, Brutios Lu-
 canosq; in potestatem se his traditurum, & Impe-
 ratori nul secus ac antea obedientes hos fore; tribu-
 raque depensuros, vt qui non vltro ad barbaros &
 Arianos concesserint, sed quia vim ab hostibus pa-
 terentur, & ab Imperatoris exercitibus effecti gra-
 uiore iniuria sint. Ioanne itaque curaturum ad nu-
 tum se omnia confirmante, & simul facturum, vt
 Italicis recte cuncta succedant, suas Tullianus mox
 copias Romanis exercitibus iunxit. Qua ex-
 re milites ab Italis nihil impostherum veriti, & om-
 nia ferè intra Ionicum sinum amicitia cum

*Calabria
recepta.*

*Tullianus
Brutios &
Lucanos
Ioanni con-
ciliat.*

*Ioannes Tul-
lianum sibi
sapienter
adiungit.*

eius regionis hominibus planè conciliata, Imperatori obedientia reddita sunt. Quæ utique ubi Totilas demum accepit, ex Gothis tercentum delectos Capuam misit, & simul iniunxit, ut ubi Ioannis exercitum apertè vidissent inde Romam contendere, ita hunc sequerentur, ut de se nullum hostibus sensum præberet, sibi verò curæ cætera fore. Ioannes verò ne ab hoste circumueniretur, sat veritus, à Belisario iter diuertens in Brutios & Lucanos secedit. Erat inter Gothos tunc tēporis quidā Recimundus barbarè vocitatus, vir sanè probus, hunc Totilas ad Brutorum custodiam collocarat, habebat is apud se Gothorum Romanorūque & Maurusiorum transfugas quosdam, cum hisque Scyllæ & Charybdis fretum, & ea e regione Calabriae littus seruabat, ne qui fortè eo ex loco in insulam transfretarent, neque inde ad se nauigarent. Intrepidè hunc in exercitū ex insperato quā incidisset Ioannes, derepente ita perterritus, ut nullius de cætero roboris recordati confestim in fugā auerterentur, & in montem ea è regione admodum prominentè aditūque difficilem ac planè præruptum sese ex fuga reciperent. Quos Ioannes strenuè insectatus, ubi cum hostib. in eam montis accliuitatem & suis cum copiis euasisset, inito cum barbaris prælio qui loco difficili minus se fortiter continerent, quam plurimos Maurusiorum Romanorūque militum, sed transfugarum, obruncat validissimè repugnantes, Recimundum & Gothos cum cæteris omnib. sese dedentes mox cepit. His Ioannes peractis, ibi aliquandiu permanit: quem Belisarius oppertendo, dum Romano in portu se quietum teneret, non mediocriter inculabat, quod nec in acie cum hostibus decertaret, nec cum trecentis illis barbaris, qui missi in Capuæ custodiam fuerant, manus conseruisset, neque hos persequi niteretur, cum & ipse

*Einstem
strategema.*

*Fortitudo
bellica.*

*Pugna, &
Gothorum
clades.*

*Recimundus à Ioanne
capitur.*

ipse barbaros secum haberet delectos. Ioannes vero transitu ad urbem iam desperato, retrò in Apuliam cessit, & loco quodam Cerbario vocitato, cum exercitu morâ, vt quieturus, trahebat.

IO VERITVS itaque Belisarius, ne Romani tamdiu obsessi, necessariis ad vitam deficientibus, facinus aliquod insanabile aggredierentur, quouis modo in urbem commeatus inferre animo agitabat. Vnde cum non pares hostibus vires haberet, vt acie posset cum his in campo decernere, primum id in flumine machinatur. naues duas, quas Græci acatas dicunt, & has quidem parentiores inuicem iungens, tignis reuincit. his desuper ligneam inædificat & ea altitudine turrim, vt turribus plurimû promineret, quas hostes in ponte antea excitant. has nanque quorundam opera vsus, quas transfugarum sub specie ad barbaros miserat, dimensus Belisarius fuerat. naues deinde ducentas, quas Græci Drodamas dicunt, in Tyberim iecit, ligneis circumuallatas muris, & his quidem vndique perforatis, vt ex foraminibus ipsis hostem possent è tuto ferire: frumentique multum, & necessaria cetera nauibus affatim imponit, & bellicosissimis has complet militibus: alios præterea pedites equitèsq; vtrinque & circa fluminis ripas constituit, hisque iniunctum, si qui forsitan hostium in portum contenderent, aditu enixius prohiberent. Isaace deinde intra Portus ciuitatem relicto, vxorem illi & sua cætera commendauit, discedensque iussit, ne quo indidem pacto abscederet, sed eius semper insisteret loci custodiæ, vt si quid sibi ipsi ac suis aduersi accideret, haberent, quò se cum salute reciperent. non enim id præter ad effugium aliud his erare a regione præsidium, sed omnia circumquaque hostilia. His iraque sic constitutis, nauem ipsenam ingressus præerat classi, quam eo vt traheret

Sapiens dux omnia molitur, vt famam præstet annam ferat.

Varia prudentis consilij exequendi rationes.

Nihil in necessitate calamitosissima intentatum relinquendum est.

Periculum dux magnanimus minime refugit.

è terra milites, imperauit; vbi & ligneam ipse turrim construxerat, in cuius naui fastigio lembum imposuit, pice ac sulfure seruoque plenum, & eiusmodi cæteris, quæ ignis velocissima sunt nutrimenta. Ex altera ripæ fluminis parte, Portuensisque via, pedestris exercitus subsidio veniebat, ad Bessam nuncio prius dimisso, qui ei iuberet, die vt insequenti, magnis e ductis ex vrbe copiis hostium castra turbaret, quod illi vel antehac iusserat. Sed Bessas neque in superioribus præliis, neque in præfenti & futura hac pugna Belisarij imperata exequitur, non enim liberari obsidione volebat. adhuc nanque sibi ac soli rei frumentariæ erat aliquid reliquum, siquidem ex eo frumento, quod antea principes sibi Romam ex Sicilia miserant, militibus simul ac populo suffecturum, per exiguam partem Romanis ciuibus impartitus, maiorem sibi sub militaris annonæ prætextu seruarat, quod postea fenatoriis viris ingenti precio venditabat. Belisarius igitur, Romanorumque classis ingenti labore aduerso flumine nauigâtes, Gothi nullibi occursantibus, sed in suis quiescentibus castris, quæ pontem propius peruenissent, in hostiû incidunt custodias; qui vtique ab vtroque fluminis latere in pontis tutelam ferreas carenas iniecerant, quibus ad pontem procedere Romani prohibebantur. Sed barbaris hi partim interfectis, partimque auersis in fugam, ad pontem succedunt: quò denique vbi est ventum, enixè omnia agere, & operam certatim nauando in hostes eniti, repugnantibus fortiter è turribus barbaris. Quibus deinde remittentibus pugnam, confestim Romani superiores existunt, & cursu citiore in pontem euadunt. Tunc Belisarius nauibus statim, in quibus eius imperio constructæ turres antea fuerant, ad terrâ viæ Portuensis è regione subductis, ad pontis turrim & hostiû machinas appli-

Besse vecordia & auaritia Communis omnium hostis, auarus.

Successus strategemati Belisariani.

applicatis, incēdi lembos mox iubet, in ligneamq; barbarorū materiā extemplō immitti. Eo itaq; igne turris correpta incendio conflagrauit, cum eaque & Gothorum bis centum arserē, & Osdeus simul p̄fectus, vir sanē omnium pugnacissimus. Romani autem ex re benē gesta fidentiores iam redditi, quum suis opitulatum ē castris venissent, acrius longē, quā antea, barbaros vulnerare, & armis continenter incessere: illi verō ex his, quæ acciderant, iam pauefacti, terga vertentes, sese in fugam dedere. iam enim & pontem turre incensa Romani aggressi, eō peruenerant, vt hoc celerrimē demolito, Romani nemine obsistēte liberē peruenerent, ni Romanis rebus inuidisset fortuna. nam dum interea, vt dictum est, sic se haberent exercitus, rumor ad Portus urbem perfertur, sed in non paruum Romanorum iacturam, vicisse barbaros Belisarium, catenamque in flumine dissoluisse, cum turrique & pontē cremasse. Ea fama euectus Isaaces, qui in Portus fuerat relictus custodiam, quū se minime cōtinere iā posset, sed eius glorię per alios partē particeps fieri studeret, Belisarij nō magnifacō imperio, in alterā fluminis ripam cum delectis equitib. centum moxtraicit, & ad hostium castra contendit. Qui-
 bus Roderichus fortē tunc præerat, vir sanē bello egregius. quūque ea ē regione de improviso barbaros inuasisset, hos simul & Rodericum sibi obuiam prodeuntes primo insultu exterruit. Vnde mox Gothi castris relictis trepidi secesserunt, siue maiores subsequi copias suspicati, siue vt fallerent hostes, falsōsque, vt factum est, caperent. Isaacis interea milites etū trepidante barbarorum inuaserant castra, argentum tamen & preciosam cæteram suppellectilem, quę passim iacebant, diripere, hisque intenti esse. Sed Gothi interim dum celerrimē rediissent, ex his cōpluribus cæsis, Isa-

*Gothorum
 præsidiario-
 rum incen-
 dium.*

*Ex prospera
 & inspera-
 to successa
 fiducia.*

*Fama maxi-
 mum in bel-
 lo momen-
 tum.*

*Isaacis te-
 meritas &
 ambitio.*

*Valido im-
 pressōnis ef-
 fectus.*

*Preda cupi-
 ditas, noxia.
 Isaaces à
 Gothis capi-
 tur.*

cem cum aliis paucis viuum cepere. Hac clade accepta, equites quidam, qui fortè euaserāt, Belisariū cursu quā celerī adeuntes, quem admodum apud hostes sit & Isaacem actum, renunciant. Tūc Belisarius trepido nuncio obstupefactus, nil sciscitatur, quoniam Isaacem modò in hostium potestatem venisset, sed ratus Portum cum vxore simul fuisse amissum, iacturāque se omnium rerum fecisse, nec aliud sibi suisq; rebus reliquum esse praesidium, quò se incolumes perditis in posterū rebus reciperent, ne hincere quidem tunc poruit. dolor nanque intercluserat vocem, cum antehac sibi id nuspīam cōtigisset. vnde quā celerrime reducto ad Portum exercitu iter accelerabat, vt hostes adhuc in compositos inuasurus, & locum vtcunq; recuperaturus, quem amissum crediderat. Sic itaque re infecta Romanus exercitus à ponte quem coeperat expugnare, abcessit. Belisarius verò, cum ad Portum venisset, Isaacis cognita temeritate, se demum sensit non opportunè turbatum: quūq; aduersæ fortunæ indoluisset, in aegritudinem incidit. febris nimirum derepente oborta, & longior, maiorem in modum hominem maceravit, & in mortis discrimen perduxit. Post biduum deinde Rodericus ille Gothus, vbi eam Romanis intulit cladem, è vita excessit: cuius iactura tūc Totilas, & dolore simul ingenti affectus, Isaacē interfecit. Bessas interea frumentum adhuc impensius venditare, e gentium necessitate precium augente: quūq; se profus & summo cum studio in eam curam dedisset, murorum custodias facile in primis negligere, nec vllam ad vrbs rei alterius securitatem diligentiam adhibere. Tūc verò mœnibus insultari, & quidē licēter per hostes coeptum, pauci nanque in muris custodes erant, & hi quidem negligentius agere. nam quibus per vices custodia euenisset, maxima erat dormi-

Belisarij nimia trepidatio, rei pub. & ipsi perniciofa

Ex nimia animi aegritudine febris oritur.

Isaacis interfectio.

Gothi victores oblesis insultant.

dormitandi licentia, nemine præfidente, qui eius custodiæ rationem haberet, nec muros quispiam obeundo inuiferet, quidve custodes agerent, percontaretur. Ad hæc accedebat, quòd Romanus incola nullus cum peregrinis custodibus poterat vrbis mœnia obseruare. Quum itaque perpauci, vt diximus, admodum ad murorum custodiam relinquerentur, & hi quidem iâ fame confecti, quaterni custodes quidam, & Isauri genere, ad portam Afinariam custodias nacti, nocte concubia obseruata, qua cæteros somnus opprefferat, demissa è pinnis ad terram recte, & ea se demittentes, Totila inde adito, excepturos se Gothorum intra urbem exercitum pollicentur, idque se nullo negotio facturos affirmant. Tum Totilas gratias illis se redditurum ingentes professus, pecuniâque donaturû non parua, si ea, quæ obtulissent, peragerent; datos quosdã suis è satellitibus cum his statim dimittit, locum contemplaturos, vnde hi aditum affirmassent suis in urbem fore. Qui vbi ad muros venêre, recte comprehensa in propugnacula ipsa nullo interpellante euadunt. Quò vbi est ventum, Isauri barbaris omnia ostentare, & nihil omnino edicere impedi-
Roma Totila proditur.
Isauros vrbis penuria oppressæ facies.
Nova Isaurorum summaque perfidia.

rent. Qui utique non longe pōst ad Totilam reuertentē, priorum simillima referunt omnia. Interea verò Romani milites mulci exploratum quid hostes agerent missi, non procul ab vrbe Gothi decem occurrunt, iter eā habentibus: quos statim cōprehensos ad Bessam deducunt, sciscitantique Bessæ, quid nam Totilas animo agitare: Gothi respondent, eum sperare Isauros quosdam eius in potestatem urbem duros. Iam enim ad barbaros vt certior rumor is emanarat. Sed nihilominus Bessas Conōnque vrbis tunc præfides his auditis, negligerter se (vt cœperant) gerere, nec aliquam tantæ rei rationem habere. Vnde factum, vt tertio demū Isauri Totilæ quum in conspectum venissent, ad aggrediendum id facinus incitarent, tum ille alios quosdam cum Isauris misit, cum hisque & sanguine quendam sibi propinquiorem, hi verò ad Totilam paulo pōst redeuntes, ad rem peragendā confirmant, qui omnium certior factus, primis tenebris, vniuerso armis instructo exercitu ad portam Asinariam duxit, quare nōsque inde è Gothi præualidos viros Isauris ducibus per funem iubet in muros euadere.

*Extrema
Bessæ & Cononis
sacerdotia Anari-
na execran-
de merces,
caecitas men-
tis.*

*Perstia Isaurica
colophon.*

*Roma noctu
capta &
Totila urbem
dens facit.*

*Expugnati
fugam ca-
pestant.*

II QVI nocte statim eadem qua & Isauris ipsis obuenerat per vices custodia, dormitantibus cæteris ad fores Asinarias aperiēdas descēdunt, præcisæque lignea securibus obice, refractisque ferreis claustris, Gothi aditum patefaciunt, & parentibus portis, cū vniuerso exercitu Totilam intra urbem ad hostium arbitrium recipiunt. Sed ipse vbi intrō est itum, vnum in locum copias omnes coëgit, nec abire diuersim permisit, hostium infidias veritus. Verum vbi (viri par erat) tumultuatum, & perturbatio inde, & timor, vt capta in vrbe, Romanos inuaserant; militum Romanorum pars maxima cum ducibus ipsis, vt facile cuique, fugā capessunt: pauci quidam

ei quidam Romanis cum ciuibus se immiscentes in templo perfugium habuere: soli omnium ex partititiis viris Decius & Basilius cum aliis nonnullis, quum præparatos ad id equos haberent, cum Bessâ fugere potuerunt. Sed Maximus Olibryusque, & cû his simul Orestes, & alij quidam, in Petri Apostoli ædem se fuga recipiunt. Constat sanè e plebe tunc homines ad quingentos in vrbe resides per id tempus fuisse, qui in diuorum se templa receperant. Cæteri omnes iam ex vrbe excesserant, & in alias se contulerant terras, vel (vt supra iam diximus) lue absurti perierant. Multi interea, & noctu quidem, de Bessâ & hostium discessione Totilam fecerant certiore: quo affirmante, pergratam illos sibi rem nunciare, neminem tamen suorum, fugientium insistere vestigiis fuit, nihil esse homini suauius dictitâdo, quàm terga sibi vt hostes darent. Verùm vbi primùm illuxit, nec vlla ad insidias relinquebatur suspicio, Totilas ipse orâdi gratia Petri Apostoli templum ingreditur. Sed Gothi interea, quos obuios habent, obruncât. Vnde hoc pacto ex militibus quidem desiderati viginti duntaxat sunt, sexaginta e plebe homines. Ineunti itaque id Totilæ templum, Pelagius ipse sese obuium offert Christi in manibus euangelia gestans, supplexque omnibus factus, & genu procûbens: *Parce*, inquit, *ô princeps tuus*. Tum ille arridens, & sanè profusus, ita profatus est: *Nunc mihi supplicaturus aduenisti, Pelagi? Ita quidem, respondit, quando quidem tuum me seruu effecit deus: sed ab his iam abstine manus, qui tibi in seruitutē cessere*. His itaque victus precibus Totilæ, Gothis militibus edicto mox imperat, Romanorū de cætero vt neminē obrûcarent, & ei in primis preciosissima quæque desecta seruarēt, cætera sibi haberent in prædâ, quàm multa in partititorum ædibus inuenta fuere: sed omniū maxima

*Alij ad templa confu-
geunt.*

Totilas fugientes cur non persecutus sit.

Totila cum Pelagio colloquium.

Clementia Totilæ in Romanos superstites.

exitere, quæ Belfas reliquerat, vt qui velut omnifi
 perditissimus homo, infaustum illud diuēditi fru-
 menti precium Totila ad cæteram prædam accu-
 mulasset. Sic itaque cum Romanis & patritius vi-
 ris tunc actum. Vnde vel Rusticianæ Boëtij quon-
 dam vxori, & Symmachi filix, id reliquum tuit ad
 vitam, & miseriarum ad cumulum, vt ab hostibus
 panem, vel necessarium aliud quicquam emendi-
 cando deposceret, quæ facultates antehac suas e-
 gentibus impertisset, & seruilibus ipsa rusticianisq;
 indumentis amiceretur. Haud secus & Romanorū
 primores, amissis profus fortunæ bonis, domos
 circumeundo, torēque oppulso, cibum dari sibi
 suppliciter precabantur, nil prorsus his ignomi-
 niæ eare afferente. Sed Gothi in rusticianæ mor-
 tem iam conspirauerant, eius hanc noxæ insimu-
 lantes, quod tradita Romani exercitus ducibus nō
 parua pecunia Theoderici statuas disturbasset, in
 Symmachi patris virique vindictam. Totilas tam-
 en nulla hanc affici iactura permisit, sed eam ac
 cæteras feminas omnes, vt extra iniuriam essent,
 seruauit; vel Gothis has sibi maxime cupientibus
 coniugio iungi. Quocirca factum, vt ex his nul-
 la sit per barbaros vitiata, qua ille ex re maximam
 retulit continentix laudem. Postero autem die
 Gothis omnibus Totilas ad se conuocatis, verba
 huiusmodi fecit: Non equidem nouum aliquid, vel vo-
 bis incognitum monendi genus in presenti facturus, o vi-
 ri commilitones, huc vos conuocaui, sed eadem illa vel
 nunc disserturus, quæ apud vos antehac sæpè disserui. Vo-
 bis cum verò, qui ea ex me accepistis, actum quàm optimè
 est, non igitur ita commonefactis in segriciem est relaben-
 dum, nam & verborum, quæ ad felicitatem traducunt,
 nulla esse mortalibus satietas debet, vel si quos forte in-
 scitria opprimat rationis, quandoquidem eorum nullo sunt
 pacto, quæ probè dicuntur, beneficia respicienda. Quor-
 sum

*Rusticianæ
 Boëtij coniu-
 gis miseria.*

*Magnorum
 hominum
 mendicatas.
 Deus attol-
 lit & depri-
 mit.*

*Totila mo-
 destia &
 eharitas in
 Rom. mulie-
 res.*

*Totila ad
 suos oratio,
 qua suadet
 vt parta si-
 lustris victo-
 ria demen-
 ter utatur,
 iustitiam in
 vicem & cū
 subditis co-
 lentes.*

sum hæc? Fuere quondam & Gothis militum milia cen-
 tum bellicosissimorum in unum tunc coeuntium, qui uti-
 que maximum in modum ad gloriam opibus utebantur,
 & equorum armorumque summa his copia suppetebat.
 Veteranorum præterea & prudentissimorum vis ingens,
 qui sanè ipsis in certaminibus constituti, nostris rebus con-
 ducere plurimum videbantur, & tamen à Grecorum
 militum milibus septem hi omnes deuicti, imperio pri-
 mum fuere, deinde & cæteris rebus priuati. Nunc ve-
 rò nos, qui reliqui sumus, & tanta præsertim paucitate,
 nudi quidem, ac planè calamitosi, & ignauissimi om-
 nium, hostium ultra viginti milia vicimus, & summa-
 tim ut dicam, quæ gesta fuere eiusmodi sunt, ut cre-
 di vix possint. Causas verò, cur hæc ita nobis contige-
 rint, statim aperiam. Gothi tunc primum præ cæteris o-
 mnibus equitate posthabita, ut inter se inimicem, ita &
 in Romanos tunc subditos indigna quedam patrabant
 quibus uti par erat, permotus, & ira succensus deus, pro
 hostibus & contra nos depugnabat: quo factum, ut eest
 multitudine ac virtute cæteroque belli apparatu hosti-
 bus essemus maximo intervallo superiores, vi quadam ta-
 men occultiore ac planè diuina deuicti nos simus. Vestra
 itaque interesse iam reor, quæ rectiora sunt ut seruetis, id
 est, ut equitatem de cætero tueamini. nam hanc per-
 uertentibus vobis, vel diuina quidem subsidia infestio-
 ra mox erunt. non enim deus sine villo delectu vel teme-
 re, humano generi, vel priuata cuiquam rationi fer-
 re præsidium consuevit, sed his quam maximè fauet, a-
 pud quos æquitatis ratio habeatur: & illi quidem hand
 quaquam difficile est ad alios bona transferre, ut qui re-
 rum omnium habeat potestatem. Illud itaque vobis
 pernecessarium fore asseuerauerim, iustitiam ut inimicem,
 & in subditos quosque seruetis, hoc est, ut perpetuam
 vobis adipiscamini felicitatem. Hæc Totilas cum
 apud Gothos differuisset, senatorij ordinis ex
 vrbe viris ad se postmodum conuocatis, pleraque

Totilas sena-
 torios obin-
 gat.

exprobrando indignandóque obicere, & illud imprimis, quod per Theodericum quam multis affecti sint beneficiis, quódque in omnibus semper constituti vrbani sint per eum antehac magistratibus, & Rempubl. ipsi eius permíssu administraverint, vt ingentibus præterea fuerint muniti diuitiis, & alioquin in beneficos Gothos ingratiſsimos se præstitissent, in quorum iacturam ad defectiorem respexerint, ac Græculos simul inuexerint in patriam homines, summet proditores tam subito indecentérque facti. Sciscitari deinde, num ipsi a Gothis mali iam essent quicquam perpeſsi: effarique item mox cogere, num boni adhuc quippiam sibi a Iustiniano obuenerit: & singula deinceps enumerare, quemadmodum omnibus ferè magistratibus sint per eum priuati, quod ab exactoribus sæpe antehac vapulauerint, quod demum coacti sint animum ad ea intendere, quæ aduersus Gothos gefissent, bellóque pressi publica non minus tributa Græcis dependere, ac si pacifici essent: & alia pleraque his dictis adiecit, quæ domini solent intensiores subditis exprobrare, Erodianum Romanis ostentans, & simul Isauros, qui sibi urbem prodiderant; cum ipsi vos, inquit, Gothorum focij facti, ne locum quidem vel desolatam ad hunc diem tradendum his censueritis: hi verò in urbem nos Romam Spoletumque receperunt, quocirca feruor in estis vos numero redditi, hi vt Gothis beneuoli, & nostri meritò consanguinei nobiscum sunt imperia habituri. Paritij igitur his auditis sedulo conticuere. Pelagius verò pro viris fontibus, ita & infelicibus supplex Totilæ factus, non prius precari hunc desiit, quam ille clementiorem in omnes se fore pollicitus Romanos dimisit. His ita peractis, Pelagium Totilas & ex vrbis Rhetoribus præcipuum vnum, Theodorum nomine,

Ingratitudinis cosidem infimulat.

Damnâ quæ a Iustiniano profectu acceperint attingit.

Gothorum mansuetudinem prædicat.

Pelagius Totilam mitiſcat.

Pelagius ad Imper. lega- tum.

nomine, ad Iustinianum Imperatorem legauit, arctius iureiurando adactos, suas ut partes amice ac beneuolè tuerentur, & in Italiam reditum accelerarent. His deinde iniunxit, totis ut viribus niterentur pacem sibi cum Imperatore & amicitiam conciliare, ne postmodum cogeretur, si pace infecta redirent, Romam ad solum diruere; interfectisque patriciis viris in Illyrios bellum transferre. litterasque Iustiniano conscripsit. Iam enim & Imperator acceperat, quæ in Italia accidissent. Sed postquam ad se Totilæ oratores venêre, expositis primùm mandatis, & litteras tradiderunt, in hanc sententiam scriptas: *Que in urbe Roma ad hunc diem contigerint, cum te fuisse edoculum iam putem, silentio prætereunda videntur. Ea verò, quorum de causa ad te oratores hos miserim statim intelliges. Bona pacis tute ut deligas, nobisque tradas, imprimis deposcimus. Quorum ipsi monumenta quàm optima, & signum postumal exempla Anastasium & Theudericum habemus,*

qui paulo ante regnarunt, pacèque & cæteris bonis sua tempora compleuere. Si igitur hæc tibi placita erunt, meritò meus pater vocabere, & belli nos socios, in quoscunque libitum fuerit, habebis. His cognitis Imperator mandatis, & oratoribus auditis, hos statim responso dato dimisit, Totilæque rescripsit, Belisarium bellicis rebus se præfecisse, & liberam habere hunc potestatem, quæ ad Totilam pertinerent, pertractandi. Dum interea oratores Byzantium mitterentur, & inde in Italiam iteratò venirent, in Lucanos ita se res habuere. Tullianus ea è regione contracta agrestium manu, saltum angustiorum quendam asseruando infederat, ne hostes detrimentum aliquod illaturi Lucaniæ loca peruaderent. cum Tulliano vnâ & Antarum ex natione trecentos ad eius saltus custodiam Ioannes reliquerat. hi nanque præ cæteris barbaris sunt in an-

Nn. iij.

*Regnum
Gothicum
Totilas & Fabi-
lire niti-
tur.*

*Totile ad
Iustinianum
littera, quibus pacem
& pacatum
in Italia re-
signum postu-
lat.*

*Apud Luca-
nos res gesta
in Gothorum
perniciem.*

Locorum angustia magis in bellis momenti.

gustis locorum belligerandi periri. Quæ omnia Totilas ipse edoctus, Gothos quidem ad id bellum descendere non vsui fidi fore rebatur: vnde multitudo & ipse rusticorum contracta, & Gothis vna nonnullis dimissis, omnibus viribus imperat eas angustias pertetare. Quò vbi demum est ventum, & cum Romanis bellum Gothi conferere, crebræque factæ vtrinque impulsiones, Antæ illi vt suapte virtute, ita & loci difficultate se adiuuante, vna cum ea agrestium hominum multitudine in fugam hostes mox auertere, non parua illata primum his clade.

Ita nihil modo de verabile sua det. Sæmuis autem reris arbiter Totila consilia mutat & inuertit.

12. **Q**UIBUS cognitis Totilas rebus, Romam imprimis ad solum proflernere decernit, & maiore exercitus parte ibidem relicta, cum reliqua aduersus Ioannem in Lucanos contendere. Sed muri tantum, & diuersis in locis, hic diruit, quantum totius partem esse hanc tertiam coniectura quis consequi poterat: pulchriora præterea magnificentioraque absumere incendio ædificia huic animo inerat, & urbem Romam in ouium pascua idoneam reddere. Quibus de rebus Belisarius certior factus, simul & litteras ad Totilam misit: qui vbi illi in conspectum venere, & sui aduentus causam explicarunt, litteras tradidere in hanc sententiam scriptas. *Ad urbium ornamenta, ædificia, quæ antea nulla fuissent, construere; sapientum ferme virorum inuentiones fuere, & ciuilitate vivere percellentium: quæ verò ad pulchritudinem extant delere, insipientium proculdubio est, & quos minime pudeat in sue malignioris nature argumentum monumenta posteritati relinquere. Roma quidem ciuitatum omnium, quæ sub sole nunc sunt, maxima & magnificentissima esse facile affirmatur. non enim est viri vnus virtute constructa nec breui quodam temporum spacio in tantam hæc magnitudinem & decorem euasit: sed Imperatorum multitudo, & maximi summorum*

Belisarij ad Totilam litterarum, quibus eum à Roma excidio dehortatur & reuocat.

summorum virorum cætus, temporis diurnitas ipsa, di-
 nitiarumque & potentia magnitudo, ut cætera omnia,
 ita ex uniuerso terrarum orbe cogere hunc in locum opi-
 fices potuere, qui urbem hanc talem tantamque paulatim
 adificando, omnium monumenta virtutum posteris prode-
 rent. Fit itaque, * ut facta per te in urbem hac commina-
 tio, iure appareat totius seculi sempiternam mortalibus
 ad iniuriam cedens: quandoquidem pro genitoribus ipsis
 virtutis memoria demeretur, posteris vero operum tantor-
 um spectaculum. His itaque se ita habentibus, rectè
 velim intelligas, è duobus alterum necessarium fore. aut
 enim hoc bello victus ipse succumbes, aut si ita fortè
 contigerit, nos superabis. Quod si viceris, & Romam de-
 molieris, non alterius urbem, sed tuam delebis: quam si
 seruaueris, ex possessione cæterarum omnium præstantis-
 sima opulentior fies. Sin verò ad tuam deteriorem for-
 tunam res nobis successerint, Roma incolumi reseruata,
 gratia tibi apud victorem conciliabitur, & non medio-
 crius. Qua per te tum fortè deleta, nullus tibi de cate-
 ro relinqueretur ad humanitatem consequendam & cle-
 mentiam locus: nec facti ullus erit apud te usus, * quin
 potius re per te malè gesta, non indigna mortales omnes
 opinio ceperit, meritas pro demolita tam egregia urbe
 luisse te pœnas. Nunc verò in utramvis rem propen-
 sior fueris, vel Romam seruabis, vel demum deperdes,
 tametsi qualiacunque principum opera fuerint, ex his &
 nomen ut ferant, necesse est. His literis Torilas sæpe
 perlectis, & ut bene monentibus magnifacis, sua-
 sus demum urbem in offensam seruauit & integrâ,
 deq; eius in hanc voluntate certiozem per orato-
 res Belisarium fecit. Quibus dimissis, maiorem ex-
 exercitus partem ab vrbe haud longius stadiis cen-
 tum & quinquaginta in Algedone, loco quodam
 sic dicto, ad occidentem solem locauit, quietiq; ut
 manerent, indixit. Quod utique egir, ne vlla pror-
 sus Belisarij militibus euagandi potestas fieret. Ipse

* ut his il-
 lata vis, iu-
 re & c. è c.
 τῆν τε ἐπὶ πᾶ-
 ρετα.

* Et existi-
 mationem
 apud omnes
 homines
 ipso facto di-
 gnam mere-
 beris. nam
 qualia prin-
 cipum ope-
 ra fuerint,
 tale necessè
 est ex his e-
 tiam nomer
 ferant, cate-
 ra redun-
 dant.

Relis mo-
 nitu parere,
 summa pru-
 dentia.

*In Lucanos
Totilas con-
tendit.*

*Ante Go-
thorum ad-
uentū Ioan-
nes & Tul-
lianus cum
exiguis co-
pulis alibi se-
cedunt.*

*Dux sellers
hostem va-
gum coer-
cet, & quie-
tum mane-
re cogit.*

*Martiani
ad Gothos
transfugū.*

deinde cum reliquis copiis aduersus Ioannem in
Lucanos contendit, delectisque Romanis patriiis
secum vna deducendis, cæteros omnes cum con-
iugibus simul & liberis ad Campaniæ loca trans-
mitte, nullo hominum in vrbe relicto, quam penitus
desertitam dimiserat. Ioannes interea vbi primum
accepit in se Totilam ire, in Apulia immorandum
haudquæquam diutius duxit, sed cursu citato cum
copiis se ad Hydruntem recepit. Viri vero patriij
illi, qui abducti per Totilam in Campaniam fuerat,
in Lucanos ex familiaribus quosdam, Totilæ per-
missu, suos ad villicos, qui ad incidendum saltum
accesserant, nuncios transmiserunt; his imperando
ab inceptis desisterent, & vt ante consueuerant,
ad excolendos agros redirent; bona his pleraque
pollicendo, si dictis parerent. Tullianus interim co-
gnito statim Totilæ aduentu fugam capessit, & An-
tæ ter centum illi ad Ioannem se conferunt. Sic
factum, vt omnia, quæ intra Ionicum sinum sunt
loca, iteratò Gothis Totilæq; in potestatem con-
cesserint. Tum verò fidentes iam barbari, & turma-
tim dispersi, quacūq; animus ferret vagari, & intre-
pidè omnia circūire. Quod vtique vbi Ioannes ad-
uertit, è suis militibus quam multos immisit, qui
hostes de improviso quum inuasissent, eorum vim
magnam obruncant; ex eoque tempore forandine
Totilas captus, contractis ad se omnibus copiis,
circa Garganum montem, qui in medijs Apuliæ
prominet locis, vbi & Libycus Annibal quondam
habuit castra, suis circumvallatis, quietum se diu
tenuit. Dū hæc agerentur, Cononis miles quidam,
& eorum ex numero, qui post captam per barbaros
urbem abscesserant, Martianus nomine, & gene-
re Byzantinus ad Belisarium veniens petiit, vt sub
transfugæ specie ad hostes dimitteretur, magnis
de bonis pollicitus affecturum Romanos. Vbi id
demum

demum est & Belisario visum, ad Gothos se contulit. Quem Totilas primum vt vidit, ingenti affectus leticia est. nam & in singulari certamine iuuenem egregie se gessisse & audierat sæpe, & viderat: vnde cum illius & liberi duo, & coniunx inter captiuos apud se essent, vxore quidem & ex liberis altero huic restitutus, alterum pro obside tenuit. Spoletum deinde cum aliis nonnullis & hunc quidem transfinit. Sed Gothi Spoletum per Erodianum his proditum quum primum cepissent, ciuitatis muris solo æquatis, Amphitheatrū in vrbe extructum communiunt, eiusque aditus omnes diligentius obstruunt, imposito ibi ex Gothis Romanisque perfugis conflato præsidio, vt ea è regione loca seruarent. Martianus interea cum prædiariis nonnullis militibus inita societate, conspirationeque facta, hisque iam persuasis, vt grande aliquod facinus in barbaros auderent, vt & ipsi Romanorum ad castra egregie nauata opera demum redirent, missis nonnullis Perusiam ad eius præsidij ducem, hortatur Spoletum statim vt copias mitteret, eique rei summam significauit. Oldigam Hunnus tunc forte post Cyprianum suorum dolo necatum, Perusiæ susceptus præsidio præerat. Is igitur cum copiis est Spoletum statim profectus: quas Martianus vbi ad se appropinquare præsensit, cum militibus quindecim, quos sibi conciliarat, de improviso præsidij ducem obruncat, apertisque foribus Romanos omnes intra oppidum recipit: qui feruè hostium plerisque necatis, Hunnos nonnullos inter cæteros captos ad Belisarium ducunt. Quem paulo post cogitatio subiit Romam adire, & quonam illa sortis venisset, perspicere. Itaque cum mille delectis militibus ad urbem contendit. De cuius aduentu Gothi, qui proxime castra habebant, certiores iam facti locatis circa urbem insidijs de im-

Amphitheatrum Spoletanum à Gothis missum.

Martianus Belisario Spoletum recuperat.

Insigne facinus Martiani in Gothorum perniciem.

Pugna inter Belisarium & Gothos.

prouiso exiunt, & in aduenientes Romanos impetum faciunt. Prælio itaque fortiter gesto, pro eorum virtute Romani auerſis in fugam hoſtibus, & eorum parte maxima cæſa, ad Portum ſe protinus receperant. Eſt autem Calabrorum maritima Tarèrum ciuitas, & ab Hydrunte dierum duorum iter abeſt, in Thurios & Rheginos eunti. Huc Ioannes cum Tarentinis nonnullis ſe introducentibus venit, militibus cæteris ad Hydruntis cuſtodiam cõſtitutis: & ubi urbem magnitudine præſtare, non tamen muris munitam perſpexit, impoſſibile fore omnino rebarur, ſe illam poſſe omni ex parte tueri: mare autem contemplatus vrbi contiguum, & Boream verſus circa locum quendam anguſtiorẽ vtrinque in ſinum longè porrectum, ubi & Tarentinorum eſt portus, Iſthmũq; non minus ſtadiis viginti protenſum, id eo in loco vt machinaretur, excogitauit. Præciſam quidem ab oppido Iſthmi partem ab vno maris tunc latere ad alterum vſque ædificio cinxit, ac circa id foſſam perduxit, hoc ipſo in loco non ſolum oppidanos ipſos & incolas, ſed qui ea è regione incolerent, ſtatim contraxit, hõſque non in parui momenti cuſtodiam ibidem reliquit. Hac via Calabri vniuerſi quum in tuto iam eſſent, vt a Gothiſ deſciſcerent, circumſpectare, ad idque intendere animi. Totilas interim quum apud Lucanos præſidium quoddam cepiſſet, & id munitiſſimum, in Calabriae fines quamproximè ſitum, quod utique Acherontida incolæ vocant, in eo impoſita trecentorum virorum cuſtodia, ipſe cum reliquis copiis ire Rauennam pergit, barbaris relictis quibuſdam in ea Campaniæ loca, quæ per patricios viros incolebantur.

13 BELISARIVS interim audaciſſimum aggreditur facinus, quod fermè tunc primũ ſpectantibus & audientibus multis, furentis eſt viſum, non ſani

Ioannes Tarentum occupat, & munit.

Munitiois Tarentina ratio.

Calabri Gothorum iugum excuteſe cogitant.

Audaciſſimum facinus, occasione diligenter captata.

fani hominis esse, cum aliàs tamen egregium & excellentius esset. Paucis nanque in portus custodiam relictis militibus, ipse cum cæteris Romanam peruenit. hanc enim animo destinarat omni conatu in potestatem redigere. Cum itaque minime posset eam mœnium partem, quam Totilas diruerat, breui instaurare, lapides, qui in proximo erant, in vnum coaceruatos, nullo ordine componebat, nec vlla profus immixtos materia, vt cui cimenti nil præsto esset, nec eiusmodi aliud quippiam: sed id duntaxat efficere nitebatur, vt ædificij saltem facies seruarietur: exteriori verò ex parte ingentem vim sudium fixit. Ad hæc accedebat, quòd fossam, & hanc quidem profundiozem circa muros produxerat: vnde totius exercitus incredibili promptitudine operantis, per dies continuos quindecim, quòd muri fuerat per Totilam disturbatũ, reficitur. Romani præterea, qui circũiecta vrbi incolerent loca, in patriam reduces cogebantur, desiderio partem Romam rursus inhabitandi, partim rerum necessariorum inopja, cum omnium in vrbe copiam inuenissent, quam Belisarius completis omni com meatu genere nauibus, & vrbem inuectis iam fecerat. Totilas interim his auditis profectus statim cum vniuerso exercitu aduersus Belisariũ, ad vrhem peruenit. Nondum enim Belisarius poterat, vt muris reficiendis intentus, præ opificum raritate portis fores imponere. Postquam verò barbarorum exercitus quamproximè vrhem accessit, positis castris secus Tyberim stationem habebat, ac postero die oriente iam sole ira simul & indignatione abreptus murum liberè circumibat. Tum Belisarius pugnacissimos quosque delectos ad portas tuendas locauit, cæteris verò supernè in hostem, vt de muro pugnarent, iniunxit. Sed barbaris spes quidem tum erat clamoribus hostè ac muros

ta, sapiens
dux aggre-
ditur.

Tumultua-
ria muni-
tionis æstru-
prio.

Exercitus
in necessi-
tate alacri-
tas.

Totilas Ro-
mam redit.

Gothorum
audacia.

Belisarius
vrhem dem-
fendit.

se primo insultu capturos. Romani tamen prævalide repugnantes, dum rei accenduntur indignitate, indefinenter insistere, furore in audaciam præter vires hos incitante, vt qui ex insperato belli discrimen id nacti, vt par erat, ad animi magnitudinem erigebantur, & plurimum audebant. Barbarorum itaque, quum ex prominenti & grauius accidentibus relictis exciperent vulnera, cædes ingens tum facta. Sed labore vtrique afficiebantur & lassitudine, bellumque quum à mane cœpisset, in nocte perducitur. Barbari demum, quum in castra se recepissent, faucios ex suis curando, quieti eam noctem egere. Romani verò in muris partim habere vigilias, partim qui præter cæteros se perstrenuè gesserant, per vices portas seruare tribulorum vi maxima extra portam per terram passim exposita disseminataque, ne ex incursione in se hostes venirent. Sed die postero Totilas cum copiis vniuersis

*Temeritate
ignominiosa
ciades se-
quitur.*

*Qui noua
certamina
cudit, suis
nouum cu-
dit exitum.*

mœnia oppugnare decernit. At contra Romani ad se tuendum intenti, & hesterno prælio facti superiores, in hostem audentius ire, ac cedentibus barbaris, eorum nonnulli studio insectandi procul à mœnibus euehi, quos barbari erant confestim circumuenturi, ne se ad urbem recipere de cætero possent, ne Belisarius cogniti statim, quæ gerebantur, dimissis è suis nonnullis subsidio, ab eo discrimine liberasset. Sic demum repulsi iam barbari fecesserunt, facta suorum & bellicosissimorum hominum non parua iactura, & compluribus sauciis in castra reductis mox quievere, vulnera procurantes & arma ex parte diffracta, ac cætera præparantes, quæ vsui forent. Post multos deinde hi dies muros rursus oppugnatum venere, quibus Romani protinus occurrando pugnam nauiter iniierunt. Eo in prælio fortuna Totilæ quadam signifer letali ictus mox vulnere, præceps ex equo in

*Elatu animi,
qualis
in Totila,
quiescere
nequit.*

terram

terram dilabatur, solóque signum illifit. Tunc Romanorum, qui inter primos tunc forte pugnabant, facta impressione in hostem ruunt, vt signum simul ac mortui cadaver asportaturi: quos statim barbari audentissimi quidam præueniendo, manum aureo & ingentis precij ornamento munitam secum asportant, ne eo possent hostes potiri, vel vtrunque iactari, ex re ignominiam euitantes. Sed barbarorum exercitus indecoram demum in fugam auertitur. Romani verò mortui quæ reliqua fuerant, spoliis potiuntur, hostémque diutius infectati quam multos obruncant, & magna peracta cæde ad urbem omnes incolames reuertuntur. Gothorum deinde primores Totilam adeuntes iurgarum primùm, & temeritatem illi impudenter obicere, quòd quum urbem Romam cepisset, non totam prorsus ad solum deleuerit, ne capi de cætero ab hostibus possët, nec ipse haberet in ea recuperanda negocium. adeò innatum mortalibus est, animi sententiam ad rerum euentus dirigere, & mentem ad fortunæ fluxum accommodare, ex eoque versatiles quasdam & varias opinionis mutationes efficere. Vnde & Gothi Totilam in prosperis eius conatibus, vt deo parem demirabantur, in expugnabilem inuictumque hunc vocitantes, cum captarum urbium muros in partem aliquam demoliri hos sineret. Verùm vbi sua hic nonnunquã spe fallebatur, nec res prosperè cederent, contumeliosius non indignum censebant, oblitum prorsus eundem se & paulo antè laudibus extulisse, & aliter longè de eo sentire, ac antea senserant. Sed fieri non potest, in his & istiusmodi cæteris ne semper homines peccent, quandoquidem natura sit illis id insurum. Totilas demum soluta obsidione, Tyburum se cum barbaris contulit, omnibus ferè Tyberis pontibus demolitis, ne facîle inde Romani subse-

Ad vexilliferum equo delectum acris & diuina pugna.

*Gothi variis cladi-
bus fracti, in
Totilam im-
pudenter
insurgunt.*

*Euentus rerum mutat
hominum
animos.*

*Hominum
inconstan-
tia.*

Receptui
suo canit
Totilas.

XIII. belli
Gothici an-
nus.

Totila ad
suos oratio
gravis &
placida,
qua suspi-
ciones falsas
diluit, de bel-
li in posterū
gerendi ra-
tione disse-
rit.

quando inuaderent, Miluio duntaxat pōte relicto, quem demoliri, vt vrbi propinquiorem, non poterat. Sed Tyburti de integro exædificare præsidium Gothi omni conatu decernunt, quod antehac ipsi deleuerant, in eoque oppido pecunia omni deposita quiescebant. Belisarius interim foribus vbique ad portas impositis ferro contactis, claues iteratō Imperatori transmittit. In his hyems se circume- git, & anni duodecimi belli huius aderat finis, quod Procopius ipse conscripsit. Totilas verō iam pridem copias Perusiam miserat, quæ positis circa mœnia castris Romanos accerrime obsidebant; & quia deficere his necessaria senserant, ad Totilam mittunt precatum, vt cum vniuerso exercitu ad se confestum veniret. nam copiis iunctis facilius fore rebantur, Perusiam posse, Romanosque oppidi eius custodes in potestatem venire. Totilas verō non admodum promptos ad exequenda, quæ manda- rentur, barbaros conspicatus, cum habere hos mo- nitos vellet, omnibus ad concionem vocatis, ver- ba istiusmodi fecit. *Cum vos videam, o viri commili- tones, erga me & id quidem iniuria animo esse insensio- re, & grauius ferre aduersa fortuna casus, vestri nunc conuenium hunc feci, vt dempta vobis praua opinione, mentem queam ad rectora redigere, ne vel mihi non gratias agere, quod minimè decet, nunc videamini, vel erga deum præ insipientia quadam ingratitude uti. nā longe falli humana nonnunquam consueuere. quicumque enim mortalis quū sit, & difficulter deinde appareat ad temerarios se habere fortuna casus, is sanè uti par est, ynditatis & insolentia arguatur necesse est, & nihilominus fortuna subibit vel nolens necessitatem. Velim itaque præterita facta vobis commemorare, non magis vt rerum incidentium causas soluam, quam vt eas relictis longè, quam necessariū sit, nunc patefaciam. Vittiges nanque vel in huius belli principio dux constitutus, Fani Pisau- rigo*

atque muros prostravit, Romam deinceps & alias Italia
 urbes, sine ulla rerum iactura dimisit. Ex Fano qui-
 dem Pisauroque nil Gothi mali obuenit. Apud urbis
 autem muros, & alias ea è regione munitiones ita res
 cum Vittige Gothisque se habuere, ut ipsimet nostis. Ipse
 verò quando quidem tradentibus vobis id imperium cepi,
 animo destinavi in rebus gerendis, quæ potiora sunt visa,
 potius sequi, quam ex his, quæ factu facilia sunt, detrimē-
 tum vobis ac iacturam asferre. Sed constat equidem mor-
 tales ipsos natura nil profus differre, experientia tamen
 rerum magistra, peritum aliquem imperito meliorem esse
 cuius patet. Nos siquidem Beneventum ut cepimus, de-
 molitique eius mœnia sumus, exemplo & civitates alias
 in potestatem redegitimus, quarum nil secus & muros de-
 leuimus, ne forte è loco munito hostium exercitus irrum-
 pendo, protrahere bellum detrectareve posset, sed descen-
 dere ut cogretur in campum, & nobiscum manus conse-
 rere. Vnde his fugientibus urbes in ditionem redactas
 deleri iubebam. vos verò optimum meum consilium ad-
 mirati; nostram sententiam exequendo vestrum esse id
 operis ducebatis. nam qui operantem collaudavit, non
 minus & ipse ut gestorum minister, non eius expers lau-
 dus fiet. Nunc verò, ut videre iam videor, à pristi-
 na estis consuetudine immutati, amantissimi Gothi, ubi
 forte id contigit, ut Belisarius temerarium facinus auden-
 do, spem præter omnium, quæ aggressus est, vicerit: ex
 eoque vos & viros perstreuios admiratio cepit, quan-
 do quidem temerarij longe facilius audentes vocan-
 tur, quam cauti & prudentes. Qui enim præter officium
 sit quippiam ausus, ex aliorum benevolentia, quibus fortè
 vir acer sit visus, honorem assequitur. Is verò, qui pruden-
 ter & caute periculum subterserit, nec tamen pro votis
 rem gesserit, incidentium proculdubio rerum subiturus est
 noxam, etsi quid eius ex animo ac sententia egerit, nil
 profus de se fecisse imperitis videbitur. Sed ut ista omit-
 tam, nōne vobiscum animo reputatis, quorum de

Mens Tebe-
 la in bello
 gerendo

Beneventi
 & aliorum
 oppidorum
 expugnatio.

Gothi Mar-
 tu aleam
 impat. et er
 ferunt, &
 prospera o-
 mnia sem-
 per somnias.

Apparene
 & imperit
 rerum iud
 cce.

Totila so-
lertiam ani-
maduertere
dedignatur.

Cladem Ro-
me accepta
eleuat.

Quid sit ne-
cessario fa-
ciendum
proponit.

Consilij sui
rationes.

causa mihi negocium exhibetis? quum ex his per me vobis
sit potius succensendum. Quod si nunc Belisarius contra
vos gessisse rem prospera iactat, & ab se, ut in fugam a-
ctos, bello deuictos in sole scendo existimat, licuit tamen &
sepe me duce in praelio, & vobiscum vna hunc superare.
Porro si mea virtute euos gessissis feliciter contigit, huius
saltem verecundia ducti, quae gesta sunt silentio premitte,
ut humanorum delictorum non profusus immemores,
quandoquidem apud mortales eodem statu permanere
diu nil potest. Quod si qua fortuna eam vobis victoriam
comparauit, hanc potius colere, quam omnino exacerbare
contulerit, ne per vos forte offensam, benignitatem
dediscere compellatis. Quo praeterea pacto non procul
esse ab optimis & modestissimis moribus hi videantur,
qui pauloante etsi sepe ac multum prosperis fuisse
fortune casibus communiti, ubi paululum deliquere,
tam profusus animis concidunt: quod sane nil aliud praefert,
quam dedignari, ac plane negare se homines esse,
nam nullo unquam tempore quempiam falli, diuinitatis
est proprium. Necessarium ergo fore nunc duxerim,
ceteris ut rebus posthabitis cum omni animi prompti-
tudine agmine vno Perusiam in hostem eatis: quem si
redigere in potestatem poteritis, recte quidem & fortuna-
tius vobiscum agetur. Quod enim semel acciderit, quo
minus effectum iam sit, ne vniuersa quidem efficere secula
poterunt. delinquentibus siquidem, aliis in posterum pro-
spere succedentibus rebus, praetitorum malorum solet
recordatio subleuari. Perusia quidem sine vilo negotio
potiemini. Nam Cyprianus, qui ei loco & Romanis
tunc praerat, ut sua fortuna, ita & nostro consilio subla-
tus e medio est: restat sine imperio multitudo, cui ad cete-
ra mala necessarium rerum accedit inopia: vnde ut se
strenue gerant, fieri non potest. Nihil post terga praeterea
relinquendum, quod nobis queat quoquam pacto officere.
Nam & fluminis pontes iccirco sum demolitus, ne
quid forte ex hostium incursione & de improviso in com-
modi

modi patiamur. Atqui Belisarium Ioannemque constat suspectos inuicem esse, quod utique eorum ex gestis perspiciendum est. Nam & diuersa sentire ex eorum operibus arguuntur, unde nec in unum coire ad id temporis potuere. Nam mutua quedam suspicio ab inuicem hos planè diffingit, ad quam accedere inuidia consuevit & odium, quibus intercedētibz fieri nil potest, quod factu necessarium sit. His Totilas peroratis, Perusiā versus eduxit exercitū. Quò vbi demū est ventū, barbari quàm proximè ad muros castra metati, obsidione oppidū cingunt.

14 DV M hæc interea agerentur, Ioannem quum Acherusiæ præsidium obsideret, & ei ex voto nihil procederet, cogitatio subiit rem audendi, qua Romanorum senatum seruaret, & sibi apud mortales gloriæ plurimum vendicaret & laudis. Totilam is cum Gothorum exercitu vrbs mœnia oppugnare acceperat, vnde cum probatissimis & delectis equitibus, re nulla cuiquam communicata, in Campanos, nec noctu quidem, nec interdiu intermisso itinere, proficiscitur. Eodem fortè & Totilas venerat, vt de improviso hostes inuadens eripere ac tueri viros senatorios posset. Et in locis præsertim nullis mœnibus communitis, per id temporis accidit, quod & peractum utique est, & Totilas admodum verebatur, vt ne quis hostium ad captiuos accederet, malum his aliquid illaturus: vnde equitum turmas in Campaniam misit, qui vbi ad Minturnas venire, potius fore visum, vt maxima suorum ibi parte dimissa aliquandiu quiescerent, & equites defatigatos curarent. nam eo itinere magno hi fuerant labore affecti. Præmissis deinde nõnullis Capuam exploratum, & ad circumiecta huius vrbi cætera loca, quæ ab ea trecētis stadiis absunt, dum id viæ vt corporibus integris & equis recentibus Gothi celerius emenssi fuissent, die vna eodemque tempore contigit, vt Ioannis exercitus &

Victoriam cur sibi partissimum spondeat.

Audaces conatus miris euentibus vt plurimum inuoluntur, vt ex Ioannis presentis historia constat.

Totila in defessa mis.

Bellorum vicissitudines miranda.

Ioanni fortuna.

barbari illi trecenti Capuam peruenirent, quum manus conseruissent, barbaris acie victis, eorūque maxima parte iam interfecta, penes Romanos victoria fuit. ex illis verò pauci quidam effugere potuerunt, qui omnes celeri cursu ad Minturnas se contulere, hoc ceteri, qui intra oppidum erant, protinus conspicati, partim cruore aspersos, partim adhuc sagittis præfixos, & tacitos, vt qui nil prorsus denunciarent quæ gesta fuissent, continuò equis inscens fugam vna capefunt, & ad Totilam quum demum venissent, innumerabile esse hostiū nuntiant multitudinem, hac arte fugæ turpitudine medicata. Erant in Campaniæ locis Romani ad septuaginta tunc milites eorum ex numero, qui ad

*Equitum
ex pralio in
fugam con-
sectorum so-
cietate deinde
pauorem
inferentium
descriptio.*

*Transfuga
ad Ioannem
se conseruit,
& victoris
(vt fit) fors-
tunam se-
quuntur.*

*Clementini
& Orestis
subterfugium.*

*Præda &
obsidum a-
missio, ma-
uorem & i-
ram in prin-
cipio accen-
dit.*

Totilam vltro concesserant. hi omnes ad Ioannem se contulere, qui tamen per paucos ibi quosdam senatorij ordinis viros inuenit, foeminas verò vniuersas fere. nam vrbe capta milites fugientes Romani ciues sectati, in Portum se urbem receperant, relictæ foeminae in captiuitatem cessere. Ex viris verò Clémentinus quidam patritius quum ad Romanū quempiam Campaniam in colentem effugium habuisset, Ioānis exercitum sequi iccirco tergiversari est visus, quia Imperatoris præsidium quoddam Neapoli proximum Gothis prodiderat. Orestes verò, vir consularis, præ equorum inopia, vel nolens quidem, eodem, quo primum erat in loco, permansit. Ioannes interea patritios viros cum septuaginta militibus, qui ad se pauloante conuenerant, in Siciliam misit. Quibus de rebus certior Totilas factus, maiore afficiebatur, & grauius id factum ferebat, & exigendi ex Ioanne vel ea de causa pœnas percupidus erat: vnde cum maiori exercitus parte aduersus eū contendit, paruis relictis ad eius, in quorum loco custodia copiis. Sed in Lucanos tunc fortè Ioannes cū militibus mille secesserat, exercitūq; ad

se contrahebat, & speculatores præmiserat, qui omnibus itineribus exploratis diligentissimè obseruarent, necunde in se hostium aduentaret exercitus. Quod Torilas facturum Ioannem mox suspicatus, consuetis relictis tunc itineribus, per montes, qui ea è regione plurimi præruptique & eminentissimi sunt, in hostem ductabat, qua nemo venturum hùc poterat suspicari. nam & inuij esse hi montes creduntur. Sed per Ioannem vel ea ex parte missi exploratores, quum hostium præsensissent exercitum circa ea loca venisse, non tamen eius rei facti apertius certiorem, agmine vno citioreque cursu Romanorum ad castra contendunt: & accidit fortè, vt eodem fere temporis puncto, & noctu quidem, exploratores ipsi, & hostes Romanorum ad castra per uenerint. Sed Torilas improuidè furibundæque mentis vesania præoccupatus, nullum suo aduentu fructum recepit. is quippe longe maiores, quam hostes ipsi, habebat apud se copias, & ex vsu vt venit, ac rei bellicæ ars ipsa deposcit, qui militum numero præstat, plurimum longè conduxerit, ex aperto & interdiu bellum si gesserit. vnde cum ineundum sibi fuisset oriente iam sole cum hostibus bellum, ne qui præ paucitate facile vincerentur, delitescere in tenebris possent, & fugam, quò vellent, capessere: iræ is nimium indulgendo, nocte iam intempesta hostium castra aggreditur. Qui maiore ex parte somno prostrati, & præ tumultu denique experrecti, nullis se viribus renitendo tueri, sed in proximos montes se statim ex fuga conferre, quos inter Ioannes Romanorum præfectus profugit, non magna militum iactura accepta. nam ex Romanis centum desiderati. Erat cum Ioanne Silacius nomine quidam, Armenius genere, perpaucorum suæ gentis dux factus, qui nec Græce loqui, nec Latine, nec Gorchice nos-

*Inuia potèst
iracundia
nulla ferè
via.*

*Sed tenebri
cosa fit illa
via: nullum
que discrimen inter
insanum &
iracundum
est. Alteri
insania con-
tinuò cere-
brum, alteri
cor ira per-
petuò concu-
rit.*

*Fugâ Ioan-
nes elapsus,
centum mi-
litisibus desi-
deratis, no-
minatim Si-
lacio, cui
linguarum
imperitia
vis am adeq;
mit.*

fer, nec præter suam innatam vocem aliam ædere. In hunc Gothi & fugientem quum incidissent, idem sciscitari, quis nam hominum esset. non enim hi animo destinarant obuios quosque protinus obruncare, ne & se inuicè, vt in bello nocturno, interficere cogerentur. Is verò respondere nil aliud quivit, nisi silacium præfectum se esse. Id nanque muneris quum ab imperatore ante accepisset, vt sæpius repetiti nomen didicerat. Ea ex voce tunc barbari proditum hostem quum viuum cepissent, paulopost obruncarunt. Ioannes interea, eiusque cæteri milites quum enixius se in fugam dedissent, cursu citato Hydruntem perueniunt.

Mons ab imp. mittitur in Italiam exercitus. Bellum bella ferit.

Gothi verò hostium castris direptis, retrocedentes mox abeunt. Dum hæc interea peraguntur, alium aduersus Gothos Totilamque imperator, vt Belisarii litteris diu iam fatigatus, transmisit exercitum, & Bacurium imprimis quendam Peranij F. Sergiumque præfectos cum paucis misit, qui in Italiam demum profecti cum altero se statim exercitu coniungere. Post hos autem & Verum nomine quempiam cum Erulis trecentis, Varazemque Armenium cum militibus octingentis summittit. Valerianum præterea Armeniorum præfectum cum hastatis peltatisque vltra mille abire in Italiam iussit. Verus itaque omnium primus cum Hydruntem applicuisset, nauibus ibi dimissis, apud Ioannem eo in loco moram trahere diurius noluit, sed equo vectus iter cum suis aggreditur. Erat nanque vir iste haudquaquam indoltrius, sed in temulentia morbum plurimum resolutus: vnde & temeraria semper audacia tenebatur. Is postquam proximè Brundisum venit, eodè & castrametatus mansit. Quod Totilas statim edoctus: *Verus hic, inquit, vel magnis fretus est viribus, vel maiori dementia detinetur. eam ideo ergo in eum celeriter, huius ut hominis vel vires pericli-*

Temulentia temeritæ asseda.

Prudens Totila di-
stans.

semur,

demur, vel ipse ut suam vesaniam sentiat. His Totilas dictis, magnis cum copiis in eum contendit. Eruli verò hostes adesse iam denique conspicati, in sylvam confugiunt proximam, ex quibus Gothi protinus circumuentis, vltra ducentos interfecerunt. Iamque in proximo erat, vt Verum præfectum, & qui reliqui fuerant ex hostibus, inter senticera delitescentes comprehenderent. Sed fortuna hos quædam ex insperato seruauit. Nam Barazes interrim, & qui secum Armenij nauigabant, in litus descendunt, & ea forte è regione e qua Gothi Erulos inuaferant: quos vtique Totilas conspicatus, & maiorem fore, ac erat in vero, hostium exercitum ratus, sublatis castris inde mox abiit. Tum verò Eruli, qui cladi superfuere, & Verus ipse libenter ac celeriter cursu ad naues se conferunt. Barazes verò cum vltra nauigandum sibi minime censuisset, cum his vnâ Tarentum terrestri itinere venit, quò & Ioannes Vitaliani cum vniuersis non longe post profectus est copiis. Tū imperator litteras Belisario scripsit, magnum se illi misisse exercitum, & necessarium fore, cum eo se in Calabria iungeret, vnâque in hostem irer. Iamque & Valerianus iuxta sinum Ionicum veniens, ea è regione sifretum traiceret, inutile sibi fore rebatur. Satis nanque præuiderat, non tãdiu militibus ipsis equisque suffecturos esse, quos secum deuexerat, commeatus. nam & hybernũ tẽpus iã aderat. Missis itaque è suis militibus ad Ioannem trecetis, significauit primo se vere & post hyberna cum cæteris affuturum. Belisarius interim litteris imperatoris perlectis, noningentis, quos secum abduceret, ex exercitus robore statim delectis, in quibus erant equites septingenti, pedites verò ducenti, & cæteris Conone duce ad vrbs custodiã constitutis, in Siciliam protinus nauigauit, vt inde Tarentũ traiceret. Est autẽ Tarẽti in hemi-

Eruli in sylvam acti, partim comprehensi, partim ex insperato seruati. Aleam belli dubiam, miles, animo tibi proponere.

Inop. duces de bello gerendo nouas rationes inueniunt. In eiusdem potestate non est inisum & finem bello ponere.

Tarenti situm.

cycli speciem littus, quo plurimum recedente & mare ipsum perinde in sinu, longiore spatio in continentem immittit. Sed huius littoris transmissus quidem mille protenditur stadiis, & vtrique ad æstus exitum oppida duo sunt sita, alterum Croto ad occidentem solem, alterum in orientem Tarantum, in medio autem littoris Thuriorum ciuitas iacet. Tempestate itaque aduersante, ventorumque intumescens violentia fluctibus, Crotonis ad portum reiectus, eò cum suis Belisarius appulit. Qui quem nullum ibi præsidium inuenisset, nec vnde militibus necessaria importaret, ibidem ipse cum vxore & peditibus mansit, vt ex Taræto euocatum ad se exercitum regeret: equitatum verò procedere iussit, & castra in proximi loci saltus locare, eique Hiberum Fazam & Barbatione præfecit. Sic enim fore sperabat, vt equites sibi equisque necessaria compararent, & hostes in angustias demum propelleret. Nam & Lucani montes vsque in Brutios pertinentes, in angustumque inuicem coeuntes, duos duntaxat hic aditus, & hos quidem angustiores efficiunt, quorum alter Petra sanguinis dicitur, Lambujam alterum incolæ nuncupant. hoc loco ad littus Ruscia est promontorium Thurinorū: supra id stadiis sexaginta præsidium validissimum veteres construxere Romani, quod vtrique Ioannes antehac cæperat, & quamoptime communierat.

Tharū.

Belisarius ad Tarenti portum appulit. & ad bellum se accingit.

Belisariani Totilanos fundunt. Nō numerus sed virtus confert vitoriam.

15 BELISARII itaque milites dum eò contenderent, in hostium copias inciderunt, per Totilam missas, vt proximum præsidium pertentarent, cum hisque vbi ad manus venissent, suapte virtute in fugam barbaros omnes auertunt, ramet si essent numero longe inferiores: quos denique infectati vltra ducentos occidunt, reliqui ad Totilam adhuc trepidantes profecti, quæ sibi acciderant, nunciarunt. Romani vero ibi positus castris mansere, & perinde

sine

sine ducibus potiti victoria, intrepidè negligentè-
 que agere, non enim in vnum coeuntes hi quiesce-
 bant, vel saltum insidendo seruabant: sed in socor-
 diam reuoluti, noctu quidem longo abinuicè inter-
 uallo distantes, somno se dedere, & interdum neces-
 saria conquirendo licentius & incaute diuagari, ad
 se tuendos nil penitus in medium consulentes. To-
 tilis igitur de his certior factus, tria milia equitum
 ex vniuerso delecta exercitu, in hostes extemplo
 duxit, eosque de improviso aggressus terrore inie-
 cto turbauit. Sed Fazas praefectus (nam in propin-
 quo, & ea è regione tabernaculum tum forte habe-
 bat, qua se hostes inuaserant) irruentibus barbaris
 occurrando existimæ virtutis de se specimen dedit,
 vt qui ad fugam nonnullis spatium suo interuentu
 exhibuit, & ad audendum plerisque animos fecit.
 Sed ipse demum cum suis omnibus præliis cadit, in-
 gens sanè Romanis iactura. nam in his cæteri vt præ-
 stantissimis bello viris spem sitam habebant. Qui au-
 tē diffugere potuerunt, vt cuique licuit, in tutum
 se recepere. Primus omnium barbation ille Belisa-
 rij armiger cum duobus aliis effusus fugiens Cro-
 tonem peruenit, & præsentis fortuna renūciata, ad-
 iecit se arbitrari iamiam Totilam assuturum. Belisa-
 rius verò vbi ea accepit, deplorato suorum militum
 casu, in naues statim desiluit, & cum eo cæteri om-
 nes soluentes, ventum secundum nacti, eodem die
 ad Messanam Siciliae locum applicuere, qui vtiqve
 septingentis a Crotone stadiis abest, & Rheginis ex
 aduerso positus est. Per id tempus Sclauinorum ex-
 exercitus, flumine Histrio traiccto, Illyrios omnes ad
 usque Epidamnum malis ingentibus affecere, parti-
 mque hos trucidando, & sine vilo partim ætatis
 discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo; &
 eorum bonis direptis, desanebant. Ad hæc & præ-
 fidia illis in locis non pauca, & quidè præualida oc-

*Totila fra-
 ragema. Se-
 curitas &
 socordia in
 bello, pericu-
 lissima.*

*Fazas præfe-
 ctus virile fa-
 cinos & obi-
 tus.*

*Fortuna ve-
 rorum ia-
 ctura lu-
 tuosiss.*

*Inclinatio
 fortuna Be-
 lisarij.*

*Sclauini
 iniudant lo-
 lyricum.*

*Prædas au-
gunt.*

Terramotus.

*Inuistata
Nili exun-
datis.*

*Porphyrius
æcus caps-
ur.*

cuparunt, circumuagati que omnia pro arbitrio ad rapinã quæque scrutantur. Principes verò Illyriorũ quindecim miliũ hominum exercitu cõparato, et si hostes protinus insecuti, appropinquare tamen nil audebant. Eadem præterea tẽpestare, hybernõque tempore, cum Byzantijs, tum & in alijs locis terræmotus facti asperiores quidã & maximi, noctũque omnes, atque adeo vt qui ea incoherent loca, ruinis iamiam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerentur, cũ alias nullo affecti sint malo. Tunc item & fluuius Nilus vltra octõdecim cubitos supra alueum ipsum ita elatus excreuit, vt sua inundatione vniuersam irrigarit Ægyptũ. Quin etiam & in superiori Thebaide subsidentes adeo recedentesque aquas eã regionem colentibus præbuit, vt nec terram suis tẽporib. serere, nec cætera procurare pro pristina consuetudine possent: a superioribus autem locis vbi primũ leniter est superfusus, haudquaquam abcessit, eõque & sementis tẽpus omne interpellauit, cum id antea nunquam, nec vllõ seculo accidisset. Extant præterea & alia loca, in quibus vel aqua deficiente rursus Nili id flumen nec longe post tantopere inundarit, vt quod satum fuisset penitus contabuerit. Cuius rei & calamitatis absurditas, hominibus quidem stuporem, animantibus verò cæteris vt pabuli necessitate deficientibus exitiũ attulit. Per ipsum id tempus, & cetera quidem marinus piscis, quem porphyrium Byzantini vocant, mirificè capitur. Hic sanè circa annũ iam quinquagesimum vt Byzantinis ipsis, ita & finitimorũ locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla. nã & nauigia pleraque ad innum depresserat, multacũque nauium vectores ac nauitas turbando, & vim inferendo longius disturbarat: quam beluam capiendi magnum Iustiniano studiũ fuit, peragere tamen quod

quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc venerit, paucis explicabo. Erat fortè summa in tranquillitate tunc mare, delphinorumque grex ingens circa ostium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui subito cete illo conspecto, quò cuique licuit, perfugium habuere, pars tamen maxima ad Sangaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cete verò in eorum primum delphinorum adventu nonnullos ex his, sed improvidos quidem, voravit. Siue itaque fame tunc fortè detineretur, siue id ex certamine ageret continèter & tandiu fugiètes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incurfu delatus, nec volens quidem profundiore se limo immerfir. Vnde quibusvis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limoso è loco exolui: sed quo magis nitēbatur, eo & acrius limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas est & passim perlata, concursu vndique facto, in cete mox irruunt, securibusque vndeque & crebris ictibus præcendendo, neque hoc pacto conficere beluam potuere: funibus demum præualidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris devehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in lōgitudinem triginta, in latitudinem decem hanc esse comperibant. Quam illi per cœtus partiti, vt cuique libuit, vel sibi sale conditam seruarit, vel fortè depasti mox sunt. Byzantini verò siue terræmotu, què senserant, pauefacti; siue fluminis Nili inundatione insolita mori, siue cete prodigio ducti, futura statim animo prælagire, & quisque prædicere, quæ de se fortè excogitarat. Solent nanque mortales, dum rerum admiratione presentium capiuntur, & plerumque simul inscitia, futura quedã pronosticari, & dum molestis opprimuntur, temere contēplando futura prædicere. Ipse verò diuinam Nili supra

*Delphini
cetum
fiunt.*

*Cetus
seipsum
in limo
desi-
sit.*

*Magnitudo
ceti.*

*Pro digis
interpretate.*

terram factam tunc moram, calamitatum multis causâ fuisse crediderim, cere vero illud absumptum, à malis homines vindicari præferre. Sed iam ad proposita redeamus. Totilas igitur his demum peractis, quæ supra iam explicauimus, postquam Romanis in Rusciani præsidio necessaria defuisse accipit, positurum hoc statim se ratus, si commeatus inferri nil possent, positus quamproximè castris in obfisione concedit. Et hyemis iam aderat finis, tertiusque ac decimus se belli circumegerat annus, quod scripsit Procopius. Iustinianus interea Imperator & in Siciliam nauibus misit, qui pedibus militiam facerent, & Valeriano iniunxit, ad Belisarium ut iter acceleraret. Qui fretò traiecto, Hydruntem mox nauigat, ubi cum vxore Belisarium præfectum conuenit. Eadem hac tempestate Antonina Belisarii coniunx Byzantium mittitur, Iustiniani vxorem deprecatura, ut maioribus copiis bellum id pararetur. Sed Theodora tunc Imperatrix morbo correpta iam ex humanis excesserat, cum annos vnum & viginti, mensēque tertium in imperio peregisset. Dum hæc interea agerentur, qui in Rusciani præsidio obfidebantur, necessariorum pressi inopia rerum, in colloquium cum hoste venerunt, apertèque polliciti sunt, in medio ad summum messium tempore, se his præsidium dedituros, nisi aliquod interea sibi subsidium afferatur, seque insuper his conditionibus permissuros, ut integri omnes seruetur. Erant ex Italis in eo præsidio multi delectique viri, & ex Romano exercitu Illyrij equites trecenti, quos Ioannes ibi in custodiam collocarat, Chalaro his quodam genere Massagera præposito, Godilaneque Thrace, præstantibus bello viris: pedites præterea centum ad eius præsidij custodiam missi. Milites interea omnes, quos Belisarius ad vrbis Romæ tutelâ reliquerat, Cononem eorum ducem

*Rusciani
ofsidio.*

*XIII. an-
nus belli Go-
thici.*

*Theodora
Augusta
mors. Anto-
nina legatio-
nem irritâ
reddidit. An-
to gradus
ad prosperi-
tatis Beli-
sarianæ in-
elinationē.*

*In Cononem
propter aua-
ritiam à
suis occisum,
Dei vindic-
ta.*

eē obruncant, id illi crimini dantes, quod frumentum & cæteros commeatus cum eorū iactura cōmeret simul & venditaret. Sacratos deinde viros nonnullos ad Imperatorem mox legant, id sedulo affirmantes, nisi quamprimum effecerit, vt patradi per se in præfectum facinoris nulla de cætero recordatio fiat, nec noxæ id cuiquam detur, & debita sibi stipendia non statim dependerit, ad Totilam se & Gothos protinus concessuros. Id vero ab Imperatore facile impetratum.

16 BELISARIUS interim Hydruntem ad se Ioanne celeriter euocato, cum eo & aliis ducibus maiore iam classe contracta, ad Ruscianum celerrimè nauigat, id summo studio nisus, vt obseffis subsidium ferret. Quam classem præfidiarij milites ex edito conspicati, iam bene sperantes, haudquaquam de cætero sese hostibus dedere animis destinant, tamen si pacta ad deditiōnē dies instaret. Sed præ nimia tempestate reiectæ naues, cum alias

*Tertius in
inclinatio-
nis Belisarij
gradus.*

*Irritus co-
natus.*

*Totilas des-
censum Ro-
manis impe-
dit, unde se-
lix ei successit.*

procul dispersæ non eō cursum, quò cōperant, tenere, sed ad Crotoniacum portum delatæ, cum in vnum iam omnes coissent, rursum Romani ad Ruscianum nauigationem intendunt. Quos barbari vt primū videre, in equos statim delitentes ad littus perueniunt, hostibus in terram descensum prohibitori. Totilas verò nauium proris patientiore per littus spatium suos obiecit, qui tela partim gestarent, partim arcus intenderent: qua re Romani animaduersa, animo mox consternati, accedere propius nil audere, sed aliquandiu nauibus à continenti procul in mare substractis, quieti manere: vnde descensu demum in terram iam desperato, proris in altum versis, euectique longius Crotone in portum iteratò deueniunt, ibique consilio habito, fatius fore est visum, Belisarius vt Romam contem-

*Aliud de
obsessione
soluenda
consilium.*

*Fortis du-
cis constan-
tia munitio
oppidum ta-
dem expu-
gnat.*

*Rusciani
deditio, &
se isfragi-
dum sup-
plicium.*

*Antonina
maritum è
periculorū
flammis im-
munitibus
maturè tra-
hentem sol-
licita.*

deret, & dispositis ibi quam optimè rebus neces-
saria in urbem inferret, Ioannes verò ac Valeria-
nus exercitus duces, vt militibus equisque in terrā
expositis, in Picentes mox irent, hostes perturba-
turi, qui ea è regione oppida obsiderent, sic enim
fore sperabant Totilam a Rusciani obsidione sub-
morum ad se demum contrahere. Ioannes itaque
cum militibus mille consulta exequitur. Valeria-
nus verò periculū veritus, sinu Ionico nauibus cir-
cumito, rectā Anconam enauigat. Sic enim tuto
in agrum Picenum se peruenturum ducebat, & cum
Ioanne copias coniuncturum. Sed ne hoc quidem
Totilas pacto obsidionem soluere voluit, sed eo-
dem ipse in loco perstando, equitum duo milia ex
omni exercitu statim delecta in Picentes transmi-
sit, vt vbi se cum barbaris aliis coniunxissent, Ioan-
nis Valerianique inde milites propulsarent. qui ve-
rò in Rusciani præsidio obsidebantur, vbi his pror-
sus necessaria defuere, nec in Romanis quicquam
spei reliquum esset, Gudilam Deoferumque ad
Totilam mittunt, salutem sibi imprimis precatum,
& pro his, quæ gesserant, veniam. Totilas verò
in alium se neminem desæuiturum esse respondit,
nisi in Chalazarum ipsum, qui factas prius conuen-
tiones peruerterit, cæteris verò remissurum se no-
xam. Sic itaque Totilas recepto per deditiorem
præsidio, Chalazarum manibus primo præcisus, de-
fectisque inde virilibus confestim interficit: milites
autem qui permanere in præsidio vellent, sua sibi
habere iussi, pari sorte cum Gothis futuri, quos ve-
rò non ea conditio oblectaret, abire nudos quò
mallent permisit, quia neminem vellet inuitum
apud se militare. Octoginta igitur suis rebus reli-
ctis Crotonem venerunt, cæteri in præsidio sine
vlla suarū rerū iactura māsere. Cæterum Antonina
Belisarij coniunx Theodora defuncta, cū Byzantiū

peruenisset, ab Imperatore enixius depoposcit, ex Italia ad se Belisarium reuocaret, quod vtiq; facile impetratum. nam & Medorum ingruens bellum, id Iustinianum vt faceret, compellebat. Dum hæc agerentur, fuere qui Imperatori de insidiis cõparandis inter se consultarent. Sed quemadmodum per eos sit ad id facinus ventum, paucis explicabo. Artabanem Imperatoris præfectum, Gonthare tyranno quodam deleto, ingens cupido incescit. Preictam, fœminam forma præstantem, Imperatoris ex sorore neptem, sibi matrimonio iungere: quod vtiq; & ipsa permaximè cupiebat, non hominis amore ducta, sed quia gratias se illi profiteretur debituram quammaximas, quod Areobindi viri tunc sui cædem perstrene vindicasset, sèq; insuper à Gontharis seruiture ac tyrannide liberasset, qui se vel inuitam vellet in vxorem traducere. Quum itaque vtrisque cordi hæc essent, vt nuptiis inter se iungerentur, Preictam quidem Artabanes ad Imperatorem remisit, ipse verò, etsi Libyæ esset vniuersæ præfectus, Imperatoris tamen ad eam rem consequendam opera indigebat: vnde non sanas admodum commentus est causas, vt ille se Byzantium reuocaret. ad id nanque nuptiarum Preictæ spes sola induxerat, quæ cõplura sibi ex his bona fore prætenderet, vt qui futurum se non longe post imperatorem speraret, si Preictam vxorem duxisset. *Homines nanque, qui temere cuiquam rei iccirco incumbunt, vt vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam hæctenus possunt animos sistere, sed maiora quedam opperiantur, ac bene sperando continenter & tam diu procedunt, quoadusque tandem vel ea priuentur felicitate, quam consecuti antehac fuerant.* Imperator itaque Artabanis precibus fatigatus, eum ad se Byzantium renouauit, altero sibi in ea Libyæ præfectura susfecto.

*Insidia imp.
struuntur.*

*Mulier vim
dictæ cupi-
da, omnem
mouet lapi-
dem, vt ani-
mo suo sa-
tisfaciat.*

*Artabanis
ambitio. Vt
nam gloriã
immode-
rato quari-
mus assidue,
nec cessa-
mus donec
mors ipsa sa-
teatur quã-
rula sint no-
stra cõstia.*

Is itaque cum Byzantium se contulisset, admirationi tum primum omnibus esse, & aliorum in se facile benevolentiam promereri, erat nimirum staturæ prolixioris, & mira corporis pulchritudine, morèque honestabant hunc liberales, & ut per paucorum vir erat verborum, ita & factis præcipuus. Sed Imperator maximis hunc decorauit honoribus, nam & militibus, qui Byzantij erant, præfeci; foederatorum deinde principem constitutum, ad consulariæ denique dignitatem pronexit, haud tamen illi Præictam neptem iungere coniugio potuit, ut qui alteram sibi haberet & à primæ uæ ætate matrimonio iunctam, quam utique a se procul reiecerat, nescio qua intercedente de causa, qua fœminæ solent cum uiris iurgari. & hæc quidem quandiu Artabani nil prospere res succedebat, domi ociosa resederat, tacita ferens mala præsentia. Sed postquam Artabanes ex rebus egregiè gestis est clarior factus, & adiuuante fortuna magnitudine præstitit, cum de cætero fœmina nil prorsus repudij tulisset iniuriam, Byzantium venit, & supplicata, ut uirum reciperet precabatur. Tum imperatrix, cui erat innatum infelicibus fœminis assiduo indulgere, hanc uel cum inuico Artabane ut cohabitaret, percensuit, Præictam uero Ioanni cuidam, sed consulari, matrimonio iunxit. Quam rem cum calamitatis loco Artabanes duceret, & ægerrimè ferret, uel eum quidem se, qui beneficiis affectisset, iam oderat: uxorem uero, quam ipse & uolens destinando sibi parasset, eui eius percupidum, ducturum tamen nemo existimabat, sed cum priore sibi perpetuò coëundum, quæ sibi esset omnium insensissima: quod feruè hominem cruciabat. quo factum, ut non longo post Artabanes tempore, ubi & Imperatrix ex humanis excessit, confestim & perlibenter priorem ab se uxore propulerit. Borcudes interea,

Germani

*Artabanes
dignitates
varias ad-
piscatur.*

*Ambitiosus
nebulo abie
Et legitima
uxore, il-
legitimas
ambitio-
pitat, qui-
bus uiam
ad thronum
sibi aperit.*

Germani cuiusdam nomine frater, recens fortè vitam finiera, maxima parte pecuniarum fratri relicta; ac suis. Cùmque illi & vxor esset, & vnica filia, hanc quidem suis ex rebus tantum ex testamento habere Borcudes iussit, quantum ipsa lex cogeret. Vnde & Imperator filia potius duxit opitulandum, quod sanè acrius Germanū offendit. Erat tū fortè Byzantij Arsaces nomine quidā Armenius genere, & Arrabani propinquitate iunctus. Sed pauloante Republicā fraudasse deprehensus hic fuerat, & proditiōnis apertè conuictus, vt qui ad Costoem Persarū regē per fraudē desciscēdo, aduersus Romanos res innouasset. Hūc Imperator camelo impostum, & alia nulla iactura affectum, circumduci per urbem populo spectandū iniunxit: quā Arsaces ignominia grauissimè ferens, in Imperatorē statim moliri insidias, ac dolos neçtere animo destinar. Cùmque & Artabanē eius propinquū offensum vidisset, eo acrius ad iram concire, & verborū insidiis hominem occupando & deprimendo incessere, nō die non nocte denique intermissa, quin de strenuo effeminatū hunc factum identidem exprobraret, & alienis in malis antehac generosum tyrantidem dissoluisse, quandoquidem amicum & mensā adhibitum Goncharem sua manu comprehesum nequiter & inter epulas obruncasset, nunc verò formidolosum se redditum dicere per ignabiā Byzantij resedisse, destituta sine vlla custodia patria, quæ se frequenter seruasset, tamdiu insuetis emacerata triburis, patre amisso, & per causam cōventionis & fœderū interfecto, cæteraque eius progenie in seruitutem abacta, & per Romani imperij dispersa terras. Tum Artabanes satis id sibi videri respōdit, si Romanorum præfectus & consularis vir diceretur. At ille: *Mihi deinde, inquit, ut tuo propinquo, & indigna quædam perposso nil indolestis? Sed duarum*

Providentia diuina rationes in ambitionis prauidiciis.

Arsaces proditoris pœna.

Arsaces corruptus Artabanem.

In a supor breuis est, Animum rege, qui, nisi parerit, imperat.

Oleam eam
no addit i-
ra, nihilque
reâ & con-
sideratè se-
ri finit.

uorum fortune me miseret, quarum altera incenter
priuatus es, alteri vel inuitus cohabitare nunc cogeris.
Atqui neminem decet, qui vel parumper prudentia va-
leat, Iustini eadem in aliud ut differat tempus, que
vtrique patrari spacio breuiore, & intrepide ac tuto potest,
nam & incautus semper, & sine custodibus nugando &
fabulando ad multam noctem hic sedet, circumstantibus
sacratris quibusdam & effæta ætatis uiris, Christiano-
rum scriptis miro studio reuoluendis intentus. Tum Ar-
tabanes; Num nemo, inquit, tibi id facinus molienti ex

Nihil non
audet ira,
& omnia tū
iusta, tum
possibilia si-
bi esse som-
niat.

Iustini propinquis est occursum? Tum ille; istorum
quidem Germanus omnium potentissimus est, & is ser-
uè tibi ac libens suis cum liberis subsidio erit: qui pro eo-
rum inuuenili ætate, & simul inuidia, miris in eum odiis
ardent, & hos equidem spero de se factis omnia conse-
cturos. Nam & ab Imperatore affecti tanta iniuria sunt,
ut non ipsi sumus maiori, nec Armenius quispiam un-
quam. Iitiusmodi Arsaces Artabanem eblandiêdo

Artabanis
eum Arsace
conspiratio
in caput
sup.

demum illectum, ubi suis annuere votis cognouit,
ad Persamenium alium quempiã, Chanarsangem
nomine, rem protinus detulit. Erat sanè hic iunior
& optima corporis valetudine, haud tamen rerum
peritus, sed puerilis admodum & inexpertus. Hic
itaque Arsaces ubi eadem cum Artabane ipso fen-
tite effecit, & in colloquium ut inuicem conueni-
ret, inde mox abiit, id modo præfatus, Germanum
eiusque liberos omnes assentiendo ad id facinus se
adituros.

Sicut fulgur
hominem in
tenebris ita
illustrat ut
via reddat
incertorū:
ita præcepta
ira mentem
accendit si-
milique la-
bafaciat, sur-
bida confi-
lia successu
optato spo-
lians.

17 Et erat quidem Iustinus cæteris Germani
liberis ætate prouectior, iuuenis tamen, & ante o-
mnes pubescens, industrius præterea, & ad geren-
das res promptior, atque adeo ut nondum annis
maturus consularem incenderit cursum. Huic Ar-
saces conuento in æde aliqua sacra colloqui secum
se velle prædixit, in quam ubi est denique uetum, à
Iustino imprimis Arsaces petiit, ut iureiurando
protinus

protinus cōfirmaret, ne quoquam pacto quæ inter se haberentur colloquia, nisi patri duntaxat hominum cuiquam aperiret. Hæc demum se iuranti facturum, exprobrare statim ignauiam atque socordiam Arsaces cœpit, qui Imperatori quum sit sanguine iūctus, plebeios & gregarios homines quosdam videret sibi præferri, magistratūque gerere: se verò quum talis tantūque sit, & sui officij esset ac dignitatis res omnes administrare, non solum Iustinianus contemneret, sed vel eius parentem, qui ad summum virtutis euaserit, nil secus ac eius fratrem non magnificeret, sed in priuata hunc sorte viuere perpetuò sinat. Ad hæc & illud adiicere, quòd nec auunculi quidem sui patri bona omnia delegantis in hæreditatem ipse successerit, quum hæres esset abundè illi suffectus: idque sibi alleuere ad ignominiam concessurum, quum futurum omnino esset, vt de cætero maximè contemnatur, & tunc præcipuè, quum ex Italia Belisarius Byzantium venerit, iam enim in medios ille Illyrios esse nunciabatur. His Arsaces dictis ad parādas Imperatori insidias, vt Iustinum impelleret, huic omnia aperit, quæ ad eam rem perendam cum Artabane sibi Charafangéque composita essent. His auditis Iustinus ex rei absurditate exterritus a deo, vt sui vix compos esset, Arsaci respondit, nec per se quidem, nec patrem suum Germanum patrari id sceleris posse. Sic deinde à colloquio vtrisque digredientibus, Arsaces quæ gesserat, Artabani statim renuntiat. Iustinus ad patrè rem omnem protinus detulit. Is verò ex ordine cuncta Marcello mox explicat, regiæ aulæ præfidi. Sed dum visum illi maturius ea de re consultādum, vtrum ad Imperatorem deferenda tunc esset, an silentio superprimenda, tempus in longum extrahitur. Erat nimirū Marcellus suapte natura vir sanè grauissimus,

*Impij con-
spiratoris
seu patri-
cidi artes.*

*Frustratur
impius spe
sua: & men-
generosa ma-
lis consilijs
nō adhaeret.*

*Præfæti au
la regia &
cuiusvis a-
pud princi-
pes consilia
rj) eximie
virtutes.*

*Marcelli
cunctatio
tunc necessi-
ria, ut rem
accuratus
intelligeret.*

*Iustinus con-
spirationem
patefacit.*

*Proditores
produnt pri-
mū seipfos.*

& pleraque subtrahendo quam optimè disponebat, nec pecunia vlla corrumpi is poterat, nec sales qui dem ferebat, & ludicra risum quoquam pacto mouentiã, nec solutiore sumebat ex vita lætitiã, vt quam grauem inmoderatioremque duceret, & a voluptate quauis penitus alienam, iustitiã præterea acerrimè studiosus, ac feruentissimus veri cultor is erat: vnde nec verba eiusmodi ad Imperatorem referri sinebat, excusans eius se rei nuntium fieri non vsui fore, & simul illud subiiciens, Si seorsum Imperatori renuntiare aliquid velim, Artabanus ipsius suspicaturus statim domestici familiãresque sunt, de se aliquid delatum fuisse. Et Artaces ipse se mea de causa furiosus delitescat, criminis conuinci non poterit. Ipse itaque ni diligenter sim aliquid perscrutatus, & id quidem comperitum sat habeam, nec de facili fidem præbere, nec ad Imperatorem deferre aliquid quiverim. Restat igitur diligenter ut cures, hæc eadem vel præfens ipse vt audiam, vel à probato dignoque fide viro accipiam. Tum verò Germanus filio imperat, Marcelli vt iussa mox exequatur. Artaces autem ea de re Iustino nil prorsus de cætero comunicare, quandoquidem semel se id facturum negarat. Charasangè itaque rogat Iustinus, num ex Artabanis permisso Artaces se conuenisset non enim arcani inquires quicquam huic credere ausim: sed si ipse quippiã velis eorū, quæ factu necessaria sint explicare, in medium postea consulendo aliquid fortè & probè gesturi nos sumus. Tū Charasanges quæ Artabani prius communicasset, Iustino mox aperit. Quū itaque quæ Artaces sibi prædixerat, se peracturum Iustinus, ac patrè affururum negotio fateretur, certus ad colloquiū cōstituitur dies. Quibus rebus Iustinus Marcello renūtiatis, petiit ex amicis vt aliquē ad eã rem destinarer, qui per se audiret, quæ Charasanges effaretur. Tum ille Leōtium dedit, cui & curæ æquitas esset, & vera profari quã maximè

maximè nosset. Hunc verò Germanus in domicili-
 um introductum sic condit, vt audire quæ dice-
 rentur, facile posset, nò tamen videri. Eò quò Chara-
 rasanges ex instituto se còtulisset, explicare ex ordi-
 ne cœpit, quæ cum Artabane Arfacèque con-
 sultasset. Leòtius interim interiore è loco, quæ dice-
 batur, apertius audire, & inter cætera ad ea, quæ
 deinceps Charasanges dixit, aures enixè arrigere:
 quòd si vel Imperatorè occiderint, Belisario tamè
 paulo post Byzantium aduentante, haudquaquam
 sibi processurum consilium. nam si Germanus Im-
 perator crearetur, affuturum mox Belisarium affir-
 mabat, contractoque ex Thraciæ locis ingentibus
 copiis, imperiù in se confestim facturum: vnde ne-
 cessarium fore dicebat, vt rem in Belisarij aduentù
 extraherent, & hunc vt primum in curiam venerit,
 strenuè audendo cù Marcello vna & Imperatore
 pugionibus trucidarent, & hoc pacto geri ré tutius
 posse. Marcellus interim vel de his omnibus cer-
 tior per Leontiù factus, tarditate immodica detri-
 neri, nec ex præpropere acceleratòque nimii re-
 nunciandi hæc studio, Artabani velle mortem in-
 ferre. Germanus verò ad Imperatoris discrimen
 moræ huius & dilationù impatiens, ad Buzen Con-
 stantianumque hæc eadem defert, veritus quòd &
 factù postea est, ne ex diurniore hac mora in su-
 spicionem & ipse veniret. Sed Marcellus multos
 post dies, vbi & Belisarius appropinquare Byzan-
 tiù nuntiabatur, dicta factaque omnia Imperatori
 aperuit. Qua re audita, Iustinianus conuicti in carce-
 rē iubet Artabanis milites, ab hisque vt quæstione
 verù eliceret, principib. nonnullis permisit. Vbi ve-
 rò detectæ insidiæ sunt, & in lucem venere exscri-
 ptæ, omnes eosdem ad se in consilium principes ac
 senatorij ordinis cæteros vocat: his verò & palam,
 quæ quæstione expresserant, recitantibus, in Ger-

*Et nefaria
 consilia sua
 magno suo
 malo alijs
 liberè pate-
 faciunt.*

*Marcellus
 tardus.*

*Tarditatē
 fidelitate
 compensas.
 Optimus cō-
 siliarius.*

*Innocentia
aliquoties
margitur,
sed emergit.*

*Iustinianus
in Germanū
iniustus.*

*Adulatorū
dictū princi-
pes euertun-
tur.*

*Fidus confi-
liarius inno-
centes con-
seruat.*

*Iustinianus
occidentem
amittit. Do-
mestica dis-
sensiois fru-
str.*

manum Iustinūque filium id etiam crimen con-
ferri cœptum. Germanus tamen Marcello Leon-
tiōque in eius excusationem rem probè testatibus,
prodicionis suspicione exoluitur. Ad hæc & Con-
stantianus ipse, ac Buzes iureiurādo intrepidè con-
firmarunt, nullo se pacto Germanū condēnatos,
sed omnia ita se habuisse, ac per Marcellū fuissent,
& Leontium explicata. Vnde senatus sententiam
tulit, ne Germano ea res noxæ impostērū aut fraudi
foret, vt in Rempublicam nil quippiam delin-
quenti. Verū vbi per senatores ad Imperatorem
intus est icum, Iustinianus parari sibi insidias æger-
rimè ferre, & Germano præcipuè acrius succense-
re, eiūsque tarditatem longasque moras ad denun-
ciandum sibi periculū identidem criminando. Dū
interea imperator sic ira succenditur, duo quidam
ex senatoribus illi gratificando, rectè Iustinianum
sentire asseuerabāt, & eam rem ferre molestius vi-
debantur, atque adeo vt Iustinianus iracundiam in-
stigando in maius eueherent, homines nimirum
quibus curæ id esset, vt ex aliena calamitate sibi
gratiam apud dominū quærent. Cæteri verò, vt
pauentes formidinēque contracti, mox conticere,
& ad arbitrium imperatori cuncta permittere, ne
fortè obfistere viderentur. Solus Marcellus vera
profatus Germano saluti fuit, & imperatoris iram
permulsit. Iustinianus igitur Artabanem exaucto-
ratum imprimis, coniuratosque cæteros alius nul-
lis affectos malis, asseruari in carcerem iussit. Dum
hæc gererentur, totius Occidentis barbari imperio
potiuntur. Romani verò cū Gothis & si pauloantè,
vt diximus, debellatis bellum dum integrat, pecu-
niarum hominūque iactura ingenti facta, & sine
vllō eorum commodo Italiam amisere, cum hac si-
mul Illyrios omnes; Thracēsque, quum à barbaris
iam finitimis factis sua omnia agerētur in prædam,
& ipsi

& ipsi item foedè deperderentur. Galliarum partem suæ quondam ditionis effectam, in huius belli principio Gothi Germanis tradiderant, equum minus se posse existimarent Romanis simul ac Germanis resistere. Id sanè factum non solum nil prorsus Romani interpellarūt, sed vt Gallias sibi Germani haberent, Iustinianus vtrò permisit. non enim illi has tutò se possessuros rebātur, nisi & Imperator vt suæ ditionis futuras perpetuò cōfirmasset. Quo factum, vt eo ex tempore principes Germanorum Massyliam Focensium quondam coloniam, & cætera circa id mare loca tenuerint, totiūque eius oræ maritimæ poriti imperio sint, vnde & Arelate nunc resident, ad certaminis equestris spectaculum. aureū nummum natiuo è Galliarum metallo hi cudunt, non Romani Imperatoris, vt cæteri solent, imagine, sed sua impressa. Perfarum siquidem Imperator, & si ad arbitrium argenteum numisma facit, aureo tamen non illi fas est suam vt imponat effigiem, nec barbarorum princeps alius quisquam id facere ausit. Ssd de his hætenus.

*Germanio
Iustinianus
Gallias con-
cessit.*

*Francorum
reges soli nu-
mos aureos
cum imagi-
ne suã cude-
bant.*

18 FRANCI interea pleraque sibi & nullo iure in Venetos occupant loca, quū nec Romani tueri ea iam possent, nec Gothis tantum virium esset, vt his vtrisque bellum inferrēt. Gepedas insuper Sirmii vrbe & Dalmatiæ alias ciuitates maiorem in partem præoccupantes tenebant, quas imperator proximè à Gothis receperat: & Romanos, quos ibi deprehendunt, captiuos abducunt, progrediendòque semper Romanū populabantur imperium. Eaque de causa, nulla his de cætero Iustinianus stipèdia perfoluebat, quæ antehac à Romanis accipere consueuerant. Longobardos

*De Belisa-
rij cū Longo-
bardis adu-
Gepidas
federe actus
rus, de Gepi-
dis quadam
pramittit.*

Longobardi.

ti pecunia donat. Qua ex re Longobardi excitati, omnes a propriis sedibus abeuntes, supra Histrum fluvium non procul a Gepedum natione confidunt. Sed ipsi insuper Dalmatiam omnem, & simul Illyrios adusque Epidamnū depopulati, in seruitutem, quos ceperant, abegere. Sed ex captiuis nōnulli ex fuga domum quum se recepissent, circumeuntes Romanorum imperium barbari, cum his perinde fœdere iuncti, quoscunque nacti ubique fuissent, qui ab se pauloante profugerant, & inuentos apertius noscitant, seruilē in modum comprehensos vt fugitiuos, vel à parentibus ipsis abstractos, nemine resistente trahebant. Eruli præterea alia Dalmatiæ loca Imperatoris permisso & circa Sigidonum urbem habebant, vbi vel ad id tēporis habitant. Deinde Illyrios hi, & supra Thraciā omnia incurstantes, iam pridem depopulantur & vastant.

*Horius se-
des, & res
gesta*

Eruli.

*Longobardi
& Gepida
hostes facti.
Vici in po-
tentes facili
ferro decer-
nant.*

Sed longo post tempore Gepedes ipsi, Lōgobardi-que, vt proximè habitantes, hostes inuicem facti, & armis decernere controuersias cupidi, ad pugnam tempus constituunt. Sed Longobardi haudquaquā Gepedibus pares se fore & solos rati, (nam numero erant hostibus longe inferiores) cum Romanis sibi in eūdum fœdus esse constituunt. vnde ad Imperatorem oratores dimittunt, ipsum id postulatū, haud secus & Gepedes faciunt. Chorifinus tunc temporis Gepedibus præerat, Lōgobardis Alboinus: Imperator igitur aditurum utrosque, seorsum tamen, se pollicetur. Longobardi itaque quum in Imperatoris cōspectum venissent, orationem huiusmodi habuerunt. Nos quidem, ô Imperator, Gepedum facta absurdiora maximum in modum & audaciam obstupescimus, quod cum ea & multitudine sint, ac pariter magnitudine præsent, quam multaque nequiter in tua ditioris homines fecerint, & nobis item hoc tempore maximam iniuriam inferant,

*Longobardo-
rum ad Im-
peratorem
oratio, pro
fœdere ser-
uando aduersus
Gepidas.*

ad te

ad te isti nunc veniant societatem & amicitiam deprecatum, qui soli omnium finitimos extremis iniuriis affecerunt, quos ad iniuriam nouerant opportunos, & ad fallendum perfaciles. & hi quidem suae vecordiae poenas nunc luunt, qui affecti semel iniuria ad hos rursus se conseruit. Sed illud imprimis aduertas, o Imperator, deprecemur quo nam animo Gepedes isti amicitias faciant. sic enim peragere poteris, quae Romano sint imperio conuictura, nam ex praeteritis factis contemplari futura homines queunt, & in tuto eadem constituere. Enimvero si Gepedum mo-

res quis velit, in gratitudinemque simul & iniurias in omnes illatas ostendere, longiore huic proculdubio opus oratione foret ac tempore, externisque testimoniis. Verum ut cetera in presenti omittam, e recentioribus istorum factis exempla nunc capere poteris. Gothi quondam Dacarum terras vectigales habebant. Gepedes omnes circa Histrum utrinque fluium sic habebant, ut veriti Gothorum tunc vires, suos excedere terminos ne attentare quidem potuerint. Nunc vero Romanorum confederati, quorum & se studiosissimos dicunt, sub amicitiae societatisque nomine, in singulos annos ut a praeteritis quondam Imperatoribus, ita & abs te nunc multa & egregia referunt dona. Sed hos equidem perlibenter rogauerim, quibus nam beneficiis pro tantis receptis muneribus Romanos affecerint? At nihil profecto habituri sunt, nec minimum quidem, quod proferant. Quum cause itaque nil pror- sus his esset, quae vobis iniuriam facerent, non voluntate, sed necessitate tunc quiescebant. Vos namque Romani, quae trans Histrum fluium sunt, vestrae facere ditionis non vultis: hos vero, quae circa sunt, quo minus sibi nunc vendicent, Gothorum formido coerces. Quis enim non animi improbitatem in posterum dixerit, vel quod nam amicitiae fuerit stabilimentum, ubi peccandi licentia quaeritur? Non ita res ea se habet, o Imperator, non ita. Potentia nimirum ipsa, hominis praecipue praefert naturam, praegerendarum rerum licentia suos emittentem in publi-

Gepidarum
 varia sceler-
 ra & deli-
 cta propo-
 nit, in huius
 finem.

*Quid Gepi-
da patra-
rint in Ro-
mani impe-
rij praiudi-
cium.*

*Nominatim
Dalmatiã
vsurparit,
nullo pacis
aut belli in-
re.*

*Eorundem
legationem
impudentis-
simam esse
testatur.*

*Conclusio
pathetica,
in qua rai-
setur men-*

cum mores. Nam ubi Gepedes ex vniuersa Dal-
matia eiectos Gothos videre, Romanos verò cum hostibus
pacem & vbiq; terrarum habere, vestras inuadere ter-
ras ausi sunt omnium scelestissimi. Quis enim verbis rei
explicare absurditatem nunc queat? Nõnne Romanum a-
spernati imperium sunt? nõnne fæderum fæderatorumque
hi leges soluere? nõnne in eos inquam contumeliosi fuerunt,
in quos minus oportuit? nõnne denique regia maiestati vim
intulisse videntur? cuius vel seruitus perquam libenter &
merito subeunda his esset, si quod fortè nunc vobis belli
gerendi in hos studium foret. Gepedes, Imperator, Sir-
mium habent, Romanos in seruitutem abducunt, & vni-
uersam Dalmatiam sui se iuris fecisse iactant. Quod un-
quam hi bellum pro vobis gessere, vel nobiscum vna in a-
ciem prodierunt, ni fortè contra vos ipsos potiti victoria
sint? vel cuius nam in certaminis præmium, terram hanc
suam fecere, tametsi mercenarij & vestri milites sint?
Ad hæc accedit, quòd nullo vnquam antehac seculo scele-
stius quippiam fuit hac & presenti ipsorum legatione.
Siquidem vbi ad inferendum vos sibi bellum ardentiores
videre, Byzantium venire ausi sunt, in Imperatorisque
iam tanta per se affecti iniuria conspectum prodire, & ea
de causa vt pro innata his imprudentia vos cohortentur,
in nos bellum vt geratis, qui vestri tam maximo studio ac
beniuolentia detinemur, vel fortè vt vtrò Romanis
restituant, quæ indecenter euaserint, & negligentia
Longobardos incusent, suum apud eos vt facinus depre-
centur, quorum formidine, inuita hac se, & fallaci, sed
sera benignitate communiunt. Sed ei nimirum, qui ex
necessitate gratiam fecerit, succumbat necessarium est, qui
affectus beneficio sit. Quòd si nunc demum ab eorum nolint
indecentibus factis desistere, quid nam de cætero poterat
tantam animorum malignitatem peruincere? Hæc in-
gitur, o Imperator, & si præ verborum barbarica qua-
dam ineptitudine, pro rerum ipsarum dignitate non expli-
carim, tute tamen pro tua prudentia si quid fortè dese-
lius,

Æius, quàm necessitas ipsa deposceret, enarraui; qua ratio de religio-
 manis sint Longobardisque tuis admodum profutura, ut religione: quia
 visum fuerit, peragito. Demum ad cetera te eius rei ad- religiosum
 monitum velim, nos cum Romanis de vera iustitia, diui principem
 nòque cultu, eadem semper, & rectè sensisse: hos verò ut legatus allo
 quebatur.

Ariana hereseos sectatores, nulla vobiscum in re conuen-
 turos. Hæc Longobardi quum denique perorassent, Gopedarum oratores Imperatorem postmodum a-
 deutes, dicere ita exorsi sunt. Par equidem fore cen- Gopedarum
 semus, ô Imperator, ut qui pro ineunda societate ad proximo ad Imp. ora
 ximo veniunt, imprimis edoceant, iustiora quadam se de- tio, qua re
 precatum venisse, & futuris ut socijs, ita & sibi per com- fellunt pro
 moda, & in eam sententiam ut verba mox faciant. Sed virili Lon-
 quemadmodum à Longobardis priores ipsi, affecti iniuria gebarum
 sumus, ex eo quod inferetur, perspicuum fiet. Nos quippe se præstan-
 ex a quo altercationes soluamus, summo studio nitimur: & tiores omni-
 qui stare aliorum sententiæ student, violari non sine iniu- modo esse as-
 ria possunt. Gepedas verò & hominum multitudine, & sine ut lu-
 virtute Longobardos prestare, qui nam eorum, qui id pro- stinianus cõ-
 bè percalleant, in explicando non longior fiat: Et sanè eo- eu factus
 rum qui sapiant, neminem malle existimauerim in prom- ineat.
 ptius aliquod malum incidere, si cum paucioribus iunctus
 certamen aliquod ineat: quandoquidem ei vel maxime
 liceat, cum validioribus in hostem socijs decertando, sine
 periculo referre victoriam. Vobis itaque in alios quoscun-
 que euntibus Gepedes seipsos & arma consueciabunt, ut
 qui vobis obnoxij pro acceptis beneficiis sint, & virium
 magnitudine vestræ Reipublicæ victoriam unà conse-
 quentur. Ad hæc & illud maxime aduertendum, Lon-
 gobardos istos Romanorum in amicitiam nuper venisse:
 Gepedas verò vobis confæderatos esse, & diu iam cogni-
 tos. Amicitia verò temporis diuturnitate conciliata, dis-
 solui non facile potest. Fit itaque, ut belli socios non so-
 lum fortes nacti vos sitis, sed stabiles ac planè perpetuos.
 Hæc sanè iusta sunt nobis ad ineundam vobiscum sociæ-
 tatem allucibiles causæ visæ. Sed aduertite quales nunc

Longobar-
dorum sce-
lera per-
stringit.

Longobardi moribus sint. Controversias omnes inter nos-
ipso abortas, vel hortantibus vobis; ex equitate dissol-
vere minime censuerunt, audacia quadam & temeritate
detenti: & ubi iam bellum in manibus erat, tunc ipsi,
ut praposteri quidem ordine nullo servato, & eorum ve-
palium impotentia fieret, ad vos veniunt deprecatum Ro-
manos, pro his ut indecenter certamen suscipiatis. Proinde

Dalmatia
usurpationem
deuat.

predones isti Sirmium oppidum & cetera Dalmatiae
loca belli vobis causam fore pratendunt: tametsi Impera-
tori tibi ciuitatum tantum & locorum supersit, ut vel homi-
ninum nationes nonnullas perquiras, quibus imperij
partem aliquam ad incolendum concedas, quemadmo-
dum Francos, Erulorumque gentem, vel istos insuper
Longobardos tot tantisque vel ciuitatibus, vel locis dona-
sti, ut ea vix quisquam queat enumerare. Nos vero ex
tua amicitia fiduciam nacti, omnia ut tibi collibuit, egi-
mus. nam qui aliis sua prodiderit, potiore longe est sorte,
quam qui ea dono acceperit. putat nanque donum se ac-
cepisse, qui id prior contulerit, si modo pro munere in
alios sorte collato non assequatur iniuriam. Atqui ami-
citiæ tecum conciliatæ quisquam id confidentia fecerit,
quod & Gepides fecisse erga Romanos sunt visi: quo-
rum ipsi in nos beneficia recordati, quammaximè id ex
fædere ipso deposcimus, nobiscum in Longobardos bellum
geratis: sin vero minus id placet, at saltem neutris nostrum
fauendo, ut seorsum absitis. Si rebus hoc pacto nostris
consuleritis, quæ equiora sunt facturi vos estis, & pro
Romani imperij dignitate. Hæc Gepides.

Gepidas in
fide & ami-
citiâ constâ-
tiores fore
prædicit.

Iustiniani
cum Longo-
bardis factis,
& in
Gepidas ex-
peditis.

19 Hic auditis Iustinianus, consilio habi-
to, Gepedes quidem re infecta dimittit: cum Longo-
bardis vero belli societate inita, iureiurandò-
que confirmata, equitum ultra decem millia ad
eos mox mittit. Romanis ducibus commone-
factis, Gepedarum ut gente celerrime debellata,
maximo in Italiam studio, cum equitatu omni
contenderent. Hos inde ad Longobardos euntes,

mille

mille & quingenti duntaxat Eruli è sociis sequebantur . nam cæteri omnes Romanis paulo ante desertis , cum Gepedibus ipsis conuenerant . Sed Romanorum pars militum quædam dum ad Longobardos contendit . in Erulos quosdam Aorto duce ex insperato incidunt : inde pugna fumma contentione & strenue facta , Romani victores euadunt , Aortumque ducem , & Erulorum non paucos interficiunt . Gepedes interea cognito exercitus Romani aduentu , & hunc quidem appropinquare , omnes extemplo cum Longobardis discordias soluunt , & fœderibus inuicem factis , in vnum vel Romanis inuitis mox cœunt . Quod vtiq; vbi Romanorum cognouit exercitus , vt dubius animi , conflictari hæréque , quid nam in re præsentis esset , & periculosa facturus . non enim vel progredi poterat , vel retro iam cedere , præfectis verentibus , ne Gepedes Erulique incurstantes , Illyriorum loca popularentur . Eodem itaque , quo consisterat loco , positus castris quum expectandum denique censuisset , quemadmodum secum tunc ageretur , Imperatori significauit . Sed de his hætenus . Ipse verò vnde digressus sum , redeo . Belisarius interim nulla referens militiæ decora Byzantium venit , quum per quinquennium ex Italia nusquam abcessisset , nec poruisset per eam quoquam pacto vagari , sed tacita fuga quadam deterritus , vt virabundus , id omne tempus de loco ad locum migrando consumpsit . Qua ex re factum , vt urbem Romam iteratò in seruitutem receperint Gothi , cum eaque & cætera fere Italiæ oppida . Perusiam tamen in Thuscia primatum facile nactam Belisarius quum arctius obsideret , discedens reliquit , & ex itinere per suos captam accepit . Byzantium demum quum peruenisset , ibi diutius commoratus , ex ocio

*Erulorum
clades.*

*Longobar-
dorum perf
dia.*

*Belisarius
Byzantium
redit inglor-
rius . Specu-
lum mis-
eria & vana
tati huma-
na.*

*Belisarij vi-
ta mutata.*

*Invidiam
suade-
clinat pru-
dens auli-
cus.*

*De Ildige
Longobar-
do.*

*Inter prima
vires viros
eragadia-
rum argu-
menta appa-
rent.*

*Alboinus
Longobardi-
vex.*

viuere, & in delitiis affluētibus opibus agere, rebus antehac feliciter gestis contentus. Vigilius autem vrbis Romanæ præsul cum Italicensibus aliis & primoribus viris, qui secum Byzantij erant, ab Imperatore suppliciter & enixius postulabant, Italiã omnibus in suam vt viribus redigeret potestatem. Sed Gothicus præ cæteris maximè vir sanè patri-rius, ad ipsum id hunc crebrò impellere hortari-que, vt qui ea de causa Byzantium se contulisset. Imperator vero Italiam sibi curæ fore respondit. Sed circa Christianorum dogmata componenda nimis inrentus, eorum altercationes vt recta dispo-neret, nitebatur. Ildiges interea Longobardus vir quidam, eius rei ob gratiam se ad Sclauinos, & inde ad Gepedas contulit, quam explicaturus mox sum. Ea tempestate, qua Longobardis Baces imperita-bat, huic nepos erat Risidulfus nomine, quem lex ad eam præfecturam, si Baces decederet, euocabat. Sed Baces ipse dum filio prospicit, & ad hunc vt principatus veniret enixe curat, criminis Risidul-phum insimulauit, noxæ nil profus habentis, eoque hominem exilij iactura affecit, qui statim è pa-tria profugus factus, cum paucis quibusdã ad Bar-nas profugit, liberis duob. dimissis. Sed Baces tra-dita nõ parua Barnis illis pecunia facillè suadet, Ri-sidulfum vt necarent. Ex Risidulfi verò tunc libe-ris alter mobo interiit, alter & hic quidem Ildiges se in Sclauinos fuga recepit. Non longe post Baces quum in ægritudinem incidisset, ex humanis ab-fcessit. Hoc mortuo ad Baldarum Bacis tunc filium Longobardorum imperium venit, quumq; is puer admodum esset, Alboinus tutor mox constitutus regnum administrabat, ex eoque sibi quammaxi-mis viribus comparatis, imperium non longo post tempore & ipse obtinuit, puero ex morbo protinus decedente. Quum itaq; Gepedas inter & Longo-bardos

bardos bellum iam pararetur, Ildiges statim Longobardis, qui se sequebantur, & Sclauinorum compluribus, secum eductis, ad Gepedas venit, satis sperantes suæ gentis hunc principem fore. Quum itaque Gepedes per foederum causam iungendorum ad Longobardos venissent, Alboinus ab his statim, ut ab amicis deposcit, Ildigem sibi in potestatem ut traderent. Tum Gepedes, quum hominem prodere nil profus decernunt, inde abire, quò vellet, Ildigem liberè permiserunt. Tunc ille statim & nulla interposita mora, cum Gepedibus quibusdam comitibus suis & voluntariis, ad Sclauinos iteratò se cõfert, indeque ad Gothos & Totilam venit, exercitum non minoris numeri ductans quam militum sexcentorum. in Venetòsq; demum profectus, quum Romanos Lazaro quodam duce obuios habuisset, cum his acie statim conflixit. Vnde Ildiges Romanis in fugam actis, & cõpluribus interfectis, non tamè suas cum Gothis copias iunxit, sed flumine Histro traiecto rursus in Sclauinos secessit. Dum hæc interea gererentur, Belisarij armiger quidam Ilaus nomine, genere barbarus, suapte natura iracundus & acer, per Gothos aliàs in Italia captus, ad Totilam, & si ad defectionem nil profus causæ nactus, desciuit. Hunc Totilas copiis magnis præfectum ad Dalmatiæ loca cum classe transmisit. Qui vbi ad locum Muchirum vocatù peruenit, qui ferme maritimus est, & Salonis quamproximus, principio quidem cum eius regionis hominibus haud secus diuersabatur, ac Belisarium tam magnæ opinionis virum propinquitate contingeret, ense deinde nudato, hortatusque suos ad facinus, omnibus extemplo necatis, eorumque rebus direptis, inde mox abiit, locumque alium quendam quæ Laureatem vocat Romanis, ad litus situm inuadit, & in cõtinente egressus, quos obuios habet obrucat. Quod vbi factum Claudianus rescivit,

Ildiges ab Alboino quæsitus Gepidas beneuolus reperit, & cum lecta militum manu ad Totilam se confert, & Romanos prælio fugat.

Miles iracundus & acer facillè ad hostem desciuit.

Crudelis militum barbarum & immane facinus.

qui Salonis tum præerat, exercitum nauibus, quas dromonas dicunt, impositum, aduersus hunc misit. Qui postquam Larueatem peruenit, maximo interuallo prælio vincitur, in fugamque versi, ut licuit, per continentem capestunt, relictis in portu dromonibus, vbi & nauigia aliqua pleraque aderant, frumento & aliis comitatibus plena. Quibus omnibus illas direptis, interfectisque quos prope deprehendit, aliarum rerum ingenti cum præda ad Totilam rediit. Sic demum exacta iam hyeme, quartus & decimus annus belli huius exhibuit, quod literis Procopius comendauit. Totilas deinde copias vniuersas Romam ductauit, hancque circumuallando obsedit. Dimiserat ad vrbs custodiam Belisarius millia hominum tria fortissimorum, hisque Diogenem hastatorum suorum ducem & solum præfecit: qui utique & sapientia præstabat & viribus, proptereaque diurna ea fuit obsessio. nam & obsessi superante virtute, vniuersis Gothorum resistere posse copiis videbantur, & Diogenes diligentior ad vrbs custodiam erat, ne mœnibus appropinquarent, frumentoque intra urbem iam sato, ne de cætero suis necessaria deessent, effecerat. Barbari vero, quum oppugnare mœnia attētaissent, reiecti mox sunt, Romanis hos strenuè repellentibus, Portu tamen ciuitate potiti, Romanis enixius obsidebant. Imperator interim Belisarium conspicatus ad se Byzantium aduenisse, alterū aduersus Gothos præfectū non lōge post mittere animo destinat. quod utique si denique pergisset, & milites ex Byzantio continenter in Italiam missi cum Romano exercitu se coniunxissent, profecto nil ambigam, Romam eius in ditione mansuram fuisse, trique hostem facile superatū. sed quum Liberiū, & si Romanum & consularem virū, ad Romanæ vrbs nunc deligit præfecturā, nunc aliis

*XV. annus
belli Gothi-
cis.*

*Roma vrbs
sua obsessa.*

*Diogenis
præfecti sin-
gulari indu-
stria.*

*Iustiniani
oscitantia
perniciosa.*

aliis semet interpellat negociis, cunctandóque interim, & rem prolatando prior illa animi promptitudo supprimitur; factum est, vt in longum extracta sit ea vrbis obsidio, & Isauri quidam, qui Capenam ad portam haberét custodias, exemplo partim Isaurorum alias Afinariam portã Gothis prodentium ducti, partim etiam causati nõ debita sibi stipendia solui, quàm occultissimè cum Totila in colloquium venerint, & vrbem illi prodituros se fateantur. Vnde constituta dies ad facinus est. quæ vbi demum aduenit, id rei Totilas machinatur. In Tyberim fluuium prima noctis vigilia naues longas duas immisit, hisque viros imposuit strenuos, & nonnullos tuba canendi gnaros, imprimis admonitos, flumine vt aduerso remigantes procederét, & vbi quàm proximè muros venissent, quanta vis possent, buccina clangorem ederent. Ipse interea hostem frustratus, Capenam ad portam paratum habebat exercitum: quúmque animo agitasset multos militum Romanorum noctis beneficio euasuros, habiturosque aliquod, vt in tenebris delitescendo, effugium; eiusdem regione portæ fortissimos viros, & aliis nonnullis in locis in insidiis locat, & simul iniungit, Romanos vt fugiètes necarent. Qui itaque in nauibus erant, vbi proximè ad muros venerunt, vt imperatũ his fuerat, ingenti clangere sonitu cæpere.

20 ROMANI verò rei nouitate obstupefacti, maiorique percussu formidine, ac derepète turbati, temerè relictis custodiis eò omnes statim concurrere, vbi datũ fuerat buccina signum, eã muri partem hostes fuisse adortos rati. soli omnium proditores Isauri in suis custodiis perstirere, & portis hostibus patefactis, hos intra vrbem excipiunt. Ingens eo in loco superuenientium cædes facta, multi iam ex Romanis per alias, & ab hac diuersissimas por-

Isauri Romanos iterum produnt.

Totila fraegema.

Sagacitas exercitatus ducis.

Rei nouitas in exercitatos mente placida, quum maxime opus est, frui non finit.

tas abibant; sed qui Centumcellas petebant, in insidiatores delati trucidabantur, vix paucis euadentibus, quos inter & Diogenem ferunt præfectum

*Pauli Cili-
ois in pericu-
lo præfuerat
animo & fo-
lix fortun-
do.*

iam faucium in tutum se recepisse. Erat in Romano exercitu Paulus quidam genere Cilix, qui Belisarij domui pauloante præfuerat, & equitum deinde præfectus est turmæ, in Italiâque vel antehac militauerat, & cum Diogene vna denique fuerat ad vrbis custodiam cõstitutus. Is itaque Roma iam capta cum equitibus quadringentis ad Adriani sepulchrum confugit, ponte præoccupato, qui ad facram beati Petri fert ædem. Gothorum itaque copiarum prima luce hoc ipso in ponte vbi cum his pugnam cõseruere, vel Romanis validissimè resistentibus superiores iam erant. Sed barbarorum, quia in angusto suamet ipsi præ multitudine cõferti nimis & pressius dimicarent, magna vis cecidit. Quod

*Pugna re-
remissio tem-
pestiua.*

vbi Totilas ipse animaduertit, & magno suorum detrimento rem geri, signo receptui dato pugnam remisit, Gothosque monuit, vt ex aduerso hostium insidendo quiescerent, fame ratus Romanos se viros ocysus comprehensurum. Paulus interea, & equites quadringenti, quum inedia laborarent, eam noctem in somnè egerunt. Insequenti autem die inito consilio, equos interficere statuunt, & eorum carnibus quoad possent, de cætero vesci: sed insoliti cibi rædio ac nausea capti, in serum diei rem differunt,

*Male suada
fames.*

tametsi acerrimè iam fame opprimerentur. Itaque diu secum fluctuari animo, inuicem ad audax facinus se cohortando, longè sibi melius fore decernunt, decenti potius aliquo mortis genere vitam finire, quàm fame turpiter indecèterque interire. In hostium igitur impetum & deimproviso facere stauunt, ex hisque tam multos occidere, quantum cuique virium foret, ac strenuè demum mortem obire: vnde se mutuo ac derepente complexi, deo-

sculatique

*Desperan-
tium virile
consilium.*

seulatiq; mortis vitam gratanter mox ineunt, vt omnes vnâ ac subito perituri. Quare Totilas cognita, veritus ne homines morti se deuouêtes, desperata salute, in sanabilibus Gothos malis affecturi mox essent, ad hos protinus misit, qui alteram ex his optionem offerret, vt aut equis dimissis, armisque depositis, iureiurando dato, ne in Gothos de cætero militarent, integri omnes dimissi Byzantiũ irent: vel sua sibi habentes, æqua cum Gothis sorte apud se militiam exercerent. Quibus conditionibus Romani libenter acceptis, tum primùm abire omnes Byzantium malle: deinde pedites & inermes abscedere quum hos puduisset, & ad hæc veriti, ne in tam longo itinere in insidias præcipitando perirent, & simul id incusarent, longi temporis Romanam Rempublicam debere sibi stipendia, Gothorum demum se copiis voluntarij omnes immiscerent. Paulus duntaxat, & Isaurus Mindus Totilæ quum in conspectum venissent, Byzantium dimitti se precabantur, filios affirmantes, vxorẽsque sibi in ea patria esse, sine quibus vitam ducere minime possent. Quibus Totilas vt vera farentibus, viatico condonatis, commearũque dato, & qui se in super ducerent, liberam Byzantium abeundi potestatem permisit. Cæteri deinde Romani, qui ad sacras ædes confugerant, trecentorum fere hominum numero, fide salutis accepta, exemplo ad Totilam concesserunt: cui urbem Romam nec delere quidẽ animo inerat, nec penitus destituere, sed ea de causa, quam explicaturus mox sum, potius duxit, vt per Gothos Romanosque ipsos incoletetur, & senatorios viros. Miserat is pauloantè Francorum ad principem deprecatum, sibi vt filiam in matrimonium daret: cuius ille repudiatis petitionibus, Italia eum nec esse Imperatorem in præsentia dixit, nec imposterum fore, vt qui vrbe capta, nec eius

Totila prudens factus. Est enim sapientis ducem vel vnus militis vitam habere pretiosissimam.

Romani ad Gothos accedunt.

Paulus & Mindus Totilam benignum experiantur.

Totila Francorum rex filiam negat uxorem.

*Romam To-
tilas instau-
rat. Ita mi-
vis rationib.
diuina pro-
uidentia ho-
mines & ci-
uitates,
prout vult,
conseruat.*

*Totilas Go-
thicum re-
gnum stabili-
sere studet.*

*Sed frustra,
nam potius
eelum duos
soles, quam
solum vni-
cum duos
reges conti-
nebit.*

*Artes, qui-
bus presidia
vñ ad dedi-
tionem solli-
citantur.*

quidem seruare possessionem potuerit, sed per se in partem deletam, hostibus iteratò habendā permiserit. Quo responso Totilas ipse permotus, tunc statim & sedulo commeatus in urbem importari, sarcinæque omnia imperauit, quæ vel igne absumpta fuissent, vel per se demolita: Romanosque & patritios viros & cæteros omnes, quos in Campaniam antea emisisset, in patriam reuocandos curauit. In vrbe deinde equestri certamine constituto, lustrauit exercitum, vt in Siciliam cõfestim ducturus. Haud secus & naues numero quadringentas naualem perinde in pugñā mox cõparat, ratiũmque aliarũ vim maximam, quas ex oriente per Imperatorem in Italiam missas, cum viris oneribusque per omne id belli tempus exceperat. Stephanum deinde Romanum virum ad imperatorem delegat precatum, vt bellum id solueret, & sibi ex fœdere iungeretur. Gothosque haberet socios, quum in alios esset hostes eundum. Sed imperator neque in conspectum quidẽ sibi vt Totilæ legatus veniret, permisit; nec eius mandata admodũ magnificet. Quæ omnia quum Totilæ fuissent per legatũ renuncta, redintegrare bellũ parabat, idque sibi in commodum cessurum rebatur, si Centumcellis antea perentatis, in Siciliam se denique cõferret. Centumcellas verò Diogenes afferuabat, Belisarij armiger, & magnas habebat apud se copias. Gothorum verò exercitus, vbi ad hanc urbem peruenit, Romanorum stationem quamproximè positis castris in obsidionem confedit. Totilas inde missis ad Diogenem oratoribus, primò si se dedere & oppidum veller, tentauit: mox vbi frustra id factum vidit, milites ipsos ad prælium prouocauit, si fortè armis decernere mallent, rem vt statim aggredierentur: & alioquin sedulo hos demum admonuit, nil his spei reliquum fore, nec alias vnquã ab imperatore affuturas

affuturas sibi suppetias vires : huncque identidem dicere, haudquaquam bellum de cætero cum Gothis gesturum, vt qui captam urbem iam diu fuisse aduertat, nec vllam recuperandi eam spem habeat. Itaque optionem his obtulit, vt pro arbitrio hanc & statim deligerent. aut enim paribus se cum Gothis conditionibus iungerent, aut inde quò vellét, abirent incolumes, vel Byzantium se statim reciperent. Tum verò Diogenes eiuſque milites, non suæ voluntatis esse respondent pugna decernere, vel Gothorum se exercitibus intermiscere, vt qui sine liberis vxoribusque obsidum loco datis viuere nequeant: oppidum deinde, quod eorum in fidem custodiendum acceperint, dedere se sine decenti aliqua ratione non posse: si sibi liceret ad imperatorem nuntios mittere, eius fortè permissu id dedituros. rem itaque in tempus aliquod extraheret, precabantur; dum Iustiniano vt cunque significarent, quo statu res in præsentia essent: quòd si intra præstitutum his per se diem nullum sibi ex Byzantio auxilium venerit, abituros se statim, traditurosque urbem. Hæc demum cõditiones quum Totilæ placuissent, de die inter se conuenitur, qua ea, quæ dixerant, peragerentur. Viri deinde triginta vtrinque in obsides dati, Gothique obsidione soluta in Siciliam recesserunt: qui vbi Rhegium peruenere, haudquaquam prius intermedium fretum traiciunt, quam Rhegij præsidium pertentassent. Præerat tum eius loci custodia Philimuth Huneriuſque per Belisarium præsidēs constituti: qui quum multos & fortissimos apud se milites tum fortè haberent, à mœnibus non solum hostes erumpendo propellunt, sed vel pugnam cum his conferentes victoriam retulere. Verum quum numero essent longe inferiores, intra muros quieti de cætero se continebant. Totilas verò exercitus ibi parte in

*Prudentis
ducis animo
sum & hone
stam respon
sum.*

*Conditiones
futura ded
tionis.*

*Rhegij præ
sidium tenta
tur à Go
this. Prospe
rum succes
sum sequum
tur victores
& urgent.*

obfessionem relicta, potiturum se fame præsidio, & Romanos simul opperiendo victurum ratus. Tarentum cætero exercitu misso, sine vilo negotio præsidium capit. Gothi interea, quos ipse in agro Piceno reliquerat, Ariminum proditione ceperunt. Quod vbi primum Imperator accepit, Germanum ex sorore nepotem bello aduersus Totilam Gothosque præfecit: cuius in Italiam vbi demum aduentus perlata est fama, Gothi imprimis curis ingentibus afflicti, Germanumque nimis reformidare, vt cuius nomen apud omnes celeberrimum esset, eoque & Romani sperare quam optimè, cæterique Imperatoris in Italia milites ferre omnia tolerantius mala. Imperator tamen nescio quo pacto quam eum penitisset, Liberium Romanum, cuius iam supra meminimus, ad id bellum gerendum Germani loco decernit: qui etiam quum ad iter se præpararet, & cum exercitu nauigaturum statim se crederet, Imperatoris secundo iam penitentis iussu interpellatur. Dum hæc interea agerentur, Verus nomine quidam, & sanè bellicosissimus non magna suorum manu prælium cum Gothis à Ra-uenna non procul conseruit, vnde militum non parua facta iactura, & ipse simul moribundus occubuit.

*Ariminum
à Gothis ca-
ptum.*

*Iustinianus
cõpula bona
mutat. In-
constanza
viris princi-
pibus admo-
dum femi-
naris.*

*Digressio de
Sclauinorũ
excursionib.
& victori-
is.*

21 SVB id tempestatis & Sclauinorum exercitus non vltra tria milia hominum Histrum nemine obsistente traiecit, eoque non difficulter traiecto, diuersi abintuicem abiere: quorum pars altera mille & quingentos viros habebat, totidè verò & altera. His cum vtrisque barbarorum cohortibus, seorsum tamen, Romani exercitus duces, in Illyria partim, partim in Thracia congressi vincuntur. Hisque cadentibus, & ingenti accepta suorum clade, qui prælio fortè integri superfuere, fuga in tutum se receperunt. Romanis itaque ducibus per barbaros interfectis,

terfectis, numero impares, cum altera barbarorum
 cohorte & Asbadus imperatoris antehac armiger,
 equitum deinde turmæ præfectus congregitur. Il-
 lorum suis fugatis cæsisque viuis quum in hostium
 potestatem venisset, demptis primò à tergo loris,
 & per Sclauinos in ignem coniectus crematur. His
 ita peractis, omnia Illyriorum barbari Thracum-
 que loca depopulati, pleraque obsidione præsidia
 capiunt, non mœnibus primò (vt affolet) oppugna-
 tis, non villos in campos attentato descensu, vt qui
 nec Romanorum terras excurrere niterentur, nec
 aliàs vnquam Histrum pertransire ausi sint, nisi se-
 mel & superiore quodam, quo diximus, tempore.
 Barbari igitur Asbado deuicto cæsoque ad mare
 vsque cuncta depopulantes, vrbem maritimam mœ-
 nibus expugnatis ceperunt, tamen ea præualidum
 intra se haberet præsidium, & mari adiacentium
 vrbium Metropolis esset, quæ à Byzantio abest
 dierum duodecim iter: arte tamen hac eam vrbem
 cepere. Barbarorum pars maxima circa muros &
 locis difficilimis se forte abdiderant, pauci quidam
 quum ad portas venissent in orientem versas, qui
 in propugnaculis erant, Romanos acrius infesta-
 bant. Milites itaque qui in præsidio stabant, non
 maiori numero barbaros esse rati, quàm quo vide-
 derentur se inualisse, desumptis mox armis & eru-
 ptione facta, ex vrbe in hos impetum faciunt. Tum
 verò barbari retrò mox cedere, ac pedem referre,
 in se irruentibus fugæ speciem ac formidinem præ-
 ferentes. Romani verò studio hos insectandi eue-
 sti, quàm procul à muris recesserant. Tunc barbari
 ex insidiis confestim existunt, & insectantibus
 post terga Romanis comparuere, hisque ad vrbem
 reditum intercludunt: qui verò fugere videban-
 tur, ex insperato quum se in hostem vertissent,
 dubiis Romanis mox redditus interclusisque;

*In Aspadis
 Gothorum
 effera &
 crudelis im-
 manitas.*

*Sclauinorū
 migrationes.*

*Populatio-
 nes.*

*Sclauinorū
 strategema.*

*Romanorū
 impetus re-
 merarius.*

*Inde omnium
 lugenda stra-
 ges.*

& ad vnum denique omnibus interfectis muros aggregiuntur. Sed vrbs incolæ militū viribus destituti, vt prorsus consilij inopes hostes se inuadentes hac arte oppugnāt. Oleum pice multum immixtum & feruens in subeuntes supernè infundunt, saxorumque in hos moles tam crebro, prooluunt, vt non procul abesset quin periculū propularent. Sed barbari oppidanos assiduis telorum immissionibus quum a propugnaculis discedere summa vi coëgissent, ad motis mœnibus scalis, urbem primo impetu capiunt, & ad hominū quindecim millia interficiūt, rebûsque vniuersis direptis, pueros ac fœminas in seruitutem abducūt, tametsi quum agrum Romanum inuadere tū primū cepissent, nulli ætati pepercerint, vt qui eos, in quos incidissent, sine vilo delectu necarent, atque adeo, vt Illyriorum Thracūmque terra insepultis cadaueribus repletur: quos verò obuios habuissent, non ense, non telo occidere, vel armorū genere aliquo consueto, sed acutissimos in terram palos figentes, summa vi miseros superimponere, summūque pali & id præ acutum per inferiorem pudendamque partem trudendo, & per viscera adigendo interiora excruciare. Constat his sanè aliud tormētū genus excogitatum. nā & ad sudes quernas & crassiores altius in terram defixas, pedes manûsque captiuorum deligant, fuste deinde caput diuerberantes, veluti in canes serpentesve, & eiusmodi cætera defæuendo morte conficiunt. Alios verò cum bobus pecudibusque, & id ceteris genus, quos abigere domum non satis commodè præ senio possunt, locis arctioribus coërcendo igne inclementius cremant. Hunc igitur in modū Sclauini quocumque offenderant, interfectis, coorti inter se demum, ac nimio profuso iam sanguine temulentis, captiuorum numero infinito, prædæque in-

*Oppidanorū
fortis sed in
felix propu-
gnatio.*

*Plurima
moris ima-
ge in vrbe
vi expugna-
ta.*

*Sclauinorū
immanitas.*

*Miserrima
captiuorum
conditio.*

genti

genti abactis, ad pristinos lares se receperunt. Gothi interea Rhegij adorti præsidium, id expugnare pertentant. Sed qui intus obsidebantur, fortissimè repugnâtes, hos procul ab se perpulere. Totilas vero quum necessaria cognouisset obsessis deesse, dimissâ ibi ad custodiâ exercitus parte, ne aliquid hostes inferrent, sed commeatus inopia se dederent Gothis, ipse cæteris traiectis in Siciliâ copiis, Messanæ adortus est mœnia, cui mox Domentiolus, qui ei vrbi & Romanis militibus præerat, extra muros occurrens, certamine cum Gothis inito, bello non inferior fuit. Intra urbem deinde quum se recepisset, eius intentus custodiæ quiescebat. Gothi verò nemine sibi deinceps obuiam prodeunte, Siciliam ferè omnem depopulantur. Sed Romani in Rhegio circumfessi, quum sibi necessaria penitus defuissent, se simul & oppidum hostibus tradidere. Quæ omnia vbi Imperator accepit, contracta mox nauium classe, & exercitu ex peditum cohortibus non parui momenti parato, nauibusque statim imposito, Liberium vniuersis præfecit, & quam celerimè iussit vt in Siciliâ nauigaret, eamq; enixè seruaret periclitantem. Liberium tamen classi se præfecisse pœnituit, vt effœtæ ætatis iam virum, rei que bellicæ imperitum. Vnde Artabanem delicti in se venia data. Thraciæ cohortibus ducem præfecit, & paruis cum copiis in Siciliam confestim transmisit, iussitque vt Liberij, quem ad se reuocarat, classem reciperet. Summæ tamen totius aduersus Gothos & Totilam belli, Germanus ex sorore nepotem præposuit, cui non magnum exercitum tradidit, sed ingenti pecunia data, ex Thracibus Illyriisque quammaximas vt cogeret copias imperauit, coactaque in Italiam celerius duceret. Sed magno Germanus studio tenebatur, Gothis quandoque tandem deuictis, ingentem ex ea re sibi

*Totilas Siciliam ingredi-
ditur, obse-
so prius Re-
gio & Mes-
sana.*

*Regij dedis-
sio.*

*Artabanus
in Siciliam
mittitur.*

*Germanus
bello præfe-
ctus cum po-
tissime ma-
xima.*

*Germani
res in Afric-
a gesta.*

laudem comparare, vt quemadmodum Libyam Romano imperio conseruasset, ita & Italiam vendicaret. Stotza nanque in Libya tyrannidē exercente, & eius prouinciæ imperio occupato, Germanus statim per imperatorem eō transmissus, superatis mirifice bello seditionis nonnullis, & tyranno deletō, tyrannidēque prorsus extincta, Romano Libyam recuperat imperio. Vnde vel Italiam in potestatem recipiendi magna illi spes erat: quandoquidem & Mathasuntham Amalassunthæ filiam, Theoderici neptem nuper in vxorem traduxerat, Vitrige mortuo, cui prius illa denupserat, & Gothos Mathasunthæ vxoris verecundia ductos, quam secum in expeditionem ducere constituerat, aduersum se arma sumere non ausuros fidebat, repetita præsertim Theoderici memoria, & simul Alarici, in se aliās imperantium. Germanus itaque ingentem pecuniam, partim imperatoris, partim suam, & hanc non minorem, effusus prodigendo, ex bellicosissimis viris quā maximo contracto exercitu, breui non modicas consequutus est vires. nam Romani egregij bello viri præfectis alijs fastiditis, quorum ipsi hastati peltatique milites extiuisent, Germanum promptius sequi, & ex Byzantio item ac Thraciæ locis Illyricisque permul-ti, Germanique ipsius liberi in hanc secum expeditionem miro studio ferri. Ex nonnullis præterea equitum turmis, qui in Thracia collocati iam antea fuerant, imperatoris permisu delectus habitus est, barbarorum insuper multi ad Histrum flumen nec stationem habentium, tanti viri fama ac gloria ducti, non mediocri accepta pecunia Romano se exercitui adiungere: haud secus & ex barbaris alij vnde quaque terrarum contracti, ad hunc confluebant, Longobardorumque dux ipse armatos mille, quos paratos habebat, produxit. His itaq; & longe maiori-

*Mathasun-
tha Germa-
ni vxor.*

*Magnitudo
animi copia-
rum Germa-
ni, ducis for-
tiss & libe-
ralissimi.*

*Fama glo-
ridque du-
ci milites
allicit.*

maioribus in Italia apparatibus nunciatis, qualia solet fama progrediendo humanis in rebus efficere, Gothi statim formidine capi, & in ancipiti esse, vtrum aduersus Theoderici genus belligerandum sibi iam esset, an minime. Milites verò Romani, qui cum Gothis inuiti forte tunc militabant, ad Germanum qui nunciaret miserunt, vbi se primùm in Italiam aduentasse cognouerint, & in castris eius exercitum resedisse, nulla interposita mora ad eum se conuenturos. Imperatoris præterea exercitus milites, qui Rauennę fuerant, & aliis in Italię locis relictı, vt spe optima confirmati, Iustiniano per se loca omnia diligenter seruanda duxere. Quin etiam & cæteri omnes, qui vbi cū hostibus manus conseruissent, deuicti prælio essent, & ex fuga (vt licuit) diuersim dilapı superfuere, postquam Germanum iter in Italiam facere acceperunt, agmine vno in Histriam se conferentes, ibique Romanum exercitum præstolando, quieti manebant. Ad hæc & Diogenes (iam enim constitutus pactısq; aderat dies) cū ad se Totilas Centumcellas ex conuento vt dederet, nunciatum misisset: respondit, haudquaquam in sua tunc esse oppidum potestate, & audisse Germanum se interim ad bellum administrandum imperatorem creatum, & cū exercitu non procul inde abesse: veruntamen ni suos sibi reddere obsides nolit, se derepente, quos ab se accepisset, interfecturum. Nuncio itaque cum his mandatis dimisso, ad tuendum oppidum suę fidei traditum diligentius se comparabat, Germanum opperiens cum exercitu propediem affuturum. Dū hæc agerentur, exacta iam hyeme, quintus ac decimus annus huius belli finiebatur, quod scriptis Procopius demandauit. Germanus interea dum Sardis & in Illyria exercitum cogit disponitque, ac fortissime cuncta ad futuri belli apparatus

*Fama verè
mutationē
efficit.*

*Præstantiss
mı ducia
presentia
multibus
audaciam
inspirat.*

*Diogenı in
erepidius anı
mu.*

*XVI. au
nus belli G
thici.*

*Sclauinorū
grassatio-
nes.*

*Germanus
propter
Sclauinos
uocatur.*

*Germanus
Antarum
uictor.*

*Ex Victoria
gloria.*

*Ante con-
spectum pra-
elari ducis
fugiens pra-
datores.*

constituit, Sclauinorum vis ingens, & quanta non
alias vnquam Histrio flumine pertransito, ad Naif-
sum venit, quorum perpaucos quosdam ab eorum
exercitu seiunctos, errantesque, in ea circumua-
gatos iam loca, Romani nonnulli captos coërcent,
quæstionēque habita perunt, qua nam de causa
Sclauinorum exercitus, quidve facturus Histrum
transierit. Tum illi sedulo affirmare, Thessalonicam
urbem, circumiectaque huic loca ad occupandum
hos aduentasse. Quæ utique vbi Imperator acce-
pit, periculi magnitudine magnopere territus, ad
Germanum literas scripsit, in Italiam vt iter dif-
ferret, Thessalonicamque veniret, vt illi, ita & aliis
eius regionis urbibus opitularum, Sclauinorum
quanta vi posset insultus propelleret. Vnde Ger-
manus posthabitis cæteris, eodem quo erat loco
permanit. Sclauini deinde ex captiuis facti iam
certiores, Sardis Germanum esse, ingenti formidi-
ne percillantur. Iam enim Germanus idcirco erat
apud barbaros celebris, quia quum primùm Iusti-
nianus eius auunculus imperio potiretur, Anta-
rum gentes, quæ Sclauinis finitimæ sunt, flumine
Histrio traiecto magnis copiis agrum Romanum
quum iam inuasissent, Germanus idem, qui paulo
antè præfectus Thraciæ fuerat, inito cum barbaris
prælio, & eorum exercitu debellato, ad internecio-
nem hos tandem deleuit. Qua ex re tam prosperè
gesta, magnam sibi hic famæ & nominis peperit
apud omnes mortales celebritatem, & apud barba-
ros istos præcipuæ laudis plurimum & autoritatis
est consequutus. Sclauini igitur Germani, vt dixi-
mus, formidine perciti, quum ingentes hunc copias
ducturum existimarent, vt qui per Imperatorem
aduersus Torilam Gothosque in Italiam mittere-
tur, ab eo itinere, quod recta Thessalonicam ducit,
alio confestim diuertunt, nil auti prorsus in cam-
pum

pum descendere, sed Illyricis montibus superatis, in Dalmatiam peruenere. Eorum itaque cura Germanus denique liberatus, vniuerso mox exercitui imperat, ad iter se præpararet in Italiam post biduum eundem. Ipse interim nescio qua sinistra fortuna, morbo nec longe post capitur, & vitam cum morte repentiùs commutauit, momentoque temporis Germanus ex humanis excessit, vir sanè vt strenuus, ita & bello imperator egregius. Iustinianus interea ex tanti viri iactura, vt decuit, dolore ingenti affectus, Ioannem iussit vnà cum Germani liberis, exercitui in Italiam eunti præesse. Hi verò in Dalmatiam statim hybernaturi proficiscuntur, quum factu impossibile iudicarent, vt eà finem circumeundo in Italiam peruenirent. Fretum nanque traicere, quum nullè his essent in præsentia naues, nil poterant. Liberius interea nondum certior factus Imperatorem pœnituisse, quòd se in Siciliam miserat, Syracusas applicuit, ab hostibus tunc fortè obsessas, impetùque in barbaros facto, in portum descendit, cum vniuersaque classe muros subiuit.

22 ARTABANES deinde non longe post, quum Cephaloniam venisset, vbi Liberium intellexit, ac suos inde soluisse, & Syracusas aduectos, hos subsequutus Adriatico mari prouehitur. Sed vbi demum Calabriae appropinquauit, de improviso tempestate coorta, & ingentibus ex aduerso violentissimis ventis sic inuicè eius dispersæ sunt naues, vt in Calabriae littus pleræq; delatæ, in hostiù venerint potestatem: nonnullè verò vi nimia ventorù impulsæ, & incredibilem in modum procellis coactæ, retrò cursum tenentes Peloponnesum, vnde profectæ erant, redirent: reliquæ omnes vel solutis compagibus periire, vel integræ, quocunque tum licuit, euaserunt. nauis tamen, qua præfectus classis

*Germani
obitus & eo-
logium.*

*Huic liberò
& Ioannes
in bellico mu-
nere suce-
dunt.*

*Classis impo-
ratoria tem-
pestate desi-
citur.*

*Miletum
agrè appli-
cat. & sado-
na fit.*

Artabanes uehebatut, malo ex tempestate diffracto in id discriminis venit, & fluctibus sic ferebatur, vt Meletum denique fit applicando seruata. Quo factum, vt incolumis Artabanes ex insperato euaserit. Liberius interim, quum neque in hostes prodiret, nec pares hic esset, ad decertandum vires sat nactus, nec com meatus haberet, suis diuitius vt multitudine abundantibus suffecturos, è Syraculis cum his, quos ductabat, profectus; & hostem frustratus, Panormum se contulit. Totilas uerò Gothique omnibus ferè Sicilia locis depopulatis, equorum pecorumque aliorum numero ingenti abacto, frumentoque & cuiusuis generis frugibus ex insula ipsa transuectis, & maioris precij rebus in naues impositis, insulæque mox destituta, celeri Italiam nauigatione, Supino quodam percauto viro ad id hortante, mox repetunt. Ioannes uerò, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Dalmatiam peruenisset, Salonis hybernare constituit, vt inde exacta iam hyeme, recta Ra-uennam contenderet. Sclauini uerò, qui Imperatoris antehac terras inuaserant, & gentis eius alij subsequuti, Histro transmissio, cum suis statim se iungunt, qui eam regionem paulo antè & licentius incurfarant, nonnullis existimantibus. Totilæ ipsum, barbaros hos pecunia non parua corruptos, atque adeo persuasos, idcirco in eam Romanorum prouinciam immisisse, vt Imperatori aduersus Gothos nulla de cætero foret ex æquo bellum administrandi facultas, quum in expugnandis barbaris vires intenderet suas. Siue igitur vt Totilæ gratificaturi, siue de se, nec uocati quidem Sclauini se eò contulerint, nil habeo quod pro certo affirmare sat queam. Quum in tres itaque partes Sclauini partiti copias essent, diuersim vagati, Europam malis insanabilibus affecere: quippe qui non ex incur-sione,

Gothi redeunt in Italiam.

*Ioannis con-
filium.*

*Sclauinorū
noua grassa-
tiones, pra-
fertim in
Europæ per-
niciem.*

sione, vt assolent, agros popularentur, in prædám-
 que omnia agerent: sed perinde domi hyberna ha-
 bentes, hostile nil prorsus reformidarent. Sed in
 hos demum egregium Imperator exercitum misit, *Exercitus*
 cui inter cæteros Constantianus, Aratius, Naza- *Sclauinis op-*
 ræsq; præerant duces; Iustinus item, Ioannésque *positus.*
 præfecti, quibus omnibus Scholasticû quendâ præ-
 fecit, & hunc eunuchû. Is igitur Romanus exerci-
 tus sic comparatus, barbarorû partem circa Adria-
 nopolim statim adeptus est, quæ ciuitas in Thraciæ
 mediterraneis sita, quinque a Byzantio abest die-
 rum via. Sed progredi barbari non vspiam pote-
 rant, vt qui hominû pecudûmque, & ingentis præ-
 cij rerum abacturi simul prædas essent: vnde eodem
 in loco manentes prælium cum Romanis inire sic
 nitebantur, vt eorum ab his haudquaquam præ-
 sentiretur incursus. Sclauini itaque in colle castra,
 qui ea prominet regione, locarunt; Romani in câ-
 po, & non procul ab hostibus confederunt. Dum
 itaque suis vtrique se continent stationibus, in eâ-
 que mora plurimum conteritur temporis, Romani
 milites vt tædio simul & indignatione affecti, rem
 ægerrime ferre, præfectosque acrius incusare, quod
 quum ipsi comitatibus abundarent, vt Romani
 exercitus principes nullam haberent militum ra-
 tionem, qui rerum necessariorum inopia preme-
 rentur. Quare velle se omnino prædicere, atque
 id sedulò affirmare, eorum iniussû cum hoste ma-
 nus conferere: vnde suorum pertinacia militum,
 duces pugnam cum barbaris conferunt. Fit itaque
 fortiter prælium: vincuntur demum & fugantur
 Romani, ex hisque præliando quam multi & fortis-
 simi quique occumbunt. Nec duces ipsi admodum
 abfuere, quin in hostiû potestate venirent, cû reli-
 quis tamen fusi fugatîq; tûc licuit, in tutû se recepe-
 rûnt. Barbari igitur Cõstâtiani signo potiti, certatim

*Ingens præ-
 da maximû
 belli impedi-
 mentum.*

*Milites tæ-
 dio ac indi-
 gnatione af-
 fecti, ad di-
 micandum
 suos duces
 cogunt.*

*Temerarij
 intempesti-
 ue festina-
 tionis merce
 dem recipi-
 unt.*

procedunt, & aſtycum agrum ad id tempus inta-
ctum, libere & pro arbitrio populantur, ingénſque
in eo præda inuenta. Omnibus itaque Romanorum
rebus direptis, ad longos muros perueniunt, qui
diei iter vel paulò pluſculum à Byzantio abſunt.
Non longe poſt tamen Romanorū exercitus, vbi ſe
ex fuga recepit, in vnum contractus barbaros in-
ſequutus, & de improuiſo iſtorum exercitus partē
adeptus, impetu facto in fugam auertit fuditque,
non parua his clade illata, Romanorūque, quos hi
antea acceperant, vi magna recuperata, Conſtan-
tianiſque amiſſum ſignum inuentū recipiunt. Qui
verò ē barbaris ex ea cæde ſuperfuere, cum reli-
quis ſuæ gentis hominibus demum ſe protinus re-
ceperunt. Sed iam ad ea, quæ intermiſſa ſunt, re-
deamus. Belifarium itaque quum ad ſe Imperator
(vt diximus) reuocaſſet, maximo in honore habe-
bat. haud dum tamen id curæ ſuſceperat, vt eum
Germano ſuo iam fato deſuncto, in Italiam ruruſum
tranſmitteret, ſed Orientis præſectum hunc fecit,
ſuique corporis cuſtodum principem conſtitutum
apud ſe detinebat. Erat itaque Belifaricus Roma-
niſ cæteris dignitate præſtantior, qui vel patritij
fuerint, vel antehac conſulares. Vnde & cæteri ho-
norum huic & decorum primatum concedere,
ſuūque ius, virtutis ob verecundiam, vel ſibi ex
lege datum permittere. Ioannes interea eiūſque mi-
lites dum Salonis hybernāt, & hos in Italia Roma-
ni exercitus duces ad ſe venturos opperiantur,
ocioſi omnes & imbelles manebant. Iamque hye-
mis aderat finis, ſextuſque & decimus belli huius
annus exibat, quod ſcriptis Procopius tradidit. In-
ſequenti autem anno, & primo ineunte iam Vere,
Ioannes ex Salonis mouere animo agitabat, & ad-
uerſus Totilam Gothoſque ductare. Sed eius pro-
ſectio per Imperatorem interpellatur, iubentem
eodem

*Fortes au-
rem ſuam
ignominiam
viciffim abo-
lent.*

*Belifarij for-
tuna colla-
pſa iterum
capite eri-
git.*

*Belifaricus
P. P. oriſta.*

*Eiuſdem elo-
gium.
Inducta e-
xercitus.*

*XVII. an-
nus belli Go-
thoſi.*

eodem manere, & Narsetis eunuchi aduentum ad se præstolari. hunc nanque ei bello præficere iam animo destinarat. Narfes igitur non paruo exercitu & magna pecunia ab imperatore acceptis, iter aggre ditur. Vbi verò cum suis militibus mediam in Thraciã venit, Philippis Macedonię ciuitate ab in cœpto itinere interclusus, aliquandiu se tenuit. Hū norum nanque exercitus quum Romanum ea e regione inuasisset imperium, nemine obsistente a gere omnia & peruastare. Sed quum hi partim The salonicam se contulissent, & partim Byzantium i rent, è Philippis vix tandem egressus cœptum iter prosequitur. Vnde hac intermedia mora dum Ioã nes Narsetem Salonis interea opperitur, & Narfes Hunnorū insultu interpellatus iter tardius faceret, Totilas Narsetis expectando exercitum res ita Ro mæ disponit. Curam vrbis tuendæ patriiis non nullis Romanis Gothisque tradit; cæteros quos fortè habebat suspectiores, in Campaniam misit, præ se proculdio ferens, eorum se denique pœnite re, quæ ad vrbis desolationem molitus antehac es set. Trans Tyberim præterea ex Romanis plerosque perinde ac seruitia ad habitandum exposuit, ademp tis his primùm publicis ac priuatis pecuniis. Sed Romanos equidem præ cæteris reor moralibus suæ patriæ studiosissimos esse, patriosque ritus or nare & tueri magnopere posse, ne quid omnino ex vetusto decore ac pristino illo depereat.

23 TOTILAS itaque rebus ita dispositis, longas naues Gothis militibus complet, irêque in Græciã iuber, quosunque offenderent enixe prædatū. Sed ea classis non prius mali quippiam est passa, quam Phæacum ad terram, quæ Corcyra nunc dicitur, peruenisset. Hanc nanque Gothi non solam primo ipso appulsu diripiunt, sed insulas huic circūiectas deuantant. In continentem deinde pertranseuntés,

Rt. j.

Narfes bellidux mittitur contra Gothos, quoru potētia paulo post fracta est. Succedit sapienti duci dux prudentissimus & fortissimus: qua ratione deus imperium Romanum conseruat & Gothicū enertit.

Classis Gothica expeditionis & res gestæ.

Carfus.

omnia circa Dodonem urbem loca, & Nicopolim præcipue, Anchiolumque populantur: vbi incolæ ferunt, si credere dignum, Anchisem Æneæ patræ, cæpto iam bello, quum illuc denique cum filio apulisset, excessisse e vita, noménque loco dedisse.

Pugna prospera.

Maritimam deinde oram omnem ea e regione adnavigantes, Romanorum non in paruam vim nauium quum incidissent, cum ipsis oneribus ad vnâ omnes mox capiunt, in quibus & rates fuisse sat constat, quæ ipsa ex Græcia ad Romanum & Narsētis exercitum necessaria ferrent. Totilas interim in agrum Picenum iam copias miserat, quibus & viros præfecerat rei bellicæ gnaros, Anconam vt oppidum caperent: his ipsis & naues septem & quadraginta attribuit, vt Anconæ præsidium terra marique enixius obsidendo, facilius & minori negotio in potestatem redigerent. Sed in ea obsidione quum temporis plurimum contritum fuisset, contigit forte, vt qui intrus obsidebantur, commeatus inopia premerentur. Quod utique vbi Valerianus, qui

*Anconam Totilas obsidet.**Oppugnat penuria annonæ, sed non expugnat.*

Raennæ tunc erat, perdidit; quum de se minime posset Romanis Anconæ obsessis subsidium ferre, Ioanni, qui Salonis erat, in hanc sententiam literas scripsit. Solum nobis Anconæ oppidum, vt tute nostri, intra hunc finem reliquum est, si modo ad id tempus relinquitur. Sic enim cum Romanis ibi præsidariis & per Gothos obsessis nunc agitur, vt admodum verear, nisi in præsentem his auxilio sumus, ne omnino præposteri videamur nostris rebus studium impendisse. His literis Ioannes perlectis, & si inde abscedere imperatoris iussu prohiberetur, vltro tamen virgente discrimine præponendam fortunæ necessitatem Iustiniani imperio

Ioannes iniussu imperatoris classe soluit, imminente periculo præponendam fortunæ necessitatem esse existimans.

ratus, delectis egregiis bello viris, hisque in octo & triginta naues impostis, ad navigationem præcelerens, & optime ad bellum nauale instructas,

ac quouis genere commeatu affarim inuecto, è Sa-
lonis euestigio soluens Romanam ad classem suam
applicuit, ad quam cum nauibus duodecim & Va-
lerianus non longe post venit. Vbi verò hi duces se
inuicem cõiungere, communicatis denique rebus,
quæ factu potiores sunt visæ, inde profecti in alterâ
continentis partem vna omnes delati, eum in lo-
cum descendunt, quem Dyfium in Gallias Romani

dicunt, ab Ancona non procul situm. Quorum
aduentum vbi Gothorum principes accepere, na-
ues confestim longas septem & quadraginta, quæ
præsto his erant, delecto milite complent, & reli-
quis copiis ad præsidij obsidionem relictis, rectâ in
hostes ducunt. Vbi verò in conspectum venerunt,
vtrique naves à cursu parumper continuere. His-
que demum in vnum contractis, & paucis monen-
di milites gratia vsi, Ioannes in primis ad suos ora-
tionem huiusmodi habuit: *Nemo vestrum, ô milites,*

*pro Ancona duntaxat, proque in ea Romanorum præsi-
dio obfessorum seruando, præsens certamen id fore existi-
met, nec eatenus decernendum nobis pugna hac esse: sed*

*summatim ut dicam, belli caput ibi consistere, vbi & præ-
lium id declinarit, & eum finem ut sortiatur necessarium
fore, quem fortuna ipsa obtulerit. Sed in presenti ca-
vos subeat cogitatio velim, maximum in bello momen-
tum, bellique apparatus commeatu copiam esse. nam
qui necessariis ad vitam indigent rebus, ut ab hoste vin-
cantur necessarium est. Non enim fames ipsa sat nouit cum
virtute cohabitare, quum esurire & strenue facere huma-
na natura nil ferat. Hæc quum ita se habeant, illud velim
vos minime fugiat, ex Hydrunte adusque Rauennam
præter id nullum relinqui præsidium, in quo nobis equis-
que in escâ pernecessaria deponantur. Sic enim hostes teris
his potiuntur, ut in hac maritima ora nõ aliquis sit pacatior*

*In Ancona
locus, vnde nobis vel minimos liceat cõmeatû parare. In An-
cona ergo spes uestra omnis nunc residet, ut ex Dalmatia,*

*Gothi se ad
pugnam ac-
cingunt.*

*Ioannis ad
suos exhor-
tatio.*

*Necessario
pugnandum
esse ostendit,
tum ut ob-
fessi seruentur,
tum ut
classis ipsa
subsistere va-
leat.*

que huic ex aduerso est sita, soluentibus nostris applicare
huc liceat, & se in tutum recipere. Quocirca si hodierna
hac die strenuè vos in nauali hac pugna gesseritis, non so-
lum sub Romano hanc urbem confirmaturi vos estis im-
perio, sed & de summa, aduersus Gothos quod geritur,
belli spes nobis optima ut de cætero sit, effeceritis. Quod si
forte, quod minus optem, in hoc certamine fallimur, &
inferiores ipsi hoc prælio fueritis; vel illud vobis occurrat

Nec vlla
spes euaden-
di præter-
quam in a-
nimi præsen-
tia.

neceffe est, has hostibus passim præoccupantibus terras, &
mari insuper præualentibus, ut nuspian sit Romanis per-
fugium. Salutis spes igitur his est in dexteris sita, & vs-
geste res bello fuerint, sic est proculdubio successura. Agi-
te ergo quantum viribus ipsi valetis, præstate vos viros,
& bellum strenuè gerite, illud animo agitantibus, victoribus
vobis partam ob gloriam perpetuam fore felicitatem, vi-
ctis vero postremum id in vita certamen Gothorū dein-

Gothorum
ducum ora-
tio. que mul-
tam auda-
ciam prodiit
ignominia
futura præ-
sagam. Et si
enim qui su-
per mensa
debellatur
sunt gigan-
tes, ut plu-
rimum in
arena igna-
uia & fugæ
ineunt con-
siliū.

de duces ita suos hortatos ferunt. Et si hostes hi dete-
standi ex Italia eiectione antehac fuerint, haud sat liquet, quā
in reconditis & penitissimis antehac, & tam diu deli-
tuerint locis, siue in terris, siue in mari fuerint, vnde nunc
demum emerferint, nobiscum inituri certamen. Sed neces-
sarium est temeritatis & audaciæ hos ut al' quando tan-
dem pœniteat, nil permittentibus nobis eorum dementia
in maius exorescere: quæ utique si principio non statim
reprimitur, in insanabilem audentiam desinat necesse est,
& in superuenientium nobis rerum calamitatem. Ostendi-
te ergo è vestris egregiè factis Græculos hos homines esse
& natura imbelles, vel victos aliàs, incautos nunc aude-
re: nec quoquam pacto vos finite tentationem hanc istis
procedere, nam paruis facta istorum statim ignauiam in maio-
rem euadet licentiam, quæ paulatim progrediendo sedula
fit audacia. Nolite strenuè pugnantibus vobis existimare
diu hos obstituros, qui enim cum viribus non animum suum
metitur, principio statim pugna arguitur, nam ea imita de-
fluere & simul flaccescere consuevit. Hæc itaque quæ ita
se habeant, meminisse vos velim, eos hostes hos esse, qui ve-

Gra virtute sapius pertentata in fugam se aliàs dederint.
 Considerate præterea, nil meliores nunc redditos contra
 vos aduentare, sed vt præteritorum simillima audentes, ita
 & non abfimilem in præfenti habituros fortunam. His
 dictis Gothorum præfecti suos hortati, cum hosti-
 bus occurrando sine mora conferunt manus. Ita-
 que occurrerit nec secus nauale vtrinque geri certamen
 cœptum, ac pedestri pugna decertaretur. Nam hostes in se
 inuicem proras aduersa fronte conuerterant, sagittasque
 immittendo certabantur: & qui viribus præualebant, pede
 collato vt iam coherentes inter se depugnabant, è transtris
 nil fecius ac parenti in campo acie decernentes, gladiis se
 mutuò ac telis ferire. Sed barbari deinde incòpoliti & soluti
 ordinibus decertabant. nam partim quidem sic naues
 disiunxerant, vt hostibus ad expugnandum opportunas,
 vt eius pugnae ignari, offerrent: partim verò inter se adeo
 coeuntes condensauerat naues, vt sibimet essent ad pugnam
 impedimetro. nam earum & malos contemplari quis poterat
 confertos adeo inter se extitisse, vt vel sagittas ac tela
 facile interciperent in hostem immissa, nec armis vti ipsi
 iam possent, quum sibi Romanos insistere præuidissent:
 sed clamore & impulsione nitendo se inuicem temerè
 offendebant, retròque naues, & nullo ordine compellebant
 contis summotas, vt quarum in angustum proras agmine
 vno conferrent, nunc verò diuersi abinuicem cum eorum
 iactura discederent, vel in proximos quisque suos ingenti
 cum vultu impetum faceret potius quàm hortaretur in
 hostem. Vnde dum suam demum imperitiæ stident, de se vt
 hostes referrent victoriam, effecere. Romani autem, quum
 viriliter ea in pugna se gererent, bellumque nauale scitè
 nimium pertractarēt, nauibus in fronte omnibus
 constitutis, & abinuicè non longè distantibus, nec vltra
 quàm necessarium

Romanorū
 & Gothorū
 pugna nauale.

Ad eladem
 & fugā via,
 pugnare in-
 composito.

Audacim
 & nimia se-
 curitatis an-
 te pugnam
 stipendium
 in pugna a-
 nimia caci-
 tas & stul-
 tius impetus.

inter se coëtantibus, sed ea moderatione & arte, vt in vnum se statim cogere possent, & rursus disingere: si qua. n. forte hostium nauem diuersam a cæteris conspicantur, nullo negotio inuadentes mox suppressunt: vbi vero tumultuari barbaros demum animaduertunt, crebra sagittarum immisione hos eminus necant. Victi itaque, & desperatis rebus iã Gothi, nec aduersanti fortunæ poterant repugnare, nec ea sarcire, quæ prælio deliquissent. non enim nauali hoc bello vt pedestri in pugna transis insistere norant, vel inde fortiter depugnare, sed suo cū periculo certamine intermisso ita torpuerant, vt belli perinde euentu fortunæ permisso ad turpem deditiōnem & magna cum ignominia demū se verterent, nec fuge decentioris cuiuspiam, nec virium vlla his recordatio fuerit, nec aliud quippiam suppeteret ad salutem: sed inter hostium naues suis in dissipatis quid factū opus tunc esset dubij & incerti constiterant. eorum tamen nonnulli cum nauibus vndecim fugam ceperunt, & hostes frustrati integri euasere; cæteri omnes Romanorum in potestatem venerunt, quos euestigio partim hi interficiūt, partim cum nauibus ipsis demergunt, qui fortē reliqui fuerāt viuos cepere. Ex Gothis vero, qui cum ratibus vndecim è pugna profugerant, quum in cōtinentem iam descendissent, his statim incensis, ne in hostium ditionem venirent, ad ea castra pedibus feruntur, quæ Anconam tunc obsidebant, & omnibus explicatis, quæ sibi iam accidissent, cum Gothorum exercitu & ipsi mox abeunt, desertisque castris, cursim ac simul tumultuantes ad Auximum propinquā his urbem se receperunt. Romani inter ea Anconam profecti, hostium statim castris direptis, illatisque in præsidium comitatibus, inde soluerunt, Valerianus Rauennam, Ioannes Salonas redit. Hæc fermè Totilæ pugna & Gothis simul animos

*Srenuoria
bellatorum
typus.*

*Gothi vin-
cuntur.*

*Ignauorum
vultum de-
scriptis.*

*Timiditas
vires præmitt.*

*Ancona
obsidione li-
berata.*

*Vitoria a-
uimos vin-
centibus ad-
dit, vltis
aufert.*

animos fregit. Per id tempeſtatis Romanorum res in Sicilia ita ſe habuere, vt explicaturus mox ſum. Jam enim Liberius per imperatorem Byzantium reuocatus redierat, & Artabanes, vt imperatori eſt viſum, Romanis tunc copiis imperabat. Is dum Gothos eius in inſula relictos præſidiis, & ſi per paucos obſider, deuictis tamen qui in pugnam exiſſent, & cæteris maximam in comœtus deductis neceſſitatem, in deditiõem demum omnes recepit. Quibus rebus territi Gothi, ob belliſque naualis iacturam dolore affecti, prælium detre- ctabant, quum de cætero ſibi nil proſperè ſucceſſurum ſperarent, & illud agitent iam animis, quandoquidem recens ab hoſtibus ſuperati fuiſſent ac planè deperditi, ſi quod forte ad breue Romanis ſubſidium aduentaret, ſe nullo his poſſe pacto reſiſtere, neque ad temporis quidem punctum ſperare in Italia ſe permanſuros, vel ab imperatore impetraturos veniæ aut gratiæ quippiam, quum antehac Totilas sæpe ad hunc nuncios miſerit ſignificatum, maximam Francos Italiæ partem præoccupaſſe, quod reliquum terræ in ea eſſet, longe latèſque vacare, deſertumque ab humano cultu iam eſſe, Sicilia verò, atque Dalmatia, quæ ſolæ integræ permanſiſſent, Romanis Gothos ceſſiſſe. Fateri præterea ſocietatem ſe velle cum eo inire, ſi modo ſibi id animo ſedeat, illique ſe in cæteris obſequi cupere, & imperatorem ſatis conſtaret, vt qui Gothorum eſſet nomen perofuſus, atque adeo è Romano imperio propulſare hos animo deſtinatſet, oratores inauditos ad Totilam remiſiſſe.

24. THEVDIBERTVS interea Francorum dux moritur, qui Cottias antea (Ligurię loca nonnulla) Alpes, Venetorumq; pleraque nullo ſibi iure ſtipendiaria fecit. Sed Fraci bellatium inter ſe ſtudia, quũ

Rr. iij.

*Prælium a-
libi detre-
ctant, qui
ſocios in ſu-
gam com-
itos eſſe au-
diunt.*

*Francorum
in Italia
progreſſus.*

propriam ad res gerendas opportunitatem fecissent, debellatorum ex bonis creuere, & eorundem ex opibus aucti sunt. nam Gothis castella nonnulla in Venetos impartiti, & maritima quaedam Romanis loca, cætera suæ ditionis fecere. Romanis itaque & Gothis, sicut diximus, armis inter se decernentibus, nec novos alios hostes nactis, Gothi quidem & Franci ad colloquium venere, in idque conuētum, ut quoad Gothi prælio essent cum Romanis decertaturi, sua vtrique haberent, pacificæque inter se uerent, nec quippiam integraretur hostile. Quod si vnquam contigerit, Iustinianum Totilam bello peruincere, tunc quidem vtrisque ut liceat sua sic moderari & regere, ut expedire fuerit ipsorum cuique visum. Theudibaldus deinde Theudibaldus filius in regno successit, ad quem imperator Leontiū quendam legauit, consulari ex gente virum, secum aduersus Totilam Gothosque ut societatem iniret, & Italiæ locis insuper abstineret, quæ ille nimio inuadendi & indecentius studio tenebatur. Leontiū itaque quum ad Theudibaldum venisset, dicere ira exorsus est: *Aliis fortè nonnullis spem præter euenisse aliquid potuit, in Romanos verò que per vos gesta fuere, nulli adhuc contigisse mortalium puto. Constat sanè Iustinianum imperatorem non prius se ad id bellum aduersus Gothos parasse, nec suscipere antra peroptasse, quam Franci ipsi sub societatis & amicitie nomine ingenti ab se accepta pecunia, certamen id secum & se suscepiuros pollicerentur. Hi tamen non solum que polliciti sunt, non exequenda duxere, sed tanta Romanos affecere iniuria, quanta ne suspicari quidem quispiam possit. Pater nimirum tuus Romane ditionis terras inuasit, ad se nil penitus attinentes, ut quas vel absentibus à suis conatibus Francis, in potestatem & maximo cum labore, summoque belli discrimine Iustinianus redegerat: à quo nunc venio ad te delegatus, non peracta & iam præterita incusaturus,*

Inter Gothos & Francos pacta.

Theudibaldus rex Francorum.

Legati imp. ad Francos oratio qua expositi in Gothos iniustis bellis, petit ut Franci quos usurparunt Iustiniano restituant.

curus, sed ea postulaturus monitorisque, que tibi futura rursus sunt, consulturusque denique tuam ut firmiter serues felicitatem, & habere, que sua sunt, Romanos quandoque sinas. nam & pusilla rei plerumque iniusta possessio, vel magnas vires iam consequutos priuare presentibus potuit bonis, vel maioribus antehac partis. nam & prosperior cum iniquitate fortuna coire nil solet. Nunc vero rursus aduersus Totilam bellum nobiscum ut geras, hortamur, hoc pacto & patris exequi promissa nunc poteris, quum liberos sedulos beros omnium maxime deceat, parentum delicta sarcire, si seriant. quid hos respiciam deliquisse contigerit, & alias benefactis, que optime gesserint, confirmare: quandoquidem sapientissimis viris id sit optandum quammaxime, suorum maiorum recte facta ut imitentur, praua vero reuera ut liberi faciant. Ad hæc accedit, quod ne inuitatis quidem Francis, id vobis necessario bellum esset contra Gothos cum Romanis suscipiendum: siquidem cum barbaris istis iam diu vobis certamen est, qui à principio & hostes Francis fuerat, ac suapte natura ut leues & infidi hostiliter & implacabilem in modum per omne vos auium antehac oppugnarunt: nunc vero quandoquidem nos reformidant, haudquaquam indignum se ducunt vobis seniliter adulari, quos forte à nobis si vtrumque abducere poterunt, non longe post quid in Francos animi habeant, patescerint. Nam improbi homines nec in prospera quidem, nec in aduersa fortuna suos immutare mores sat possunt: quos tamen dum aduersi aliquid patimur, occulere solent, & ita ut dum finitimorum opera indigent, cogente necessitate, vel suam quidem occultent improbitatem. Hæc ergo ipsi memoria repetendo, renouate cum Imperatore nunc foedera, & in veteres hostes illatas quondam iniurias enixius vindicate. Hæc vbi Leontius perorauit, Theudibaldus ita respondit. Socios non aduersus Gothos nec recte quidem, nec vestro merito vos inuocatis, sum namque nobis hoc tempore Gothi amicitia. uncti: unde si erga hos se instabiles præstiterint Franci, nec vobis quidem fideles erunt, mens namque, que in

Deinde cum Romanis aduersus Gothos sedulos beros omnium maxime deceat, parentum delicta sarcire, si seriant.

Ratio alterius huius rationis.

Confirmatio ex sententia communi collecta.

Francorum responso, qua illorum ingenuitas animique magnitudinem prodit.

amicos prauitatis & inconstantia semel arguitur, diuertere ab equitatis via assiduo solet. Ad ea vero, quae de occupatis per nos locis nunc meministis, responsuri id sumus, Patrem meum Theodibertum olim, nec fuit in morum quempiam violandi studium habuisse, nec alienam inuasisse possessionem, cui rei argumento ipse sum ego, qui ex eius hereditate nil sim opulentior factus, non igitur ille haec loca, ut Romanis sublata, tenebat; sed Totila ipso tunc possidente ac palam prodente accepit. Qua de re potius Iustinianum oportuit Francis congratulari, quandoquidem qui rerum suarum fraudatores perspexerit re aliqua item per alios fraudari, letari procul dubio poterit, haudquaquam immerito poenas luisse hos ratus: ni forte his demum inuideat, qui illatam sibi iniuriam vindicauerint, nam hostium equitatem suam fecisse inuidiam, facere ut pleraque homines arbitrantur. Sed de his rebus cognitionem permittere iudicibus possumus, ut si quid, quod Romanorum fuerit antehac ditius, genitor meus abstulerit, sine ulla mora vel nolentes ipsi restituamus. De hisque Byzantium oratores per nos non longe post transmittentur. Leotio igitur demum dimisso ad Imperatorem iam quarto Leodardum legauit. Totilas Gothorum interea primores quosdam cum classe emisit, qui primum in Corsicam nauigantes, nemine resistente in potestate insulam redegerunt. Sardinia deinde potiti, utraqueque Totilae insulas vestigales fecerunt. Quam rem Ioannes quem didicisset, qui in Libya tum forte exercitui praerant, classe & ipse mox nauium ac hominum copias in Sardiniam misit: qui ubi Caralem urbem propius peruenere, positis castris hanc obsidere animo agitabant. nam muros expugnare nil poterant, obsistentibus Gothis, qui validum ibi haberent praesidium. Barbari itaque cognito Romanorum aduentu eruptione ex urbe facta, quum hos repentinus inuasisent, nullo negotio multis iam interfectis in fugam vertunt. Demum qui praelio superfuere fugientes se in naues recipiunt

Gracos gra
uiter car-
pit.

Corsicam &
Sardiniam
Totilas ca-
pit.

Romani
Iupiter in
fugam acti.

piunt, ac paulopost inde soluentes Carthaginem cū
 vniuersā classe perueniunt, ibique in hybernis mau
 fere, vt ineunte mox vere maiori cum apparatu in
 Corsicam ac Sardiniam exercitus ducerent. Atqui
 Corsicam veteres Cynnum dixere. in ea simiā ad
 humanā fere nascuntur effigiē, equorūque armē
 ta passim vagantiū, sed paulo supra oues hi magni
 tudine sunt. Sclauini præterea ingenti multitudine
 Illyrios inuadentes, malis inexplicabilibus affece
 re. Aduersus quos imperator exercitum misit, qui
 quum hostiū copiis esset longē inferior, haudqua
 quam cum his congregi potuit, sed barbarorum se
 quutus vestigia postremos carpebat, vnde nō pau
 cos ex his interfecit. Quos verō viuos cepisset, ad
 imperatorem Byzantium misit. Haud tamen pro
 hiberi omnino barbari poterāt, ne damna grauiora
 inferrent, sed in ea populatione quum temporis plu
 rimum hi contriuisissent, itinera passim cadaueribus
 complent, & infinita hominum copia in seruitutem
 abacta, omnibus prouinciæ rebus direptis, nemine
 hic occurfante cum omni præda domum se tandē
 incolumes receperunt. non enim vel Histriū flumen
 traicientibus barbaris Romani moliri insidias po
 tuere, vel vim alia quauis arte inferre: quippe quos
 Gepedes excepissent mercede conducti, precio ab
 his non paruo exacto. Sed imperator interim per
 moleste rem ferre, & grauius angī, quum nullo pa
 cto barbaros posset Histri transitu prohibere, quem
 iccirco traiciebant, vt Romanum deprædarentur
 imperium, eaque de causa Iustianus scœdera iun
 gere cum Gepedum gente animo destinarat. Sed
 Gepedes interim Longobardique inter se bellum
 gesturi cupidius erant, tametsi gepedes Romano
 rum vires reformidātes, in nos hos prorsus cōtura
 ces esse exhiberēt. Imperator tamen cū Lōgobardis
 belli fecit societatem, iure iurādo ac sanctius cōfir

*Sclauinorū
 incurfus.*

*Exercitus
 strategema.*

*Miserabilis
 rerū facies.*

*Bantu prin
 ceptis maoro
 re afficitur
 quoties suos
 videt dāno
 affici.*

*Fœdus Lon
 gobarderū.*

matam, ipsis primo studentibus cum Romanis amicitiam & fœdus conciliare. Vnde & oratores confestim ad Imperatorem Byzantium mittunt, hunc enixius deprecatur, secum vt societatem iniret: quare ocyus impetrata, data vltro citroque fide Longobardorum oratoribus ipsis perentibus, duodeni senatorij ordinis viri iuramento facta omnia confirmarunt. Iustinianus deinde Longobardis ex fœdere id postulantibus, exercitum aduersus Gepedas mittit. ex eo tamen, præter Amalafridam præfectū, eiusque milites ad Longobardos nemo peruenit. nam cæteri Imperatoris iussu circa Vlpianam in Illyrios vrbes stationem habebant, ob feditonem ea de causa inter incolas ortam, qua Christiani solent de fide solertius disceptando inter se altercari. Longobardis itaque cum Amalafrida Romanorum duce vnâ in Gepedas proficiscentibus, vt bellum mox inituris, & illis in occursum euntibus, prælio strenuè gesto Gepedes superantur, quorum pars maxima fertur in ea pugna occubuisse, qua demum peracta, Alboinus Longobardorum tunc Imperator ad Iustinianum è suis quosdam legauit, qui rem feliciter gestam, hostisque superatos denunciarent, & itè mox quererentur, haudquaquam sibi iuncto ex fœdere Romanorum exercitum in tempore affuisse, cum aliàs ipse immodica suæ gentis multitudine homines ad Narsetem aduersus Gothos misisset sub eo militaturos. Per id autè temporis ingens terræ factus est motus, vt qui Boetiam omnem, & simul Achajam, cæteraque circa sinum Creseum concusserit: loca insuper alia quidem & infinita, octonâsque ciuitates ad solum prostrauit, Coroniam præterea Coronâinque: Petram item, & Naupactum deleuerit prorsus. Quorū in opidorum excidio ingens hominū facta est conseruatio: terra vero nonnullis in locis cum maximum in chaos

*Amalafri-
da mitti-
tur, vt Lon-
gobardos tu-
ner.*

*Gepeda à
Gracis supe-
rati.*

*Terram o-
mnis ingens,*

*Hiatus ter-
ra, ac inun-
dationes.*

in chaos hiaffet, in se rursum ac priorem in statum coibat: alibi tamen sic intercissa permansit, eius *ve* regionis tunc homines, nisi longiore circuitu, inuicem versari nil possent. In freto autem, quod inter Thessaliam esse & Bœotiam cōstat, tantus derepente obortus est ætus, vt circa urbem, quam Echinorum appellant, & in Bœotia ipsam Scafiam oppidum cum in continentem plurimum descendisset, ac ea è regione sic cætera inundauerit loca, vt magna ruentium ædificiorum & hominum simul facta sit strages, in hisque tandiu ea inundatio mansit, vt longiora transacta sint temporis spatia, atque adeo vel vt supra id fretum iniulæ ipsæ, vnde aquarum illuuiæ illa exestuarat, sic peruia sint hominibus factæ, vt pedibus ad eas haud secus peruaderent, ac fluctibus destitutas, aliarum terrarum longe latèque superficiem omnem ad montes vsque operientibus, qui ea prominent regione. Sed *piscatio incredibilis.* vbi mare in pristinum se locum recepit, destituta in terram tanta & passim vis piscium est, vt vel insuetum antehac eius regionis hominibus piscium genus portenti loco sit visum. In eo autem terræmotu, quia validius incidisset, maior longe hisce in locis est facta, quàm in reliqua Græcia strages, & in ludo præcipue quodam ac panegyrico, ad cuius spectaculum Græcorum magna conuenerat multitudo. Hac eadem tempestate Crotoniæ vnâ cum præsidariis militibus ipsis ad arcis custodiam positis, acerbissimè per Gothos obsessi, quum necessariorum rerum inopia premerentur, spe hostes frustrati in Siciliam transmisère, & obstati- que sunt Romani exercitus duces, & Artabanem ipsum præcipuè, ni celerrimè sibi opitulatum venirent, etsi non sponte, se tamen ipsos ac simul præsidium hostibus non lōge pōst dedituros. Sed nemo his suppetias venit, cum hyems exacta iam esset &

Mira aquarum eluuiæ.

Piscatio incredibilis.

Omnia agitat terræmotus.

Crotonis obsidio.

*XVIII. an
nus belli
Gothici.*

*Subsidium
obseſis ad-
tuum.*

*Duo Gotho-
rum duces
Juſtiniano
adherent.*

*Ducis pru-
dentia ſani
adparatus
ad bellum.*

*Stipendiorū
numeratio
& ducis li-
beralitas,
magnum ad
bella incisa
mentum.*

ſeptimus decimus anni belli huius exiret, quod ſcripſit Procopius. Imperator verò de his iam certior factus, quæ Crotoni tunc gererentur, in præciam miſit, qui Thermopylarum cuſtodibus imperarent, in Italiam conſeſtim navigationem ſuſciperent, opem his enixe laturi, qui Crotoni obſiderentur. Tum illi diſto audientes, inde ſtatim profeſti, ac proſperum naſti ventum, de improviſo ad Crotonis portum perueniunt. Barbari verò proſpecta hoſtiū claſſe, & metu ingēri percuſſi, tumultuoſius obſidione ſoluta Tarentinum in portum cum nauibus partim ſe receperunt, partim intra Scyllæ delati fretum mox abiere: quæ ſermè res quum ſic accidiffent, magnum in modum gothorum animos ſubegere. Vnde & Regnaris inter Gothos vir impiger, qui Tarentino præſidio præerat, & Morax inſuper Gothus Acheruſiæ præfeſtus cuſtodius, cum Bacurio Peranio in Hydrunte Romanorum duce ſuorum ex militum voluntate in colloquium ſtatim venire, proque eorum ſalute pacta ab Imperatore fidem quum accepiſſent, ſeſe ac ſuos Romanis dedunt, & ſimul munitiones, in quarum fuerāt cuſtodias conſtituti.

25 NARSES interea ex Saloniſ profeſtus, aduerſus Totilam Gothoſque cum vniuerſo & ingenti progrediebatur exercitu. iam enim magnas acceperat ab imperatore pecunias, quibus is erat copias cōparaturus quàm maximas, & aliis belli ſatisfacturus neceſſitatibus, & ſimul militibus, qui in Italia erant, integrè perſoluturus ſtipendia, eorūque animos largitionibus erigendo ad ſe demum reuocaturus, qui ad Totilam ſe vltro contulerant. nam quum negligentius id antehac Imperator bellum geſſiſſet, maximi tandem momenti ad id exequendum fecerat apparatus, hortante Narſete, & operam ſimal ad ipſum id pollicente, vt qui quum in Italia

Italia sibi esset acie decernendum, animi ferebat præ se magnitudinem præfecto dignam. Non enim aliter id bellum se administraturum pollicebatur, nisi & copias esset barbaris pares in prælium producturus. Factum itaque est, ut pecunias secum, virorumque robora, armæque pro Romani imperij dignitate ab imperatore acceperit, & ipse simul quæ impigerrimam de se ostendisset animi promptitudinem, maximum contraxit exercitum. Nam ex Byzantio Romanorum militum non paruas eduxerat copias, ex quæ ipsis Thraciæ locis & simul Illyricis hominum vim magnâ coegerat. Ad hunc deinde suis cum copiis, & cætero, quem reliquerat Germanus, exercitu & Ioannes accessit. Audusæque item Longobardorum dux magnis pecuniis ut ipsum id faceret persuasus, & ipso ex fœdere, ac iuncta cum Romanis societate, duo milia & quingentos ex suis delectos Narseti in auxilium misit, subsidiariosque alios milites ad trium milium numerum, & bellicosos. Erulæ præterea gentis equitum ultra tria milia hos subsecuta, Hunnorumque ingens manus. Ioannes deinceps Fagas Romanis præfectus cohortibus bello præualidis. Cæterum Narsetes in largiendo profusior erat, ad beneficiâque in indigentes conferenda præoptissimus, & ad ea intrepide exequenda, in quæ antehac forte intenderat animum, miro studio utebatur. Quæ ex innata liberalitate superiore tempore plerique principum beneficio huius erga se vti fuerant. Vnde aduersus Totilam Gothosque Narsetes ubi imperator est declaratus, libentius omnes sub hoc militare iam velle, idque enixè satagere, partim ei pro veteribus in se beneficiis ut gratias redderent, partim verò quod (vti par erat) summa cum spe expectarent aliquod se ab eo insigne beneficium accepturos. Sed præter cæteros omnes, Eruli ac barbari alij hunc

*Exercitus
impigerrimos duces
strenuè sequitur.*

*Romanus
exercitus.*

*Narsetis
liberalitas.*

*Cur Narsetis
milites ad
eo additi
sunt, obser-
uandum in
primis.*

beneuolentia prosequerantur, hinc præcipue, qui aliquo affectu antehac beneficio fuerant. Postquam autem Narfes Venetorum ad loca quamproximè venit Francorum ad duces, qui ea è regione præliis præerant, nuncios misit, qui ab se peterent, ut eorum permissu ea sibi transire liceret. Tum illi nullo se pacto id permissuros respondet, non alia vltra apertius prodita causa, siue quia Francis ea res minus conducere, siue quia Gothorum potius rebus studerent: utrunque tamen ad excusationem demum id causæ prætendebant, nec iustæ quidem nec verisimilis, quod Longobardos scilicet insensissimos Francis secum Narfes duceret, & cum iccirco transire se prohibere. Narseti itaque, ut in re dubia, animo fluctuanti rogantique Italos, qui fortè tunc aderant, quid nã esset in præsentia agendum, aperte illi denunciant, nisi Franci permiserint, ut eam omnes pertranseant, neque Ravennam se inde posse contendere, nec Veronam quoquam pacto diuere; quum planè constaret, quod roboris in Gothorum exercitu esset, Totilam delegisse, ac Teiam in re militari præstantissimum virum his copiis præfecisse, Veronamque transmississe; Gothorum ditionis tunc urbem, ut quoad posset Romanum exercitum transitu prohiberet. Et sanè hic Teias ubi Veronam peruenit, aditus hostibus omnes ea è regione obstruxerat, locaque omnia circa Padum vnde quaque imperuia fecit, infestaque hosti & comætibus reddidit, aditus vndique intersepsit, ipse deinde ita se suosque pararat, ut inuafurus statim Romanos fuisset, sicunde fortè transitum perentassent. Sed Totilas hæc iccirco machinabatur, quia Romanos putabat per Ionici sinus tunc littora facere iter non posse, quandoquidem intermedia flumina, quæ transiri nauibus antehac poterant, per id tempus tantopere inundassent, ut nemini transitus ea vt

*Franci transi-
tum Narfe-
tis impedi-
re volunt,
non sine præ-
textu, sed
paruum fr-
us.*

*Teias con-
tra Narsete
Veronam sub-
sistere iube-
tur.*

*Totila stra-
tegema.*

ea ut cunque è regione pateret: & satis callebat, nõ
 eam nauium his copiam esse, vt traiecturi simul om-
 nes per pontum Ionicum exercitus essent, quòd
 si per vices transfretare & cum paucis vellèt, cum
 reliquis Gothorum se copiis in dies singulos ab-
 euntes illos nullo negotio repressurum. Sed Nar-
 setem interea animi dubium Ioannes Vitaliani, vt
 eius regionis & locorum peritus, identidem admo-
 nere cum vniuerso exercitu secundum mare iter
 vt faceret, cum suæ ditionis homines essent, qui
 maritimã oram incolerent, nauiumque nonnullas
 iuberet se subsequi, & lemborum vim maximam, vt
 quum ad fluminum exitum exercitus peruenisset,
 ex his ponte mox facto facillè pertransiret. Narses
 itaque his monitis persuasus quum ita egisset, cù
 omnibus copiis Rauennam peruenit, cum hisque
 Valerianus Iustinusque duces suos milites iun-
 gunt. Et dum Rauennæ interea dierum nouè con-
 terunt tempus, Vsdrilas Gothus, vir bello clarus,
 qui Arimini custodiæ præerat, ad Valerianum lit-
 teras huiusmodi dedit. *Omnia vos complexi rumoribus, & imaginatione umbratili quadam Italia vniuersa potiti, nec humanitus planè insolescentes, terreri hac via Gothos posse existimatis, perinde Rauennæ nunc consedistis, tanquam hostes falli sic posse rati, & haud secus ac barbarorum ignauissima turba tēpus in locis minus decentibus teritis. Sed agite dū, celerrimè omnes consurgite, ac bellica quādoque tandem attingite opera, vósque Gothis ostendite, neque spe longiore suspensos nos dedinet, qui iam spectaculum id expectamus.* Narses vero ubi hæc ad se delata cognouit, irrita barbari insolentia, & Iustino in custodia Rauennæ relicto, cum vniuerso exercitu se ad exeundum parauit. Quum itaque Ariminum omnes quam proximè iam peruenissent, transitum eã haud quaquam facile inuenere, quum Gorhi non longè ante eorum

*Ioannis de
 profectio
 consilium.*

*Vsdrilas ho-
 stem literis
 prouocat.
 Sed in ca-
 put superbis
 ignominia
 recidit.*

*Insolentia
 militaris &
 risione di-
 gna.*

aduentum pontem ea è regione interrupissent. Amnis nanque, qui iuxta Ariminum fluit, expedito cuiquam vni ac dearmato iter pedibus facienti vel nemine interpellante vix ponte peruius est, ne dum cum militum copiis & armorum, & barbaris præsertim ex aduerso instantibus, ea quis transmittere queat. Narses igitur quum ad pontem venisset, diu animo fluctuatus, vnde nam transitum inueniret: nam & Vsdrilas Gothus eodem iccirco peruenerat, non tamen magna cum equitû turma, vt nulla ex parte, quæ gererentur, se præterirent. Sed ex his quidâ, qui Narsetem tunc sequebantur, in hostes protinus sagittam immisit, & ex equitibus: quempiam vnum mox nactus interfecit: qua re exterriti Gothorum tum equites fuga citiore intra Ariminum se receperunt, & aliis statim & recentibus secum eductis, per aliam portâ aduersus Romanos deferebantur, vt ex improviso hos inuasuri, & Narsetem simul obruncaturi, qui ex vtraque fluminis parte transitum suis copiis quæsitum abierat. Sed Eruli fortuna quadam quum Gothis in se venientibus obuiam processissent, Vsdrilâ præfectum primo congressu occidunt: cui statim per Romanum quempiam cognito, præcisum caput, vt ad Narsetem deferret, quum sustulissent, in castra perueniunt: vnde omnes ob nauaram per Erulos Romanosque egregie operam & animi promptitudinem identidem affirmare, Gothis deum esse infensiohem, Narses verò Vsdrilâ cæso, suo cû exercitu procedebat, nõ enim ei animo inerat, quæ per Gothos tunc tenerentur, aliquo pacto præsidia infestare, ne quid interea temporis incassum contereretur, vel quibus maxime intèderat animum morâ aliquam faceret. Hostibus itaque præfecto orbatis iam quiescentibus, nec quoquam se pacto interpellatibus, Narses intrepide flumine ponte constrato, &

Narses in prouidens confidens ratio.

Ex leui casu, oritur rerum non leuis inclinatio.

Vsdrilas interficitur.

Præsidia quando non lacescenda.

Præfecto & duce orbatis milites qui ceciderunt.

strato, & nullo negotio traiecto exercitu, omisso
 Flamineam versus itinere, ad læuam diuertit. nam
 ad dexteram Petra præsidium, suapte natura mu-
 nitissimus locus, præoccupata ab hostibus fuerat,
 & omnia ea ex parte, quæ in Flamineâ defert, Ro- *Narfesit*
 manis omnino imperua & plane infesta effecerat. *magnanimi*
 Narfes itaque via, quæ breuior erat, dimissa; in eam *tas.*
 contendit, qua transitus tutò patebat. Interea To-
 tilas factus de his, quæ in Veneros accidissent, iam
 certior, Teiam quidè imprimis & eius copias præ-
 stolando, Romanorum in locis quietus & nuspiã
 mouens se continebat. Vbi verò qui expectaban- *Totila vigi*
 tur denique affuere, duoque equitum milia adhuc *lantra.*
 tamen deessent, his haudquaquam de cætero ex-
 pectatis, cum reliquo exercitu statim profectus, i-
 doneum in locum hostibus occursum contendit. Quo
 in itinere cù Vsdriç casum perdidicisset, *Celeritas.*
 & hostes Ariminum præterisse, Thusciam omnem
 hos conquirendo emensus, ad Apenninum môtem
 peruenit, ibique castris locatis, vicum quam pro-
 ximè constitit, quem Taginam vocant. Eodem *Narfesit in-*
 & Romanorum exercitus duce Narfete non par- *trepida*
 uo post temporis interuallo adueniens, statiuis ha- *mens.*
 bitis procul ab hostium castris stadiis centum in
 ipsa planicie mansit, ei loco propinqua, in quo Ro-
 manorum tradunt Imperatorem Camillum poti-
 tum victoria Gallorum quondam innumerã mul-
 titudinem trucidasse: cuius illarum ob memoriã cla-
 dis, vel ad nostra hæc tempora Gallorum busta lo-
 cus hic dicitur. nam & adhuc tumuli interfecto-
 rum visuntur, & frequentissimi.

26 NARSES itaq; viris ad Totilã idoneis missis, *Hostis quan-*
 hominè commonefacere imperauit, vt bello de- *do & qua*
 posito quandoque tandem de pace consuleret, se- *de re com-*
 cùmque id reputaret, se quidè hominibus paucis *monestans*
duo.

quibusdam præesse, recénsque & temerè in vnum contractis, nec vllò pacto diutius posse cū vniuerso Romanorum imperio decertare. Ad cætera & illud iniunxit, quòd si belli cupidum eum viderent, iuberent statim vt diem ad pugnam statueret. Legati igitur quum Totilæ in conspectum venissent, Narsetis iussa mox peragunt. Sed Totilas iam insolens factus & iactabundus, pugnandum omnino his esse respondit. Tum verò legati: *O strenue, inquit, certum aliquod pugna statue tempus. at ille, ostentauim in diem prælio vna decernemus.* Legati deinde quum in castra redissent, conuentū inter se & Totilam ad pugnam diem Narseti denunciant. Sed is Totilam suspicatus dolos animo agitare, sic se præparabat, vt in alterum diem dimicaretur: nec sanè hunc suspicio ea fefellit: nam & postera Totilas die cum vniuerso exercitu in conspectum mox affuit. Iamque ex aduerso vtrique confederant, nec ab inuicem longius, quàm ad sagittæ duplicem iactū.

Non minus prodest saepe locus quàm virtus.

Erat autem intermedius breuior collis, quæ præoccupandi vtrisque studium fuerat, vt sibi hunc fore peridoneum ratis, vnde à dextera possent hostem ferire: & loco quidem ea in parte (vt antea diximus) prominentia erant, atque adeo vt circumuenire à tergo hostem aliunde Romani non possent, nisi ex calle quodam colli propinquiore. Necessè itaque erat, vt maioris vtrique hunc facerent collem, & præoccupare tentarent; Gothi quidem, vt hostes in pugna circumeundo dubios redderent; Romani, ne dolo capi se paterentur. Sed Narsetis præuenièdo quinquaginta ex peditum cohorte delectos, nocte intempesta eum in collem dimisit, vt occupatum tenerent. Tum illi nullis se hostiū prohibentibus, in collè quum denique euassent, taciti quiescebant. Ad huius verò collis radices torrens præterfluit quidam, & ab eo nō procul calle, cuius

& ruper

Superbiam non procul à tergo sequitur vltis diuina.

Narsetis strategema.

Aliud Narsetis strategema.

& nuper meminimus, ex aduersoque loci, in quo castra Gothi locauerant, labitur. *Quinquaginta in pedum fortitudo.* Quinquaginta itaque illi inter se & ex ordine conglobati in phalangem, vt in angusto, constitierant: Totilas vero vbi primū illuxit, hos conspicatus, inde propellere summo studio niti: vnde in eos statim equitū turma immissa his imperat, vt de colle hostes extremo reiicerent. Equites itaque Gothi tumultuosius ac magnis clamoribus in quinquaginta illos sic irruunt, perinde hos vocibus tantum ac repentius sublaturi. Sed illi in arctū sese colligēdo, scutisque loco ex necessitate obstructo vna consistere: quos inde Gothi celerius inuadendo turbandōque insectari, haudquaquam loco mouerūt, quū milites illi vmbonū impulsione, ac telorū crebro diuerberatu, suoque ordine stantes, in subeūtes validissime depugnarēt: nam & de industria ad terrorem clypeis concrepare territarēque hac arte astūque equos, & lanceis viros incessere. Tum verò retrocedere præ *Arte pugnae, turisum.* pauore equos videres, vt loci difficultatibus, ita & clypeorum sonitu perturbatos: quūque nusquam esset, qua possent pauescēti euadere, cum iis vt nil voci obtemperantibus & equites ipsi trucidabantur, qui cum Romanis tam benè munitis, & ne vestigium quidē cedentibus dimicarēt. Quo factum, *Pugnam volus cursum & leui brachio cedere, inutile.* vt in principio Gothi repulsi retrò iam cederent, rursumque pugnā tentantes, quum eadem paterentur, pedem protinus referēbant, ac saepius demum ita refugientes fusi fugatique sunt: vnde his in castra se referentibus, alteram Totilas equitum aliam ad eam rem peragenda summisit. Quibus nil fecus ac primi refugientibus, alij tertio summitūtur. Totilas itaque quum turmas iam equitū multas aduersus Romanos per vices sic transmisisset, & cum his omnibus nil penitus effecisset, desperata re tandem ab incepto mox desistit. *Virtutem committasus heros.* Qua ex re Romani

*Virtutem
comitatur
honor.*

milites illi quinquaginta pro nauata tam impigre opera gloriam retulere ingetem. His demum peractis, utrique se ad acie decernendum parare. Sed Narses angustiore in loco contracto exercitu, huiusmodi verbis hunc cœpit ad rem gerendam hor-

*Narses ad
suos exhor-
tatio ad cer-
tamen adu.
Gothos stre-
nuè subuen-
dum.*

tari. *Hosibus his quidem, o milites, qui ex aduerso sunt ad certamen instructi, adhortatione forsitan maiore est opus, quæ ad animi promptitudinem excitet, quæ sibi victoriam referant: vobis vero, o viri, quibus ut ob innatam virtutem, ita & belli ob decora, & ad hæc insuper ob apparatus multitudinẽque, quandoquidem cum longè inferioribus pugna est inuenda, nil aliud reor necessarium fore, nisi deo ut ipso propitio in aciem nunc prodeatis, contemnẽtque vestris hunc pro meritis in socium nacti, de istis prædonibus maximo cum eorum contemptu victoriam referatis: qui magno Imperatori, etsi à principio seruitute obstricti fuissent, fugitiui tamen effecti, tyranno sibi è turba homine constituto, Romanum Imperium aliquan-*

*Hosium in
Iustiniani &
regiam iam
proponit.*

diu & furaciter perturbarunt: tamen si istos existimauerit quispiam ut animo decentiora versantes, haud quam nobis in acie nunc occursuros. Quod si ut mortis cupidiores ex temeraria audacia aliqui & furibunda præ se petulantiam tulerint, apertamque & certiore sibi audeant mortem deligere, profecto his nihil euenit, quod ex fortuna casibus præstolantur, sed pro eorum vita facilisque diuino ipso ex numine in supplicia adigentur, ut qui sponte se in tormenta proripiant, quibus fugiant iam pridem afficiendi. Ceterum ut ista omittam, vos quidem pro æquitate præque Republica estis decertando in aciem prodituri: hæc vero res inuouando, vel suis quidem quam inter se legibus profusus dissideant, & ad posteros nihil se transmissuros expectent, deperituræque secum omnia putent, ex Ariana consuetudine ad dei vnus spem viuunt. Fit itaque, ut contemnendi permaximè sint, nam quæ nec legibus constant, nec optimis quibusuis institutis, ab omni virtute destituantur necesse est.

*Causæ Imp.
Iustiniani
aquitatem,
& Gothorũ
impetacẽ.*

Narses

Narfes quum suos commonuisset, Totilas ipse Romanorum copias admiratus, & suis ad se conuocatis orationem huiusmodi habuit. *Postremò vos nunc, o viri commilitones, commoniturus hunc in locum ut conueniretis effeci. nam post id hodiernum certamen, nulla opus fore exhortatione de cætero duxerim: sed unus hic dies uniuersum bellum decernet. adeo nanque nos omnes Iustinianumque Imperatorem debilitatos iam esse perspicuum est, viresque nobis utrisque omnes continenter pugnando, & calamitatibus tandiu insuescendo sic intercisas fuisse, ut si hoc prælio hostes vicerimus, haud quaquam repetituri nos aliàs sint: sin verò deuicti succubuerimus, nulla erit redintegrandi id bellum Gothis spes reliqua. Vtrique tamen sat sumus ad instam perinde quieti excusationem victoriam habituri, mortales namque cum ipsis ex reb. que deteriora sunt, semel delegerint, ad ea redire haud quaquam de cætero audebunt, vel necessitate ad id impellente, cum voluntate hæc ipsa refugiant, malorum recordatione animos territante. Hæc milites cum ex me acceperitis, enixè operam hoc bello nauate. non enim in aliud tempus animi differenda est virtus, insudate inquam enixius, nec in aliud id corpus disserimen vllum seruate, non equis, non armis nunc parcite, ut vlli posthac vobis vsui assuturis. Fortuna siquidem cæteris rebus protritit, spei duntaxat summam in hunc diem seruauit. Quocirca animi vobis exercenda est magnitudo, & ad audendum vos preparate. nam quibus spes dubia est, ut in presentia vobis, nec breuissimum quidem momentum excidisse conduxerit, temporis siquidem vbi occasio ipsa rei bene gerèda præterit, inutile proculdubio fit, quodcumque posthac impèditur studij, vel si id quidem per maximum fuerit, rerum natura supernuacaneà nil admittente virtutem, nam & prætereunte necessitate, vel ea que imposterum sunt, vana & inania sunt, & nil opportuna, necessarium est. Arbitror itaque vos perdecere, ut opportunissimo tempore, & impigre factis cer-*

Totila ad suos concio, qua de summa marerum pugnam hæc inffitutam esse assertit, ideo præsentis animo eas esse iubet.

Argumentum à necessario maxime urget.

tamen aggre diamini, ut bonis ex hoc procedentibus uti possitis. Sed illud interea scire vos velim, letiferam fugam omnibus fore. Fugere nanque iccirco homines solent, aciemque ac signa deserere, ut esse superstites queat. Quod si mortem, & hanc quidem conspicuam illatura est fuga, profectio qui discrimen subierit, longe tutior erit, quam qui fugam capefferit. Hostium contemnenda vobis erit hæc turba, ex varia hominum colluione inuicem coeuntium facta, qua utique cum multis ex locis auxilia & societates contraxerit, nec fide quidem, nec viribus valet, sed ut nationibus est interscissa, ita & merito diuisa sententijs.

Hostium potentiam eleuat, ut suis magis conseruet.

Non enim existimetis Hunnos, Longobardosque, & Eruolos, quos Romani mercenarios habent, pecuniæque conductos, mortis discrimen pro his prelio subituros, ut quibus non tam parui anima sit, ut argento inferior habeatur. Sed ipse equidem iam satis intelligo, istorum tam varios milites, non vltro in nos impetum ac statim facturos, ut videantur potius bellum gesturi, quam vel mercedem mereantur acceptam, vel suis ut pareant ducibus. nam & hominibus vel ea quidem, que suauissima sunt, nedum hostilia dixerim, ni sponte sua vltroque gesserint, sed inuiti fortè coactique operam precio locent, haud quaquam sunt voluptati futura sed laboriosa potius videbuntur quæ cogit necessitas. Hac igitur rerum recordatione,

Acies utriusque dispositio.

& animi promptitudine inus in hostem. Hæc ubi Totilas perorauit, ad pugnam vtrinque cogebantur exercitus, & hunc in modum instructæ copiæ confiteri. versa in inuicè facie acies vtræque stabant, profundissimam duces phalangem effecerant, fronte ipsa extenuatam oblongamque. Sed læuum Romanorum cornu Narfes Ioannésque circa collem tenebant, & cum his simul quicquid erat in Romano exercitu roboris iungebatur. Sequebantur deinde præter barbaros Hunnos, hastati alij peltatique milites, & delectorum virorum vir ingens. Dextro in cornu Valerianus,

Ioannésque,

Læuum eorum Romano.

Ioannésque Fagas, & Dagisteus cum cæteris Romanis constiterant, pedites sagittarij vtrinque à lateribus erant: in phalange autè media Narfes Longobardos Erulorúmque gentem, ac cæteros barbaros collocarat, ex equis descendere iussos, & pedatum loco manere, ne fortè ipso in prælio vel formidine caperentur, vel vtrò timorem dissimularent, sed ad obtemperandum vt paratiores efficeret. In læuo autem cornu postrema Narfes ipse tenebat, & Romani positi in fronte erant, equitù in ea quinque milibus constitutis; è quibus mille & quingentos præmonuit, Romanis vt statim auxilio essent, si quos fortè terga vertere contigisset: reliquis verò iniunxit, quum primù rem aggredi hostium pedatatus cœpisset, post terga his protinus compareret, & dubios redderent. Eundem in modum & Torilas in hostes copias omnes instructas produxit, suasque acies obeundo ad audendum milites suos hortari, & animos his vultu verbisque facere: id ipsum & Narfes satagere, diuersa futuræ victoriæ præmia hastilibus imponendo, & ad subeundum belli discrimen incitamenta omnibus ostentare. Sed aliquandiu cum ex aduerso hi constitissent, neutra ex parte cœptum est præliù, vtrisque per hostem in se primo impetum fieri operientibus. Vnus deinde quidam e Gothorum exercitu, Docas nomine, bellicæ industriæ famam adeptus, equo in hostem adactò, quamproximè Romanorum ad castra peruenit & ad singulare certamen strenuè prouocat, qui secum velit armis configere. Fuerat is autem Docas ex eo militù numero, qui ex Romano exercitu omnium primi ad Totilam vtrò concesserant. Tù illi è Narsetis hastatis militibus quidam statim occurrit Armenius genere, equo & ipse vectus. At Docas in hostem aduersus se venientem prior pro-

cessit, ventre illi vt lancea percussurus: sed Arme-

Dextrum.

*Strategema
Narsetis vt
exterum
militem in
officio conti-
neret.*

*Acies Testi-
la.*

*Cunctatio
acierum.*

*Docas ad
duellam
Rom prouo-
cat. Temeri-
tatis cornos
ignominia.*

*Provocator
occiditur.*

nus ille in alteram partem equo subducto, periculum declinauit, & in se irruentis superuacuum impetum fecit: ipse verò in hostem conuersus, dexterum illi in latus telum adegit. Quo ex vulnere Gothus ex equo moribundus prolabitur, prostratusque iacuit. Ingens deinde per Romanum exercitum ex re bene gesta clamor attollitur.

*Strategema
Totilas, ut
prælio pro-
tracto vali-
diores co-
pias obtine-
ret.*

27 REBVS igitur ita peractis, à neutris tamen adhuc pugnae initium fieri. Sed solus Totilas medium in campum prodire, non singulare initurus certamen, sed ut tempus extraheret. Gothorum namque duo millia equitum, qui ad se haud dum venerant, quò appropinquare iam accepisset, in eorum aduentum protrahere prælium nitentur, & aliàs haudquaquam se indignum putabat, hostibus se ostentare, qualis quantusque esset. nam ad cætera ornamenta armis indutus processerat auro abunde celatis, ex equique ut ornatissimis phaleris, ita & pilo ac lancea noscitur, purpureaque & regia veste, & ex equo ipso præcipue, quo ille miræ magnitudinis vehebatur: in medio autem campo ut bellicæ artis peritus ac ludibundus processerat, equum diuersim calcaribus concitando in orbè frenis agiler agere, obequitandòque telum in auras sursum versus aprè diuerberare, & ipsum id rursum ad terram delatum impigre excipere, momentòque temporis exceptum vibrare, & eodem alternis per manus translato, gloriæ id artis plurimùm ducere, supinandòque se desuper equum, inclinandòque vtrinque ad terram & vicissim in latera, ut qui a pueris fuisset desultandi ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendo, a prima luce ad multum diei hic tempus extraxerat, ut qui longiores vellet ad pugnandùm moras producere. Vnde & ad Romanorùm castra transmisit qui nunciaret, colloqui cum præfecto se velle prius, quam prælium iniretur.

*Totilas e-
questris rei
peritiam
hostibus de-
monstrat.*

Narſes

Narſes verò ludificari ſe hunc affirmabat, & fallaciis agere, quandoquidẽ principio ſtatim, quũ acie ſecum conſligere cuperet, ad colloquendũ loci ſatis fuiſſet: nunc verò ubi in mediũ prodiit campum, ad colloquia tandem deſcenderit. Dum hæc interea peraguntur, ad Torilam equitum duo millia expectata tandiu venerẽ, quorum ipſe aduentum quum cognoviſſet, cibũ omnes vt caperent, imperavit. Id ipſum & Romani acie reſoluta, & ſigno receptui dato mox faciũt. Sed Torilas ubi ſe in ſtatione recepit, duob. milibus equitũ prandere etiam iuſſis, vt ad huc erat armis indutus, & ſuis hominib. militũ more armatis aſtantibus, ex templo in hoſtem educit exercitũ, incautos improviſoſq; ſe inuaſurũ Romanos ratus, quos tamẽ ne hæc quidem arte imparatos deprehendit. Narſes nanq; iam antea veritus, quod demum evenit, ne de improviſo ſe hoſtes aggrederentur, ſuis omnib. iubendo denuntiarat, nullo pacto vel prandium ſumerent, vel ſomnũ capeſſerent, vel arma proſus deponerent, vel equis remitterent frenos. Hos tamen haudquaquam omnino impaſtos dimiſit, ſed vt inſtructi paratiq; erant, cibum vt caperent, iuſſit; continentẽrque in hoſtes intenti illorum opperirentur inſultum. Haud tamẽ eodem hi ordine conſtitere, quo antea fuerant inſtructi. Romani nanque, in quib. ſagittariorũ quaterna millia erant, in ſemilunaris circuli ſeſe cõtraxerant ſpeciem. Gothi verò poſt equites locati omnes aſtabãt, vt ſi forte qui ex equis pugnabant, ab hoſtibus fugarentur, ad peditatum ſtatim refugientes ſeſe in tutum reciperent, vnãque ruruſum in hoſtẽ procederent. Prædictũ autem Gorhis per Torilã fuerat, ne quoquam pacto ſagittis, vel alio telorum genere, præterquam pilo, in prælio vterentur. Quæ ex re Torilam conſtat contra militarem id diſciplinam, & inconſultẽ feciſſe, vt qui in pugna hæc in

*Prudentia
ducis eſt
adverſarij
ſui artes
quamprimũ
ſubolſcere.*

*Narſetis cin-
cumſpectio,
ſapientis e-
nim dicere
recuſat, Non
putabam.*

*Erratum
Torila.*

Procopij de facto Toti- be iudicium.
 euanda, nescio quo nam persuasum inductus, hostibus suas copias præbuit, nec armis quidem, nec ordine, nec vlla re alia pares, quum Romani ipsi quouis armorum genere, vt erat cuique opportunum, in prælio vterentur, siue sagittis feriendus hostis esset, siue telo reiciendus, siue necandus ense, siue aliud quippiam exequendū. Ad hæc accedebat, quod Romanorum equites ipsi ac pedites in acie constituti, vt erat necesse, in vnum coibant, & ita, vt alibi a tergo hostem circumuenirent, alibi vero in se venientem excipiendo & resistendo clypeis propulsarent impressionem. Gothorum vero equitatus suis post terga relictis, confusus pedibus, & pilorum fiducia audendo, temere quum se in hostem inferret, mediisque in acie versaretur, suæ temeritatis pœnas mox luit. Hi namque, quum se confertos in hostes proripiunt, dum inconsideratius in aciem ruunt, nil profus aduertunt, intra octo millium hominum peditatum se peruenisse, vnde sagittis quum vndique peterentur, sui iam desperantes, vt ab vtroque sagittariorum cornu inter se coeuntium circumuenti paucis euadentibus cadunt. multos mortalium hoc prælio Gothi, equorumque vim maximam amiserunt. tamen ubi cum hoste vix dum manus conseruissent, & iam essent insanabilibus malis affecti, vix tandem perpauca quidam ad instructas suorum peditum acies penetraverunt. Sed hoc equidem prælio Romanorum ne aliquos, an sociorum & barbarorum ex re nauiter gesta magis demirer incertum est, quum satis constet, vnam omnium ac similem animi promptitudinem & virtutem fuisse, idemque certaminis studium, quandoquidem singuli hostium se inuadentium impetus fortissime repugnando retulerunt. Iamque serum diei erat, & derepente virique loco moti exercitus sunt, Gothorum quidem in fugam, Romanorum vero vt fugientes insecta-

Experientia verum magistra docuit quãtoper sua opinione deciprus fit Toti- be.

Alacris omnium in exercitu Marsen.

Gothorum fuga turpissima.

insecta-

infectarentur. non enim Gothi Romanis se infectantibus quoquam pacto conando, fugam vel sistendo obtinebantur, vel vim propulabant, sed se inuadentibus cedere, & effuse in fugam verti, suaque met multitudinem impediti, turbatione vel territi, ad vires, quibus se tuerentur, haudquaquam respicere, quin potius umbris perinde inquietati ac pauefacti, fugam capessere. Gothorum itaque equites quum ad suos se pedites retulissent, fugam pauperemque auxere, non enim ex ordine discessione tunc facta ad suos se infectantes aggrediebantur, vel pugnae saltem praese speciem ferre; sed temere trepidantemque omnia exequi, ordinemque suos turbare: unde factum, ut eorum plerique ab hostium equitatu oppressi ceciderint, & pedites ipsi nec suos ad se receperint equites, nec agmine constiterint uno, ut hos tuerentur, salutemque forent: sed cum equitibus simul & ipsi cursu effuso, se ita in fugam proripere, ut in nocturno veluti concursu suamet omnes impressione eo in praelio perderentur. Romani praeterea milites fugientium pauore freti, inclementius trucidabant, quos nacti e propinquo fuissent; quum illi quidem nec se tuerentur, nec ex aduerso victorem in hostem attolere oculos auderent, sed his potius se exhiberent, ut pro arbitrio vterentur. adeo illos vel occupauerat pavor, vel terror infederat. Gothorum itaque eo in praelio sex nullia ceciderunt, multi se hostibus dedidere: qui forte viuui in potestatem capti peruenerant, paulopost ad unum omnes necantur: nec Gothi solum peribant, sed ex veteribus & Romanis militibus plurimi, qui forte ad Gothos ultra transfugerant. Ceteri vero e Gothorum exercitu, qui bello superfuere, delitescendo vel fugiendo euadunt, ut quisque fuerat vel equum celerem nactus, vel pedibus valuit, vel fortuna.

Semper in praelio his maximum periculum est, qui maxime intendunt. Audacia vero pro more habetur.

Ignauis sibi sola minime dispotus: et unicam bonam diuturnam vitam existimantes, saepe acerba morte occupantur.

Qui paulo ante ob res secundas exsultabat, ingenti cinctus exercitu, nunc maestus & solus fugit Fortuna vitrea est: eum splendet frangitur.

28 HVC igitur id prælium habuit finem, iamque & nox superueniens vniuersa obtenebrat. tunc demum & Totilas cum quinq; duntaxat militibus fugit. Sed hunc fugientem Romanorum nonnulli insectabantur, ignari prorsus eum Totilam esse, quos inter & Asbadus aderat Gepes, qui statim Totilam è propinquo adeptus, vt telo feriret, inuasit. in eo insultu adolescenculus ex Totilæ fortè familia quidam, præsentè ægre domini ferens fortunâ, fugientem subsequebatur. Vt primùm Asbadum aduertit in Totilam irruentem: Quid canis, inquit inclamitâs, irruis dominum percussurus nunc meum? At ille nil territus, quanta vi maxima potuit in Totilam telum intorsit, ipse verò à Scipuardo, qui Totilæ fugienti aderat comes, in pedem ictus persequi non vltra hunc potuit, sed Scipuardus & ipse ab hoste insectante percussus mox conficit. milites verò quaterni, qui cum Asbado hostes insequabantur, hunc vt saluum in castra reducerent, Gothos de cætero insectari desistunt, qui tamen Romanos adhuc se insequi rati, cursum tenebant, & Totilam letali affectum iam vulnere, & animam ferè exhalantem abducere celerius cogebantur. Stadiis itaq; quatuor & octoginta fugiendò peractis, ad locum Capras nomine veniunt, vbi à fuga denique quiescentes, Totilæ vulnus curabant. ex quo paulo post morientem funere procurato terræ recondunt, ipsiq; inde mox abeunt. Is itaque Totilæ fuit & imperij ac vitæ finis, cum Gothis annos vndecim præfuisset. nec sanè rebus per eum primùm tam feliciter gestis par exitus fuit. Sed in hoc verò fortuna, quam humana hæc sæpe extollat, ac deprimat rursus, quantumve in se habeat temeritatis & inconstantia, præ se facile tulit. quippe quæ Totilæ vt leui de causa diutinam contulit vltro felicitatem, ita temerario suo quodam impulsu pauorem simul ac

Totilas ferè solus fugiens vulnere letali affectus & paulò post mortuus, ac terrea redditus, exemplum vicissitudinis rerum humanarum, & fragilitatis nostræ, quantum unius excelsa.

mortem iniecit. Sed Totilam è vita iam excessisse
 quum Romanos lateret, fœmina his quædam, &
 Gothicæ gentis, omnium prima denunciauit, lo-
 cùmque simul, in quo defossus iam fuerat, ostensu-
 ram se dixit. Tum illi quum id accepissent, nil sani
 inesse fœminæ dictis tunc rati, eum ad locum con-
 festim perueniunt, impigrèque humo effossa, Toti-
 lam inde mortuum efferunt: quo satis superque iam
 cognito, expletâque ex eius spectaculo hostili cu-
 piditate, in terram iteratò recondunt, ad Narse-
 tèmque rem deferunt omnem. Alij tamen haud
 quaquam hoc pacto Totilam interiisse affirmant,
 sed modo alio quodam, quem in præsentì descri-
 bere non absurdum fore existimaui. Fersit nanque
 nil temerè Gothorum exercitum fugæ se commen-
 dasse, sed immittentibus sagittas Romanis, ex his
 alteram item atque alteram non tam sagittantis
 prudentia, quam casu delatam in Totilam incidisse,
 vt qui in gregarij militis speciem armatus in-
 structusque, eo in loco constiterat, vbi phalangis
 pars erat neglectior, quum nollet ab hostibus no-
 scitari, illum tamen mortifero affectum vulnere,
 præ dolore ingenti acie excessisse, cum paucis qui-
 busdam se subsequenter equo auectum, ad Ca-
 pras (id loco nomen) venisse, ibique vulnus cu-
 rantem obiisse non longe post mortem. Gotho-
 rum deinde exercitum, etsi bello hostibus impar-
 em, duce amisso, plurimum fuisse id demiratos, si
 non Totilam hostes per insidias occidissent. vnde
 perterritos, & plane exanimes factos, turpem in
 fugam se denique coniecisse. Narses itaque ex
 re bene gesta letior factus, id omne deo acceptum,
 vt erat in vero, indefinenter referre. Conuersus
 deinde ad ea, quæ proxima erant, administran-
 dum; Longobardorum in primis nefanda facinora
 se in expeditionem sequetium, vindicare simul &

*Aliud inter-
 tus Totila
 narratio.*

*Inconsultâ
 Totila fra-
 tegema.*

*Narses pie-
 las
 Longobardi
 immanissi-
 milatrones,
 propter ad-
 missa scele-
 ra exausto-
 rati.*

expiare curauit. Illi nanque ad cæteram vitæ factorumque impietatem & scelus, vel ædificia ipsa, in quæ fortè diuerterant, iniussi cremebant, suprùmque sceminis, & vim inferebant, sacras in ædes refugietibus. Vnde magna pecunia hos primùm donatos ad proprios redire penates permisit, Valeriano Damianoque suis cum copiis ducibus traditis, qui eos tamdiu deducerent, quoad in Romanorum confinia peruenissent, & illis iniunctum, vt sine aliorum iniuria pertransirent. Longobardis itaque Romanæ ditiosis excedentibus terras, Valerianus circa Veronam, & hanc obsessurus redacturusque Romanorum in potestatem, castra locauit. Gothi verò, qui in eius loci præsidio erant, hostium ex insperato aduentu perterrefacti, cum Valeriano in colloquium veniunt, & simul huic pollicentur, urbem se illi, ac suos non longe post dedituros. Quam rem Franci cum accepissent, præsidia, quæcunque in Venetos Gothi, & loca haberent, præoccupare; conuentaque omnia inter hos facta de Verona vrbe tradenda promptius impedire, eaq; terra Romanos, vt sibi debita, enixè, & dignum denique ducere, per se hanc esse recuperandam. Vnde Valerianus te inde infecta discedere cogitur.

Gothi nouū regem sibi deligunt.

29 Ex Torilæ autem copiis, qui nuper è prælio integri euasere, flumine Pado traiecto, cum his, qui in Picentib. & ea è regione loca tenerent, Teiã sibi in ducem constituunt, qui inuentis pecuniis omnib. per Torilam paulo antè in Picente depositis, in belli societatem Francos asciscere animo agibat, & Gothos interea vndequaue moderando ornandoque contrahere ad se saragebat. Quod vbi primùm Narses accepit, iusso Valeriano tuis cum copiis Padum vt fluuium custodiret, ne pro arbitrio Gothi & licentius inter se conuenirent, ipse cū cætero exercitu Romam contendit. Cùmque in Thu-

*Narses vi-
tor multa
conperat.*

in Thufciam perueniffet, Narniam Spoletumque deditioe mox cepit. Quæ oppida quum fine mœnibus effent, præfidio ibi relicto edicit, ocyus vt muri tantundem extruerent, quantum antehac Gothi proffrauerant. Perufiam deinde tranfmiffit, qui præfidium pertentarent. Cui tum Melidius Vlifiusque præerant, à Romanis ad Gothos transfugæ alias facti: quorum alter, & is quidem Vlifius quum Cypriani miles fuiiffet, à Totila pleraque pollicente fuafus, Cyprianum paulo ante præfidij eiuſdem præfectum per fraudem obruncarat. Melidius verò Narſetis poſtulationi aſſenſus, de Perufia Romanis prodenda, ſuis cum militibus conſultabat. Tunc itaque & qui ſub Vlifio erant, cognitiffi ſtatim, quæ quærebantur, apertè ſe ad Melidium conſerunt, & Vlifius inde cum paucis beneficiariis ſuis ab his interficitur. Tunc demum Melidius Romanis Perufiam tradit. Sed Vlifio diuinitus ea illata eſt mortis pœna. Nam & eodem interit loco, quo & Cyprianum antea obruncarat. Gothi autem, qui Romam cuſtodiebant, vbi Narſetem & Romanorum exercitum acceperunt in ſe aduentare, & in propinquo iam eſſe, ſtrenuè ſe præparabant, his vt pro viribus occuſarent. Sed quum demum hi animo agitaſſent, ad eam ſe paucitatem redactos, vt haudquaquam vrbis mœnia vniuerſa cuſtodire ſat commodè poſſent, breui admodum ædificio circa Adriani molem complexi, eodemque priori muro annexo in præfidij formam mox redigunt, ibique precioliſſimis rebus depositis, diligentiffimè præfidium id aſſeruabant, vrbis mœnibus cæteriſque deſtitutis ac planè neglectis. Sed inuadentium hoſtium facturi periculum, paucis ad eius præfidij relictiſ custodiam, murorum in propugnacula ſe contulerunt, mœniumque tamen ambitum omnè præ longitudine nimia, nec inuadentes

Et oppidorum muros inſtaurat.

Exemplum pœna diuina. quæ tantum dem fontes corripit.

Roman Narſes adcedit.

Gothorum in tempaſſina & iuſſulis audacia.

quidem Romani poterant circumire, nec Gothi seruare: vnde factum, vt quum Romani mœnia vrbis sparsum, & vt cuique licuit, aggredierentur; Gothi ipsi obsistendo pro viribus defenserent. Sed Narses sagittariorum vi magna producta, mœniū dum partem vnā oppugnat, alteram Ioannes inuadit, ad aliam deinceps trulis se subsequētibz, & nauantibus operam, Philimuth succedit. Hos inde cæteri infecuti longoque intervallo distantes, muros viriliter impugnabant. Tum vero barbari per se inuicem coëundo impetum Romanorum excipere ac strenuè repugnare. Itaque dum ea ingruunt Gothi, quæ & Romani muros adorirentur, relinquebatur sine vllō præsidio muri pars quædam, & custodibus vacua: ad quam Dagisteus præfectus, Narses imperio inferri signa mox iussit, copiasque ductauit, & numero scalis ingenti admotis, nemine defendente in muros euadit, & nullo negotio cum suis militibus urbem ingreditur, proque arbitrio aperit portas. Quod vbi Gothi factum sensere, sine vllō pristinae virtutis respectu, fugam quocunque tum licuit, vniuersi capessunt, partimque intra præsidium se receperunt, partim ad Portum urbem contendunt. Hæc me narrantem cogitatio subit, quo nam modo humana hæc & præsentia fortuna ipsa variando eludat, cum haudquaquam eadem se semper mortalibus præbeat, nec æquis hos oculis conspicietur, sed pro tempore simul immuetur & causis, hisque ludificari appareat calamitosorum hominum dignitatem; hanc sæpius commutando. Bestas siquidem nobis primum vrbe Roma deperdita, paulo post in Lazico agro Petram oppidum amissum recuperauit. Contra vero Dagisteus cum Petram eandem hanc hostibus permisisset, momento temporis paruo, Romam imperatori restituit. Sed hæc quidem vel à mundi

sunt

*Numerosus
exercitus
præsidario-
rum manū
exiguam fa-
cile super-
rat.*

*Romam
Narses ca-
pit.*

*Vicissitudi-
nes rerum
humanarū.*

*Exemplum
huius vicis-
itudinis.*

sunt primordiis facta, & vt fiant semper necesse est, quoad fortunæ nutibus mortales reguntur. Tunc igitur Narfes cum vniuerso exercitu expugnaturus barbarorum præsidium prodiit, cuius terrore barbari capti, fide pro eorum pacta salute accepta, seipfos statim & Adriani molis præsidium dedunt, quarto & vigesimo Iustiniani imperij anno, quum annum antehac quintum, quo is ceperat imperare, capta vrbs Roma à barbaris sit. Narfes inde recepto vrbs præsidio, claues exemplo ad imperatorem Byzantium misit. Vrbs Roma recuperata, apertissimum fuit mortalibus argumentum, hisce hominibus, quibus cum malè agi occupatum esset, necessarium fore aduersa semper contingere: & imper. quæ feliciora fuere, in perniciem verti. Plerique nimirum, post adeptam ex voto iam libertatem, & post declinata pericula, vel cum eadem fortuna sepius indulgentia disperditum eunt. In Romanos nanque, vt senatorios, ita & è plebe tunc homines, parita hæc per Narfetem victoria, liuoris & odij maior longe causa fuit. Gothi nanque iam fugientes recuperanda Italiæ spe destituti, iter incaustum quum facerent, quos ex Romanis obuios habuere, desæuiendo obtruncant; & è Romano exercitu quos in primo ipso vrbs per se captæ ingressu forte offenderant, pro hostibus vsi interfecerunt. Ad hæc præterea & illud accessit, quòd patritij viri plerique, qui Totilæ ipsius imperio post redactam in potestatem vrbs in Campaniæ loca secesserant, vbi vrbs tæcri per Romanum exercitum cognouere, & è Campania sedomum referrent, Gothi ipsi re cognita, qui per id tēpus in proximis præsidii erant, patritios passim ea regione & diligentius conquisitos interficere; quos inter & Maximus fuit, cuius & supra meminimus. Iam enim & antea Totilas, quū ex vrbe occursumus Narfesi prodiret, primorū quorundā cōtractis

Molis Adriani de ditione.

Claues vrbs tercio missa ad imper.

Sauitum in ciues Rom. & patricos.

Bellorum crudelis facies. Et domi & foris occurrit parca nemini parcens.

ad se ciuium liberis, ex hisque trecentorum ad numerum pro voluntate quibusque delectis, quos egressa esse corporis specie viderat, & parentibus compellatis vitæ comites se hos habiturum, obfidum loco detinuit, & trās Padum abire mox iussit, quos inde Teias ea è regione conuentos, ad vnū omnes necauit. Ragnares verò vir Gothus, qui Tarentino præsidio præerat, & à Bacurio Romano Hydrunti præfecto pro imperatoris arbitrio fide accepta ad Romanos se concessurum promiserat, dediturumque urbem, vt supra iam diximus, & ea de causa fenos Romanis Gothos obsides dederat, postquam Teiam accepit imperatorem Gothis creatū, Francosque hunc eius in auxilium traducturum, ac cum vniuerso velle exercitu in hostes contedere; exequi quæ pollicitus fuerat, de cætero noluit: quūque studio obsides suos recuperandi nimio teneretur, & ei rei intenderet animū, id doli excogitauit, Ad Bacurium Romanum mox mittit, qui suo nomine peteret, Romanorum aliquot sibi vt militū destinaret, quibus cum Hydruntem se tutò transferret, indeque Ionico sinu transmissis Byzantium deferreretur. Bacurius verò, quid aliās sibi Gothus vir vellet, prorsus ignarus, è suis militibus quinquaginta ad Ragnarem mittit, quos ille intra præsidium statim admissos, in arcto coërcuit, Bacuriōque ipsi significauit, si suos ad se missos redimere milites velit, necessarium fore, Gothos sibi, quos obsides haberet, restituat. His auditis Bacurius, paucis quibusdam ad custodiam Hydrunti dimissis, cū cæteris copiis extemplo aduersus hostem contendit. Ragnares verò nulla interposita mora quinquaginta illis Romanis militibus interfectis, hostibus occursum ex Tarento Gothos eduxit. Vbi verò manus conferuere, victis prælio Gothis Ragnares ipse non parua accepta suorum iactura, cum reliquis

*Nulla fides
iū viris qui
potētorum
manum re-
spiciunt.*

*Ragnaris
dolus, pro
recuperandis
obsidibus.*

*Eiusdem im-
manitas,
elades &
fuga.*

quis cursu citato elabatur: quúmque se Tarentum recipere nullo pacto iam posset, circumfidentibus vndeque Romanis, Acherontidâ venit. Romani verò Narsete duce, vt iam Roma potiti, Portum non longe post obsidendo in potestatem recipiunt, & in Thuscîa simul præfidiû, quod Nepetes dicitur.

30 TEIAS interea, vt qui suas Romanis non pares bello fore copias duceret, ad Theudibaldum Francorum principem misit, qui magnam se illi daturum pecuniam polliceretur, si secum arma hoc aduersus Romanos bello consociaret. Franci tamen, vt reor, quum rebus suis perquam bene consulerent, ne pro Gothorum quidem, Romanorumve libertate subire mortis discrimen velle, sed sibi Italiam vindicare summopere niti, ob eamque & bella suscipere malle. Sed Torilas vim pecuniarum ingentem in Picene, & loco munito condiderat, pars tamen maior in validissimo Cumarum præfidio, & Campaniæ oppido per hunc deposita antehac fuerat, in eo custodibus constitutis, quibus eius in primis germanum fratrem cum Erodiano præfecerat. His Narses pecuniis potiundi percupidus, exercitus partem Cumas obsessum misit, ipse verò Romam instaurandi ornandique hanc causa mansit: & aliam paulo post Centumcellas emitit militum manum, vt vel hanc obsiderent. Teias verò Cumarum custodibus, & simul pecuniæ timens, Francorum desperatis iam auxiliis, sic suos instruxit, perinde ac esset protinus in hostem ducturus. Quare Narses accepta, Ioannem Vitaliani, Philimûthque suis cum copiis in Thuscîæ loca abire mox iussit, ibique stationem habere; ea hostes via prohibituos, quæ in Campaniam ducit; vt qui Cumas tunc eius imperio obsiderent, fidentius vel vi, vel deditioe has caperent. Teias verò breuioribus sæpe omissis ad dexteram, consuetisque iti-

Varia Gothorum & Francorum de bello Italico consilia. Nulla fides regni sociis aut amulis.

Nervus belli desideratissimus.

Narses consilium.

*Teia strate-
gema, ut pe-
cuniam To-
rila sibi con-
seruaret.*

neribus, longis circuituionibus, & ingentibus spa-
ciiis vias obeundo emensus per maritimam oram
Ionici sinus, hostes frustratus in Campaniâ venit.
De cuius aduentu Narses certior factus, militibus
ad se reuocatis, qui cum Ioanne Philimúthque in
Thusciam Teiæ transitum prohibitori concesserât,
Valerianique copiis, quæ Petram præsidium cepe-
rant, ad se redire mox iussis, contractis insuper vn-
dequaque iam viribus, cum vniuerso & ipse exerci-
tu, ut ad bellû instructo, in Campaniam ducit. Est

*Montis Ves-
suij mira-
cula.*

autê in Campania mons Vesuuius dictus. Is plerû-
que mugienti sonitum non ab similem ædit, qui fer-
mè cum sit, ingens vis cinerum subsequitur statim
& feruentium eructatio. Huius autem môris haud
secus atque in Siculos Ætne, mediâ omnia abru-
ptaque sunt, & in profundum tendentia, pari ab imo
ad summum fastigium dimensione, in infimo
verò sic ignis exæstuat, & in tantam descendit va-
cuitas eâ profunditatem, ut si quis fortè summo ip-
so in culmine montis constiterit; procumbens-
que, si modò id ausit, oculos deorsum intédât, haud
quaquam ei exorta ex igne flamma cõpareat. Cum
igitur ea, ut diximus, cinerum eructatio sit, præci-
sos ab imis penetralibus lapides, exustósque flam-
ma, sublimes ac varios violentior spiritus agit, ad
summumque propellit fastigium, expulsósque in-
de dispergit ac temerè. Ex ipso præterea montis
culmine in Ætne morem fluidus ignis descendês,
magna illuue ad radices vsque perpendit, fluenti-
que aquæ similis, quâ fortè defertur, vniuersa absum-
mit. huius montis ad infima potabilis aquæ sunt

*Draco flu-
uius ortus è
Vesuuijo.*

fontes, à quibus & amnis Draccon nomine quidam
deriuat, qui iuxta Nuceram labitur. Is verò Dra-
con leni quodam & breui cursu defertur, haud ta-
men pedici equitæ peruius est, nimirum qui in an-
gustiozem se cogit defluxum, præcisâque vndique

terra,

terra, ripas vtrinque perinde præruptas erectioresque reddit. Huius itaque fluminis Gothi pöte præoccupato (nam & proximè castra habebant) turribus ligneis in eo impositis, machinis statim, tormentivè locum communiunt, hostes vt inde infestiores ferirent. Nam flumine intermedio, vt pede collato prælium iniretur, fieri non poterat: crebris tamen e ripis vtrinque sagittarum immissionibus se inuicem incessabant. Gerebatur & singulare nõ nunquam certamè, Gotho viro Romanum ad prælium prouocante, & pontem pertranseunte. & in his quidem contritum exercitibus est duorũ mensium tēpus. Sed eo in loco vt maritimo plurimum poterant Gothi, nam & nauibus necessaria transuehendo præstabant, vt qui non procul à mari castra locassent: quas naues Romani, Gothi hominis & classis totius præfecti proditione ceperunt, & aliæ item ex Sicilia & alijs Romani imperij locis in auxilium, & infinita ferè multitudine, conuenerunt. Ad hæc accedebat, quòd Narses turres contabulatas supra fluminis ripas cõstruxerat, vnde Gothorum sic fregerat animos, vt rerum necessariarum demum inopia territi, in proximum montem confugerint, quem Lacteum Itali dicunt. Hos verò Romani, cum eò se recepissent, haudquaquam præ loci iniquitate insequi poterunt: sed barbaros eum in montem se confugisse iam pœnitebat, vt qui comæatus penuria sic premerentur, vt nec sibi quidem, nec equis arte vlla ministrare necessaria possent. Itaque vitam cum morte ex prælio commutare, fore longè potius rati, vno agmine omnes, & de improviso in hostem erumpunt. Tum verò Romani, vt in re subita, ac præsentis fortuna mox licuit, barbaro impugnando consistunt. nondum enim per principes instructæ acies erant, non equitum turmæ dispositæ, non vlli ex anteprepa-

Pötem Draconis Fl. Gothi occupatis & munit.

Qua ratione propugnaculum illud deserere coacti sint.

Gothorum in desperatione pugnam quamque necessitas acuit.

rato in insidias collocati, non ordine suo milites distributi; sed pro se quisque, vt in re trepida, hostibus enixè occurrere, nec impetum in se factum pro viribus coercere. Gothi igitur equis dimissis, facie in hostes versi, in densiorem phalangem statim se colligunt. quos conspicati Romani, & ipsi se equis amotis, globòque facto mox instruunt. Mihi verò hoc loco operæ precium est hâc postremò pugnam de scribere, quæ ob præstantem viri vnius virtutem quammaximi est proculdubio faciendâ, & sanè heroum quondam nullius certamine hæc vt inferior per me litteris commendabitur: in qua Teias mirum de se fortitudinis specimen dedit. Et Gothos quidem ad optimè audendum præsentis fortunæ desperatio compellebat: Romanos verò in hos cõfigendi secum tam audios, vt non statim impetum facere, ita & deterioribus cedere iam satis pudebat. Verique igitur insensissimis animis, & ira simul incensi, appropinquantem in hostem eunt; hi quidem mortis contemptum, virtutem illi præ se ferre percupidi. Et prælium quidem oriente sole incœptum. in eo Teias omnibus conspicuus factus, prælato clypeo vibratòque telo, paucis se ex phalange sequentibus, primus omnium ante aciem constitit: quem vt primùm Romani vident, haud dubiè rati, si Teias hic caderet, Gothorum dissolui aciem posse, ex templo aduersus hunc coeuntes, vt quisque sibi virtutis quicquam & virium vendicaret, magno virorum agminè irruunt, eundemque vniuersi telis partim inuadendo, partim missilia iaculando lacesunt. Teias interea clypeo se protegendo, excipiendòque hoc ipso immissa in se omnia tela, in Romanos impetu facto quam multos obruncat. Quùmque præfixum vndique telis clypeum, quem gestabat, vidisset; hoc proximo statim satelliti tradito, alterum arripit. sic

ille

Pugna postrema in his libris descriptio. Grauisissimi sunt morsus irritata ne cessitatis.

Teie virtus singularis, in milite quidem laude dignissima: in principe intempestiva, inuicilis & exercitui suo noxia.

ille ad tertiam diei partem strenuè prælians, duodena iam scuto pila cum affixa gestaret, nec mouere id quidem, quò vellet, sat posset, nec hostem in se insultantem propellere, ex armigeris demum quodam ad se euocato, non loco motus ne ad vestigijs spatium, nec retrocedens, vel hostibus progrediendi locum permittens, vel ad suos fortè conuersus, nec scuto incumbens, sed solo perinde affixus, eodem se vestigio tenuit, dextera quidem obuios obtruncando, læua strenuè repellendo in se venientes, & identidem accersendo, qui scutum sibi aliud ferret. Quo demum allato, quod telis præfixum degrauiabatur, mox reddit. Sed contigit fortè, vt dū breui temporis puncto hæc factitaret, pars pedis inferior illi denudaretur, ad quam fortuna quadam, & temerè delatum telum mox accidit. Quo statim ictus, moribundus prolabitur: cuius dein de caput Romanorum nonnulli præcisum, hastæque impositum, vt cunctis conspectius fieret, exercitiibus vtrisque circumeundo ostentant, vt Romani fidentiores de cætero essent, & Gothi de summa rerum vt iam desperantes prælium soluerent, victique abirent. Hi verò neque hac quidem iactura perterriti pugnare desistunt, sed ad noctem vsque strenuè præliantur, etsi satis iam scirent regem sibi hoc prælio cecidisse. Verùm vbi tandem terras operuerant tenebræ, bello dirempto, in armorum vtrique apparatus noctem eam egere: die autem postera & luce prima, eundem in modum in acie instructi mox prodeunt, pugnatumque ad vespertum est, nec tamen adhuc ab inuicem inde discessum, nec quoquam pacto versa hostibus terga, etsi magnam vtrique cladem iam accepissent: sed crudelius inter se efferati enitendo insistere, Gothis oprime percallentibus, vltimum id se cum hoste bellum gesturos; Romanis se indignum existiman;

Mira fortitudo.

Telis regis indigna mors.

Gothorum animosa sententia.

Etiamsi fortibus viris licet honestè mori.

*Gothi se
tamdem vt
Eos faten-
tur. Nec e-
nim contra
stimulos cal-
citrare tu-
rum est.*

*Quibus con-
ditionibus
dimissi Go-
thi.*

*Narses pru-
denti consi-
lio parat.
Et sanè sa-
pit ille, qui
timet quod
non timere
debere vide-
tur.*

tibus, si ab his non relata prorsus victoria discessisset. Sed barbari tandem se victos professi, primoribus Gothorum nonnullis ad Narsetem dimissis, perdidicisse se affirmabant, cum deo sibi certamen fuisse, idque ex oppositis presensisse viribus, & ex his, quæ sibi acciderant, malis facile coniectari, ac de cætero secum ipso armis malle configere, quam cum Romanis certare, hisque conditionibus & bella prorsus se relictuos, vt liberi cum barbaris cæteris uiuant: orare interea pacificum sibi Romani comœtium vt darent, & simul permitterent abeundi liberè facultatem: nec sibi id voluntatis ac moderationis inuideant: se verò firmiter polliceri pecuniam omnem perinde ad comœtium his in præsentia donaturis, quamcunque in Italia præsidii antehac condidissent. Narsetem itaque ea de re consultantem Ioannes Vitaliani identidem commonere, barbarorum vt postulata admitteret, ne de cætero esset prælium initurus cum deuotis morti hominibus, nec periclitari audaciam vellet, quæ in vitæ desperatione exoritur, & vt ex ea nitentibus, ita & his obuiam prodeuntibus perniciem demum sit allatura, satisque dicere fore ad gloriam viris prudentibus victoriam ex hostibus retulisse: nimia autem velle, cuique posse vel in iacturâ conuerti. Narses itaque his monitis nec inuito quidem acquiescente, in id tandem conuentum, vt barbarorum, qui reliqui essent, suis omnibus rebus secum auectis ex vniuersa Italia confestim abscederent, bellumque cum Romanis nulla occasione, nec quauis de causa in posterum gererent. Dum hæc interea agebantur, barbari suis è castris mille numero abeuntes Ticinum ad vrbeim locaque cætera hanc circumiecta trans Padum flumen agmine vno contendunt. Cæteri iureiurando adacti, fidèque data, conuenta omnia confirmarunt, executique sunt.

Sic

Sic Cumis demum Romani & aliis nonnullis poriti præfidiis sunt, duoque de viginti belli huius anni exacti, quod Orator Procopius, qui & rebus hisce interfuit, cum fide præscripsit.

*Procopij de bello Gothorum libri tertij ac
ultimi finis.*

PROCOPII RHETO-
RIS ET HISTORICI

DE IUSTINIANI CÆSA-

ris ædificiis * Ora-
tiones sex,

* *rectius, li-
bri.*

ARNOLDO VESALIENSI

interprete.

* ORATIO PRIMA.

* *liber I.*

ON virtutis ostentatio, non ser-
monis facultas, non locorū regio-
nūmq; experientia, ad hanc histo-
riā describendam me compulit,
quandoquidem nihil in me agno-
sco, quo in hanc fidaciam pertra-
har: sed quia sæpe ea mihi cogi-
tatio incidit, qualia quantāque bona civitatibus
afferre consuevit historia, quæ eorum, quæ
prius facta sunt, memoriam transmittit ad po-
steros, & resistit tempori egregia facinora ob-
scurare ac in obliuionem perducere conari. Cuius
autem gratia isthæc præfatus sum, mox ostendam.
Nostro sæculo Iustinianus rex adeptus curam